

Título: El marc de l'acció sindical: "confederacions de classe" i capitalisme avançat.

Autor: Salvador Aguilar

Fecha: 01/01/1991

Número: 1001

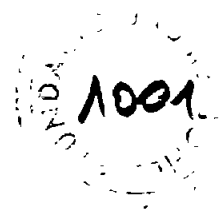
- (I) Introducció secció
- (II) Definició del problema: l'objecte del model teòric (o que ens proposem analitzar)
- (III) Les condicions del model. Consideracions general
- (IV) Les condicions del model: I, Sindicats de classe
- (V) Les condicions del model: II, confederacions sindicals
- (VI) Les condicions del model: III, Capitalisme avançat
- (VII) Societat complexa: la natura del capitalisme avançat
- (VIII) Societat complexa: desenvolupament i fases del capitalisme avançat
- (IX) El subsistema polític: els sindicats a la democràcia liberal avançada
- (X) Interessos

sub-sistema social

sub-sistema polític

Empíricament pluralista
 Empíricament conflictivista
 Reconsideració del concepte d'interès
 Les dimensions dels interessos: replantejament previ al model
 A. Concepte d'interès, redefinit
 B. Determinacions socials: terrenys i conflicte d'interessos
 C. Percepcions, interessos, ideologies
 D. Els interessos de la força de treball i els sindicats

- (XI) Democràcia liberal
 Què és una democràcia liberal
 Precisions
- (XII) Política poliàrquica: el procés de presa de decisions
- (XIII) Política poliàrquica: l'organització social del conflicte
 canvi social i organització del conflicte
 El "pitjor": la canalització institucional dels interessos
 L'arbre de l'acció política: l'organització social del conflicte poliàrquic
  - (1) Estructura social i acció política: relacions
  - (2) Resum i implicacions per a l'acció sindical
 Estructura social i acció política:
  - (3) L'arbre de l'acció política poliàrquica
- (XIV) El subsistema industrial: els sindicats i les relacions laborals al capitalisme avançat

circulants: A. Giner
 Trini
 Jordi R.

B. CZ
 Reio
 Priso
 P. V. V. V.

Salvador Aguilar
Novembre 91

2

EL MARC DE L'ACCIÓ SINDICAL: "CONFEDERACIONS DE CLASSE" I CAPITALIENE AVANÇAT

Aquest és un libre Gòtic.

(I) Intenció secció

+ Abstract contingut que segueix

I l'argument ~~de~~ ^{del problema} procedim per passos, des de allò més senzill i general a allò més complex, d'acord amb la seua recomanació de Crouchi (1982:14): "la teoria només pot començar amb casos simples. Si a l'estadi inicial l'admetem masses variables, els arguments esdevenen tan complicats que no diuen res en absolut". En conseqüència, a aquesta secció procedeix a definir de forma elemental una organització sindical i a exposar els contorns del marc de referència social i sistemàtic dins els que opera el nostre objecte. Les seccions posteriors introdueixen més variables i defineixen una noció complexa de sindicat.

(II) DEFINICIÓ DEL PROBLEMA. L'OBJECTE DEL MODEL TEORIC (O QUE ENS PROPOSEM ANALITZAR)

L'objecte d'aquest treball es establir ^{les dimensions i} la lògica de l'acció que porten a terme els sindicats. A aquesta secció acotaré el més precisament possible que cal entendre aquí per "sindicat", es a dir, a quin tipus organitzacional dels - múltiples - que es troben dins les estructures organitzades dels treballadors s'adreça el treball. Atans, però, per començar a indagar el nostre objecte, cal introduir una noció senzilla d'aquest tipus d'organització, els sindicats de treballadors.

Un concepte elemental de sindicat fora per exemple el que ofereix Prieto (1987:196): "cualesquiera que sea el tipo de sindicalismo, todos ellos tienen dos rasgos comunes: se trata de organizaciones colectivas de sujetos del trabajo asalariado". Una altra noció senzilla que complementa aquesta fora la clàssica de Clegg (1985:107): "la función básica de los sindicatos es la regulación del empleo", definició al seu torn derivada de la històrica dels Webb: un sindicat és "una asociación continua de asalariados que tiene por objeto mantener o mejorar las condiciones de su vida laboral" (citada a Clegg, 1985:14) (CHECK ORIGINAL Industrial democracy, Londres, 1897). Una noció des de la sociologia de l'organització, més operativa a efectes d'anàlisi, es la que estableix un dels seus més destacats especialistes: Peter Blau (1963:42-43). Aquest autor, primer, distingeix diferents tipus d'organitzacions formals segons el criteri de qui és el principal beneficiari de l'acció organitzada.

"En relació a qualsevol organització formal es poden distingir quatre categories bàsiques de persones: 1) els membres o participants de base; 2) els

proprietaris o gestors de l'organització, 3) els clients o, més en general, el públic -en-contacte', que vol dir les persones que tècnicament són 'fora' de l'organització però que, no obstant, tenen contacte directe amb aquesta sota el rebol que sigui pacient, client, transgressor de la llei, presoner, soldat enemic, estudiant, i 4) el públic en general, és a dir, els membres de la societat en la que opera la organització. Nosaltres proposem classificar les organitzacions sobre la base de 'qui bono', qui s'en beneficia, ja que d'aquestes quatre categories es fa principal beneficiaria de les seves activitats? (...)

De l'aplicació del nostre criteri 'qui bono' surten quatre tipus d'organització: 1) 'associacions de benefici mutual', el beneficiari principal de les quals es el conjunt de membres, 2) 'empreses de negocis', a on els principals beneficiaris són els propietaris, 3) 'organitzacions de servers', a on el principal beneficiari es el grup format pels clients, i 4) 'organitzacions de benestar públic', a on el principal beneficiari es el públic en general".

I Blau (1963:44), segon, seguint aquest criteri i classificació, defineix un sindicat de la manera següent (en una formulació que reproduueixo 'in extenso' perquè, com desenvoluparé més a avançat, coincideix amb una de les idees-força que es sustenten a aquest treball pel que fa als sindicats de classe):

"... els sindicats són associacions de beneficis mutuels de les que s'espera que serveixin els interessos de la seva base. Si els líders sindicals usurpen el rol de principal beneficiari i condueixen el sindicat com si fos propietat seva per treuren benefici personal, la organització es troba condemnada per no servir ja les funcions propies d'un sindicat obrer. El mateix es cert per al cas d'un sindicat els membres del qual han estat desplaçats com a principals beneficiaris en favor del 'public-en-contacte' de l'organització -els empresaris o els seus representants-, com exemplifiquen els sindicats d'empresa o els sindicats en els quals els líders s'han 'venut' a la direcció".

Fins aquí hem vist tres de les moltes definicions elementals d'allò que es un sindicat (quatre contant la dels Webb). He triat aquestes perquè criden l'atenció -amb economia expressiva- sobre les quatre dimensions bàsiques i universals que permeten identificar immediatament una institució com aquesta:

1. Són, abans que res, organitzacions formals
2. Promogudes "des d'abaix" ("organitzacions collectives"), és a dir, amb vincles permanents i molt directes amb la seva base social.
3. Per treballadors i treballadores assalariats.
4. Orientades a defensar i fer avançar els interessos de la seva base social en el mercat de treball.

Una seqüència que podem concloure dient que els sindicats són organitzacions formals de benefici mutual segons la classificació de Blau, el beneficiari principal de les seves accions es el conjunt dels seus membres.

Aquestes organitzacions porten a terme un conjunt d'activitats, l'acció sindical, d'importància estratègica en economies industrials. Ens acostarem ara a aquesta dimensió de la qüestió perquè ens permetrà apropar les nocions que acabem de presentar sobre la identitat dels sindicats a la situació d'una economia industrial avançada. Les activitats que componen l'acció sindical són múltiples i amb moltes dimensions, però en allò fonamental s'agrupen al voltant de quatre grans paràmetres relacionats entre si. Amb aquesta paraula, paràmetres, vull significar que tot el variat conjunt de comportaments que anomenem "acció sindical" observa uns principis organitzadors que són els que distingeixen el sindicat modern en una economia altament industrialitzada; i, d'altra banda, vull subratllar també que no es possible analitzar amb profit des de la ciència social aquest tipus d'organitzacions si es prescindeix d'algun d'aquests paràmetres definitoris. Les organitzacions sindicals són a la vegada

a. Organitzacions

Es a dir organitzacions formals que operen segons una divisió del treball i seguint regles normalitzades. Com a tals organitzacions formals es componen de quatre grans elements. Primer, unes estructures burocràtiques, que observen una divisió del treball especialitzada per part de l'aparell, o conjunt de funcionaris que estructuren l'acció de l'organització. Segon, un lideratge. Tercer, uns objectius reconeguts i públics (normalment expressats en uns estatuts). Quart, una base social identificable a la que es refereixen les activitats de l'organització.

Com desenvoluparé més avall, per a analitzar la conducta dels sindicats es molt important no perdre de vista mai que, abans que res, són organitzacions, en el sentit que acabo d'esmentar, i que, conseqüentment, cerquen perdurar i en aquesta mesura desenvolupen també, a més dels interessos de la seva base social, del si de la qual han sorgit, interessos propis.

b. Una part -organitzada, com acabem de veure- d'un moviment social, el moviment obrer, que pren forma i s'articula al voltant del procés de treball assalariat

Els sindicats són organitzacions formals, però tenen una característica definidora absent en gairebé totes les altres organitzacions: sorgeixen dins un moviment social i -en mesures variables- en formen part permanentment. Els moviments socials, seguint el model clàssic de Blumer (1969:8), són

"empreses col·lectives per a establir un nou ordre de vida. Es gesten en una condició de neguit, i deriven el seu poder de motivació, d'una banda, de la insatisfacció amb la forma actual de viure i, d'una altra, dels desitjos i esperances d'un nou esquema o sistema de vida".

El moviment obrer es, segons la classificació que fa Blumer, un moviment social "general", disposa només d'un trajecte o direcció general, poc definida, malgrat es persegueix de manera persistent; i té ~~un nivell~~ organitzatiu ^{una d'empreses}

*i organitzatiu a través de
servici mutual,*

relativament baix o ^{una localitzada} ~~per a~~ els sindicats i, eventualment, els partits polítics de base i orientació obrera.

Més avall aprofundirem aquesta noció. El que interessa aquí, senzillament, és fer notar que del seu sorgiment dins el moviment obrer els sindicats en deriven uns vincles permanents amb la xarxa difusa d'interacció entre treballadors que aquest moviment, com qualsevol altre moviment general, té a la seva base. Els objectius del sindicat, els més importants, acostumen a fixar-se en funció d'aquest corrent de tradicions i cultura dels treballadors. Una relació estratègica que va definir amb precisió el sociòleg Flanders (1985:30):

"Els sindicats són una barreja de moviment i organització, i la relació entre ambdós és la clau per a una comprensió de la dinàmica del seu creixement. El moviment, en paraules de G.D.H. Cole, 'implica un objectiu comú o, com a mínim, una comunitat d'intenció que és real i que influeixia els pensaments i l'acció dels individus, àdhuc si s'aprengent defectuosament i és bàsicament inconscient'. Els membres d'un moviment s'uneixen perquè, compartint en alguna mesura els mateixos sentiments i idees, volen aconseguir les mateixes coses. Els vincles d'organització són diferents. Una organització ha de tenir mitjans efectius per assegurar que els seus membres acatin les seves decisions. Aquests mitjans són les seves sancions: les gratificacions que pot oferir i les penalitzacions que pot imposar per mantenir la disciplina interna. La unitat i el poder d'una organització depen de la força de les seves sancions més que de l'atractiu dels seus objectius"

c. Organitzacions especialitzades en intermediar interessos.

S'accepta habitualment que els sindicats "representen" els treballadors i/o els interessos d'aquests. La noció, però, és molt més complexa i problemàtica, i en aquest treball farem ampli esment a aquesta dimensió de les organitzacions de treballadors. Mencionem aquí, senzillament, que la sociologia sap ja, com a mínim a partir de Michels, que representació i control són dues cares de la mateixa activitat d'intermediar interessos. Per tan, no es pot copsar amb precisió la lògica de l'acció sindical si no es té present que els sindicats representen els interessos dels treballadors o d'un sector específic d'aquests, sí, però d'altra banda són organitzacions formals que tenen per especialitat l'intermediació: entre els propis treballadors, per definir línies d'interessos estratègics comunes, entre els treballadors i altres grups d'interessos externs a la força de treball com ara l'empresariat, o l'Estat. Els sindicats no poden dur a terme aquesta última activitat si la seva identificació amb la base de treballadors és absoluta: la seva activitat com intermediaris d'interessos es sustenta en algun tipus de credibilitat per part dels grups externs, i aquesta credibilitat vol dir ^{per el desenvolupament de recursos} capacitat sindical de que la seva base acati les decisions, però també capacitat sindical de negociar, cedir, compartir alguna cosa amb els altres interlocutors.

En suma, els sindicats, esquemàticament, porten a terme quatre operacions relacionades amb els interessos: identifiquen els de la seva base social i en

traçen línies comuns (els "processen"), en fer-ho, ajuden a configurar aquests interessos: els representen en termes socials, a l'exterior per dir-ho així de la comunitat formada per la força de treball; i defineixen àrees d'interès comú amb els actors externs (patronals-Estat), una condició per a consensuar acords. En portar a terme aquestes quatre operacions, els sindicats es col·loquen en alguna mesura -variable- dins l'instrumental de control social utilitzat per les societats industrialitzades, una situació que ha caracteritzat així Schmitter (1983:72)

" Tocqueville no preveu (...) que el desenvolupament de intermediaris permanents especialitzats y professionals entre el ciudadano y el Estado, el 'arte de asociarse', llegaria a transformarse en 'ciencia de la organización'. En lugar de ser simples representantes de los intereses de sus miembros, se han convertido (LOS SINDICATOS? CHECK) en instituciones para administrar tales intereses".

d. Actors socials

En un sentit general, els sindicats han estat actors socials des del seu neixement pel fet d'ésser vehicles organitzats d'acció col·lectiva destinats per sobre de tot a donar continuïtat institucional a allò que d'altra forma es únicament protesta ocasional. El concepte d'"actor social" pren, però, en contextes moderns un significat més particular: agents institucionals que donen veu a amplis col·lectius d'individus d'àmbit nacional per tal d'acomodar les diferències -d'interessos, sobre tot, però també culturals, polítiques, etc - i contribuir a gestionar societats cada cop més complexes. En aquest darrer sentit, pot dir-se que els sindicats són actors socials només recentment, a partir del primer terç del segle XX i decididament des del període 1945-1973.

Com a actors socials, els sindicats representen institucionalment un sector de la societat i intervenen en el procés de presa de decisions. Són per descomptat actors laborals - a les relacions industrials- però també actors polítics. Les implicacions d'aquest paràmetre de l'acció sindical reforçen les observacions fetes en l'anterior al donar-les-hi una dimensió ampliada, societal. En funcions d'actor social els sindicats no solament intenten representar interessos i negociar amb els interlocutors adequats, sino que són reconeguts com a veu col·lectiva independentment de l'abast de la seva representativitat (reflexada per les taxes d'afiliació i mesures similars), un factor destinat a transformar el paper social dels sindicats moderns.

L'acció que porten a terme els sindicats -com deia- es una activitat complexa i té moltíssimes dimensions. Però totes elles tenen sempre a veure amb aquests quatre grans paràmetres, amb un d'ells o -més sovint- amb una combinació de alguns o tots els paràmetres. El conjunt de les accions que empren la organització i que combinen de manera diversa aquests quatre principis organitzadors l'anomenem "acció sindical"

de que respon le necess. de unificació

Els quatre parametres assenyalats responen en realitat a quatre grans "terrenys" funcionals -en el sentit de "zones de motivació" pel que fa el sorgiment d'aquestes organitzacions relativa a les necessitats de la força de treball- El primer parametre respon inequívocament al terreny funcional organitzacional: els sindicats, sigui quina sigui la meta que els ha fet sorgir, per tractar d'assolir-la atenc que res han d'existir com aparell continuat d'acció col·lectiva, es a dir, com a organització. El segon parametre remet a un terreny funcional cultural: els sindicats -en mesura variable, lògicament- son un important instrument (segons Lockwood -vegeu Bulmer, 1975 i CHEEK- el mes important) de la "consciència de la classe", en el sentit de vehicle que dona continuïtat, transmet i contribueix a configurar les tradicions i ~~subcultures~~ subcultures que operen al si de la força de treball assalariada. El tercer i quart parametres evocuen el terreny funcional de la política. Com aclareix magistralment Pizzorno (1971:10), una de les tradicions de desenvolupament social i intel·lectual que condueixen a la concepció contemporània de la política assenyalada, precisament, la natura dual de la propia política: la política com a "policy", com administració, i "com la col·lisió entre grups i individus que cerquen els seus interessos dins les regles d'un sistema institucional particular, en altres paraules, com la recerca de fins negociables", i la política com a "compromís total, com l'esforç per a transformar la societat com un tot, com la recerca de fins no negociables". El tercer parametre remet al terreny funcional de la política entesa en aquest darrer sentit: en la mesura que els sindicats contribueixen a configurar interessos i tracten de representar-los socialment, i en la mesura que els interessos de la força de treball no generen senzillament recerca d'aventatges comparatives "egorstes", sino en alguna mesura metes d'abast "universal" o quasi-universal, els sindicats representen interessos de classe i la seva activitat al respecte es política-de-compromís-total. El quart parametre remet al terreny funcional de la política com administració: els sindicats, com actors socials, cerquen fins negociables i contribueixen a administrar societats complexes juntament amb altres actors socials.

Com veurem més avall en detall, aquests parametres no son sempre compatibles entre si, essent aquesta una de les causes de la inestabilitat "estructural" de les organitzacions sindicals. En particular, la contradicció es freqüent entre els parametres tercer i quart.

única?

Fins aquí, doncs, una caracterització sintètica d'allò que es -en termes molt generals- un sindicat. El que es proposa aquest treball es definir un model abstracte, teòric, per analitzar des de la sociologia el conjunt d'activitats que porten a terme aquestes organitzacions en contextes contemporanis i que anomenem "acció sindical".

Cal però, abans, un altre pas previ. "Els sindicats" es una expressió suficient per a cert tipus d'estudi o discurs; per a una anàlisi des de les ciències socials, però, es una expressió poc precisa i per tan no operativa, doncs remet de fet a realitats força o molt variades. I no es possible construir un model abstracte que dongui compte simultàniament de totes aquestes variants a un cert nivell, detallat, d'anàlisi. Per posar-ho en termes concrets, la UGT confederal d'avui

mateix, la secció sindical de CCOO a la SEAT, la USO de la època franquista, el sindicat ASETMA dels maquinistes de la RENFE, fed. industrial del TUC britànic o la confederació sueca LO són totes "organitzacions sindicals" que compleixen les quatre dimensions bàsiques i universals de sindicat de treballadors que he mencionat més amunt. Són organitzacions formals, col·lectives, de treballadors assalariats, que defensen interessos d'aquests en el mercat de treball. Són també, però, com sabem, associacions de caire molt diferent i de les que no es possible establir un model comú d'acció sindical fora d'assenyalar pautes molt generals com ara la mateixa definició que acabem de recordar.

El que preten el model que aquí es presenta es construir un artefacte mental, abstracte, útil per a establir i comprendre la lògica de l'acció sindical. Atesa la diversitat d'organitzacions, com acabem d'assenyalar, i per tan d'"accions sindicals" existents el que cal a continuació, abans que res, es definir un marc precís per al model estipular les condicions sota les quals opera el model abstracte que posteriorment es presenta.

(III) LES CONDICIONS DEL MODEL. CONSIDERACIONS GENERALS.

La llista de sindicats realment existents que he esmentat en un exemple es il·lustrativa de la ampla gamma de variació possible de les organitzacions de treballadors. Es il·lustrativa també dels paràmetres de diferenciació més enllà de les dimensions generals que comparteixen tots i que he mencionat. Els paràmetres que regulen la diferenciació són en allò fonamental tres. El primer, un paràmetre temporal o de context històric: aquesta es la gran diferència entre la UGT confederal actual i la USO de l'era franquista, la diferència que explica -més que cap altra variable- el molt distint comportament dels dos sindicats. El segon paràmetre fa referència a l'abast de la base social a la que s'adreça la organització. No es el mateix un sindicat que s'adreça a tota la força de treball, com ara la LO sueca, que un sindicat que té per dir-ho així una clientela petita i delimitada en un subsector dels treballadors, com ara ASETMA. La "lògica de l'acció sindical" en ambdós casos es molt diferent sobre tot per aquest motiu. Finalment, el tercer paràmetre de diferenciació es organitzacional, es a dir, fa referència al nivell o ordre d'interessos als que permet adreçar-se l'estructura d'organització que s'ha dissenyat o amb que compta el sindicat. Des d'aquesta perspectiva, aquesta es la gran diferència -a efectes d'anàlisi- entre la federació d'indústria del TUC i la secció sindical de CCOO a la SEAT, i entre aquestes i una confederació.

Les estipulacions per al model que aquí es presenta segueixen aquests tres paràmetres i ens permetran tan acotar el terreny específic al que s'adreça el model, el tipus de sindicat que aquest preten "cobrir", com les exclusions, aquells sindicats que romanen fora de l'àmbit d'anàlisi del model. Aquesta operacionalització queda definida com segueix. Pel que fa al primer paràmetre, de context històric, el model estipula un marc històric específic com a primera condició, les societats de capitalisme avançat amb regims polítics de democràcia liberal. Quedaria així fora del model, en el nostre exemple, el cas de la USO durant la època franquista. La segona estipulació fa

referència a l'abast de la base social dels sindicats que el model considera, i la condició es aquí que les organitzacions s'adressin a la totalitat o majoria de la força de treball d'àmbit nacional o regional. Restringim el model doncs al cas dels sindicats de classe (quedaria eliminat així, en el nostre exemple, el sindicat ASETMA). Pel que fa la tercera estipulació, que remet al paràmetre organitzacional, el model considera centralment només els sindicats d'ordre superior, es a dir, les confederacions (eliminant així, en l'exemple, entre d'altres, la secció sindical de CCOO a SEAT)

Aquestes tres condicions d'estipulació del model es comenten a continuació. Sintetitzant la operacionalització introduïda, el model d'acció sindical que es presenta s'adreja a les grans confederacions sindicals de classe que operen en els països de capitalisme avançat

(IV) LES CONDICIONS DEL MODEL 1. SINDICATS DE CLASSE

Com hem vist, existeixen organitzacions de treballadors de signe molt divers segons sigui la base social a la que s'adressen. La nostra anàlisi es dirigeix a les que popularment -i amb menys unanimitat, també a les ciències socials- es denominen "sindicats de classe". Aquestes són organitzacions que, en termes generals, en la seva acció sindical atorguen prioritat al conjunt de la força de treball ("la classe"), a la que pretenen representar mitjançant la defensa dels seus interessos, una prioritització que, almenys en termes teòrics, va en detriment dels interessos de sectors particulars i diferenciats de la força de treball (sovint, els dels sectors situats en enclaus estratègics del sistema productiu i amb millor posició relativa per a obtenir aventatges de grup) (La expressió, sindicat "de classe", es però, en pura lògica, insatisfactoria i tautològica. En una societat de classes, totes les organitzacions que intervenen en el conflicte d'interessos representant-hi interessos sectorials són per definició "organitzacions de classe", almenys en un sentit general. Filant una mica més prim, pot argumentar-se que hi han organitzacions de subclasses, o de segments de classe, per exemple, els col·legis professionals; i que caldria reservar la expressió "organitzacions de classe" per les associacions que integren a sectors majoritaris de les classes polars, es a dir, les confederacions empresarials d'àmbit nacional i els sindicats "de classe". Aquesta terminologia es fa servir també de com es conceptualitza el fenomen de les classes en societats contemporànies, un fenomen sobre el que no hi ha acord entre els científics socials. Es a dir, caldria estrimar si es pot seguir parlant de classes polars, si s'ha de parlar d'una "classe de serveis" integrada pel conjunt de persones que, en les societats desenvolupades contemporànies, porten a terme funcions de càrrec professional i científic; si, en aquest cas, cal considerar les associacions de professionals com part -subclasse- de la classe capitalista o bé expressions d'una nova classe polar, etcétera. No podem entrar aquí en tota aquesta problemàtica i ens limitarem a utilitzar el terme "sindicat de classe" en el sentit que s'especifica.) Com veurem, aquest tret característic originat en l'abast de la base social té veritables efectes transformadors en moltes o gairebé totes les dimensions de l'organització i l'acció sindical, de manera que

fa emergir un tipus d'organització, el "sindicat de classe", amb trets diferencials inequívocs

El primer tret diferencial que cal destacar d'aquest tipus de sindicat es el seu fort èmfasi en el terreny funcional cultural que abans s'ha mencionat. Els sindicats de classe atorguen gran importància als aspectes organitzacionals - doncs com ja s'ha dit, obviament, aquesta es una condició necessària per a actuar en qualsevol direcció -, i polític en la doble dimensió esmentada: com administració o gestió social, i com compromís de transformació social. Però el seu veritable principi organitzador es la seva orientació peculiar vers la base social potencial, una orientació que pot sintetitzar-se en dues metes: universalitat i continuïtat. La primera significa que la vocació del sindicat no es crear-se una clientela, es a dir, un sector estable de la força de treball a la defensa exclusiva dels interessos de la qual va dirigida l'acció sindical, un sector, d'altra banda, que roman fidel a l'organització, sino defensar els interessos - variats i sovint poc homogenis - del conjunt més ampli possible de la força de treball. En el fons d'aquesta orientació es troba una percepció clàssica en el moviment obrer, ben resumida per Flaó (1965:27):

"Els treballadors no s'integren en sindicats perquè pensin igual i comparteixin la mateixa perspectiva política. Ho fan per tal d'obtenir millores immediates en la seva condició que només poden procedir de l'acció col·lectiva". (Enfasi meu.)

Aquesta percepció indica que, en el sistema de treball assalariat, la gran eina dels treballadors en la relació amb els empresaris es la unió, que en una relació desigual, com es la salarial, la part dèbil ha d'organitzar la defensa dels seus interessos al voltant del "factor nombre" com a via per a evitar -o aminorar- la lògica tendència empresarial de signe contrari a negociar i establir les condicions de treball individualment; i que com més elevat sigui aquest nombre, es a dir com més treballadors s'organitzin en sindicats unitaris, més elevat sera també el benefici promitg del conjunt, de "la classe".

Aquesta percepció, no obstant, es difícil de sostenir i àdhuc d'aparèixer en una societat dominada culturalment per impulsos fortament individualistes i orientats a l'obtenció individual d'avantatges comparatius, una societat "egoista". D'aquí l'altra meta, la continuïtat. El que els sindicats de classe cerquen en aquest punt es contribuir a sostenir, i alimentar, la xarxa de tradicions i cultures que operen al si de la força de treball al llarg del temps. Aquestes tradicions i cultures no son ni homogenies ni necessàriament congruents internament, però en termes generals, donat que es formen universalment al voltant de l'experiència de treball assalariat, tendeixen a produir valors de signe contrari ^{als del sector} i orientats a l'èmfasi en la unitat. Aquests son els principals "recursos morals" de la classe que els sindicats als que ens estem referint engeixen en principi organitzador de la seva activitat, fomentant així una cultura d'oposició ancorada en la solidaritat i que, inevitablement, en alguna mesura, inclou l'aparició d'esquemes d'organització social alternativa a l'existent. En aquest sentit, una visió cínica - però amb

alguna base tàctica- dels sindicats de classe pot argumentar que la dimensió ideològica d'aquests té una arrel instrumental -es, almenys en part, un mecanisme més per a reforçar l'integració de grup dins el conjunt de la força de treball.

El segon gran tret diferencial que cal destacar dels sindicats de classe es una derivació lògica del que acabem d'exposar: aquests sindicats es diferencien dels que s'orienten a una base social de tipus clientelar -es a dir, que estableixen un tipus de relació amb la seva base social fonamentada principalment en un pur intercanvi calculat: avantatges de grup a canvi de recolzament, eficiència per fidelitat i disciplina- per la seva peculiar inserció en el terreny funcional de la política, entesa en els dos sentits abans esmentats. Això ho examinarem amb un cert detall en parlar de com s'organitza socialment el conflicte dins el capitalisme avançat, però avancem aquí l'argument bàsic sintetitzant-lo en dos punts.

a. El conflicte en les societats modernes té dos punts focals o estratègics al voltant dels quals conflueixen els esforços dels grans segments d'interessos parcials organitzats a la societat. Un es el conflicte distributiu i l'altre el procés de treball.

El primer organitza la manera en que les autoritats polítiques, mitjançant el "decision making", produeixen decisions que alteren la situació relativa dels individus representats pels grups d'interessos ^{de} les seves pròpies organitzacions en termes d'avantatges i desavantatges comparatives, de manera que aquestes son reduïbles finalment a diners. Això es tan cert d'una decisió purament pressupuestària -per exemple, la de concedir subvencions públiques a certes organitzacions sindicals, o la de reduir la fiscalitat que afecta les empreses- o d'una decisió macroeconòmica -per exemple, l'acord entre l'Estat i els interlocutors socials per a fixar uns límits d'increment salarial- com de decisions legislatives que modifiquen situacions relatives que, al seu torn, alteraran el fluxe d'ingressos dels individus afectats -per exemple, incrementar les barreres d'entrada a una professió-. En aquest conflicte distributiu hi participen tots els grups organitzats d'interessos parcials, es a dir, d'interessos que, per definició i explícitament, corresponen només a un sector limitat de la societat. I la forma típica de participació en el conflicte es l'activitat de pressió, que porten a terme per igual -i en aquest sentit son tots "grups de pressió"- patronals, sindicats, associacions professionals, conglomerats empresarials, esglésies, agrupacions de ciutadans, etcètera

El procés de treball es un procés social que organitza l'esforç coordinat per produir bens necessaris per a reproduir la societat. En una societat capitalista aquest procés forma la columna vertebral, es el més bàsic principi organitzador de les estructures i processos socials i esta regit pel sistema de treball assalariat. La conseqüència més immediata es que, com a resultat del procés de treball, es formen -objectivament- dos grans blocs d'interessos: els de la força de treball que depen d'un salari i els de l'empresariat. (Deixem de banda el -greu- problema que representa la progressiva heterogeneïtat interna dels interessos dins del bloc assalariat i considerem el alt management

-que depen només perifèrica i formalment d'un salari- com part de l'empresariat.) El conflicte d'interessos entre ambdós blocs ha estat perfectament explicat, entre d'altres, per Gintis (1983). Pel que fa al conflicte organitzat que s'en deriva aquest té dues grans dimensions. La primera pertany al terreny, que acabem de mencionar, del conflicte distributiu: aquí, empresaris i treballadors s'organitzen per pressionar les autoritats i aconseguir avantatges de tot tipus, però reduïbles totes a diner i no necessàriament responent a un joc de summa zero. Aquesta activitat remet doncs al conflicte distributiu, i tan les patronals com els sindicats son, en la mesura que només porten a terme aquesta activitat, grups de pressió a la recerca d'avantatges comparatius. La segona dimensió es la que diferencia patronals i sindicats de tots els altres grups de pressió: dins el procés de treball porten a terme una activitat continuada per alterar al seu favor -i en detriment de l'altra bloc d'interessos- ens trobem aquí davant un conflicte del tipus joc de summa zero- les posicions relatives dels seus representats. Aquí el conflicte no es distributiu ni de diners (des d'aquesta perspectiva, adhuc la lluita dels treballadors per aconseguir millors salarials es sobretot una lluita simbòlica en torn l'autoritat i el control en el procés de treball- veu Lange) sino un conflicte de poder que implica al sector actiu de cada una de les classes polars. És un conflicte de classes en el sentit més elemental de la expressió, amb totes les implicacions que s'en deriven: mecanismes per forjar identitats col·lectives, ideologies; enfrontament entre concepcions alternatives d'organització social, protesta col·lectiva; conflicte industrial, etcétera. Totes aquestes manifestacions de l'antagonisme i la pugna per guanyar posicions relatives tenen poc que veure -o res en absolut- amb la colisió entre grups de pressió que competeixen entre sí a la recerca d'avantatges. Les organitzacions de classe son també grups de pressió, però només perifèricament: la raó bàsica de la seva existència es la confrontació pel control del procés de treball

b) Els sindicats de classe son organitzacions d'aquest darrer tipus: porten a terme activitats de pressió, però la seva activitat bàsica -sovint defensiva- es organitzar la resistència -i, eventualment, els avenços- de la força de treball al control de l'empresariat en el procés de treball. Alternativament, la forma correcta de conceptualitzar els sindicats que no representen "la classe", la força de treball en el seu conjunt, sovint anomenats sindicats "grosos" o "corporatius", es com coalicions distributives -estructures organitzades i amb tendència a la provisionalitat orientades a obtenir les màximes avantatges possibles per al grup intern (col·lectiu d'assalariats afiliat al sindicat) a costa quan calgui de grups externs (incluint-hi altres sectors de treballadors assalariats). Si els primers son organitzacions de classe, els segons son coalicions gremials, i d'ací les molt diferents accions sindicals desenvolupades per uns i altres. (PROBLEMA: i les activitats per obtenir avantatges dins la empresa i pel que fa a la posició relativa, al procés de tper part d'ASETMA p e ?)

Es aquesta distinció la que permet entendre per que és errònia la convencional distinció entre sindicats "ideològics" i "no ideològics" (en el

به الف عله
که و تینا
بصورت
بسیار
در کتب
مورد
مورد
مورد

nostre exemple anterior, UGT i ASETMA) En realitat, ambdós són sindicats ideològics. La diferència -important- és que els sindicats de classe, precisament perquè s'adressen al sector actiu de la classe treballadora en el seu conjunt, la força de treball, precisament perquè contribueixen a organitzar la classe en el procés de treball, necessiten imprescindiblement comptar amb paràmetres d'identificació globals: "ideologies", una necessitat absent als sindicats corporatius que poden reduir les avantatges i desavantatges relatives a elements purament utilitaris que no impliquen identitat col·lectiva, encara que sí, certament, "ideologies", en el sentit d'esquemes simbòlics - sovint latents- per donar compte sobre tot del més reduït món a on es mouen la base social i la pròpia organització, però també del món en un sentit més ampli.

Els sindicats de classe, per tant, exhibeixen una propensió característica a entrar en el terreny de les macroideologies -visions del món d'abast global- i en el terreny de la política-com-compromís-total a que ens hem referit abans normalment absent dels sindicats corporatius. D'una banda, aquesta propensió és la que explica la seva tendència a acostar-se a un partit polític, que normalment no és un partit polític qualsevol sino, també, un partit "de classe", que s'adressa no a tot l'electorat sino a la classe treballadora. Una tendència que s'ha alterat en les darreres dècades, en opinió meua no tan per un canvi de rumb dels sindicats de classe pel que fa el terreny de la política sino perquè, precisament, a efectes pràctics els partits de classe han desaparegut i, conseqüentment, han deixat de proveir els sindicats -i els treballadors- dels mecanismes polítics tradicionals d'identificació col·lectiva. (Aquesta desaparició té, però, un origen social objectiu de manera que els sindicats de classe veuen també alterats els seus paràmetres tradicionals per identic motiu i això els hi planteja problemes nous.) D'una altra banda, és també aquesta propensió a la que em refereixo la que explica el llenguatge habitual d'aquest tipus de sindicat, les seves referències culturals per a us intern, plenes d'imatges polítiques que, almenys eventualment, són també imatges polítiques anti-sistèmiques i alternatives i que, sovint, com veurem, funcionen com incentius ideològics a l'afiliació. Uns fenòmens, ambdós, totalment estranys a la dinàmica dels sindicats corporatius.

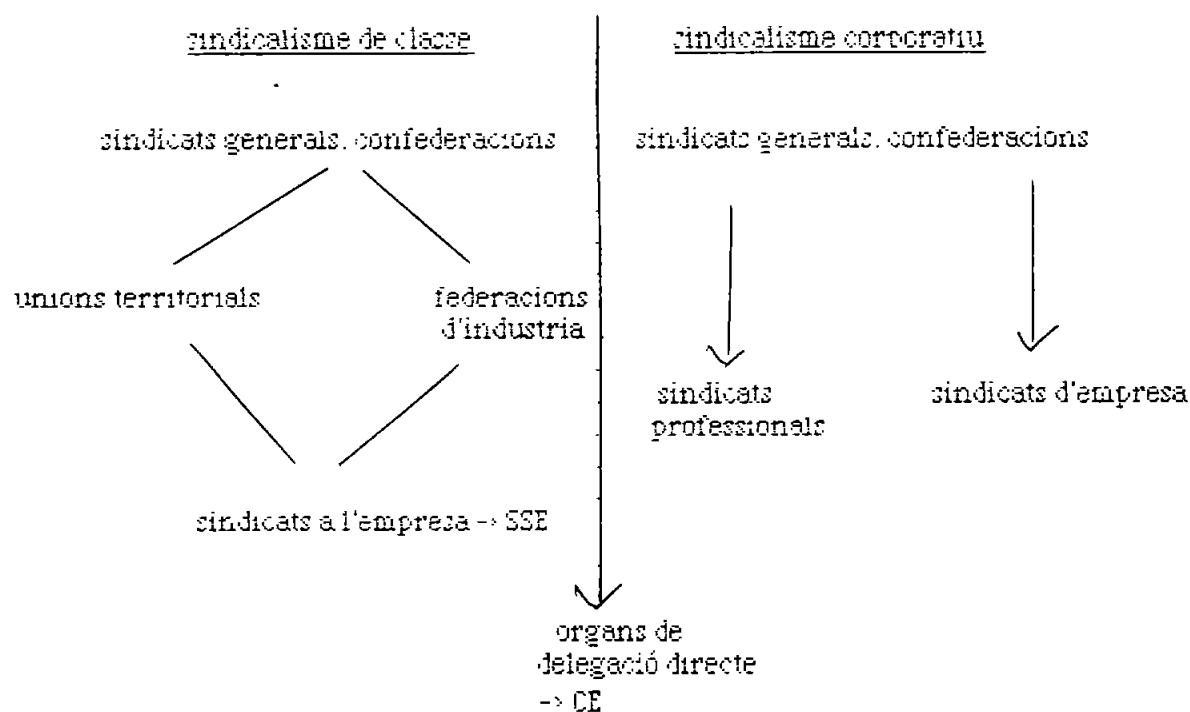
En un sentit molt general i laze pot dir-se que les organitzacions de treballadors, totes, són un producte "natural" del moviment obrer existent: els sindicats reproduïxen els trets -positius i negatius- de la força de treball d'un país en un moment històric determinat. En aquest sentit, tan els sindicats de classe com els corporatius són expressió dels treballadors i part del moviment obrer. Si aquesta connexió s'analitza més específicament, però, i entenem "moviment obrer" com una metàfora de la disposició a l'acció col·lectiva de conjunt i a la oposició per part de la força de treball d'un país, només els sindicats de classe són expressió d'aquesta orientació. En definitiva, doncs, el terme "moviment obrer" designa un conglomerat de forces socials format una ^{per} part que és propiament "moviment" -la força de treball en la seva dimensió oposicional, amb tot el variat conjunt de formes culturals i institucionals que això implica- i una altra part que és "organització", es a dir, organització

formal per representar interessos de la força de treball -els sindicats de classe i els partits d'orientació treballadora-

(V) LES CONDICIONS DEL MODEL II, CONFEDERACIONS SINDICALS

Com diu Prieto (1987-1988): "El sindicalisme ha sido y es multiforme". Efectivament, les formes que pren l'organització dels treballadors, precisament per que sorgeix "des d'abaix" com una necessitat molt específica i immediata de grups de treballadors assalariats, observen una lògica propensió a adaptar-se a les especificitats històriques, culturals, institucionals del entorn i son, per tan, tan variades com aquestes. Això es cert de totes les dimensions del sindicalisme i especialment cert de la seva columna vertebral, la forma organitzacional que adopta, que es la qüestió que ens ocuparà en aquest epígraf.

Les variants organitzacionals del sindicalisme son múltiples i complexes però admeten alguna generalització. La que proposo, sintetitzada al quadre que segueix, expressa una estructuració organitzativa que aproximadament pot trobar-se a molts dels països desenvolupats.

a La lectura horitzontal del quadre exposa un criteri que combina dos continuums: organització formal-informal, i abast general-particular de la base social. La lectura vertical, la jerarquització interorganitzativa seguint

"ordres" des del més elemental (abaix) al superior (dalt); aquests ordres signifiquen complexitat dels interessos processats organitzativament

b) Hem diferenciat abans les formes sindicals segons sigui l'abast de la base social a la que s'adressen. El quadre reflexa aquesta distinció al presentar dos esquemes diferents, un per al sindicalisme de classe (base social: conjunt de la força de treball) i un per al sindicalisme corporatiu (base social: un sector particular de la força de treball, sigui els treballadors d'una empresa, sigui els treballadors d'una professió). Un i altra tenen en comú la doble vocació d'organitzar-se formalment. Una tercera variant la representen les estructures relativament informals dels òrgans de delegació directa, intersindicals, que poden existir a l'empresa (a Espanya, els comites d'empresa)

c) Encara que no sempre, el sindicalisme corporatiu pot coordinar organitzativament les estructures al seu abast amb un organisme general o confederació. El concepte de confederació es remiscós Clegg (1985: 52), per exemple, assenyala en la seva obra que "la paraula 'confederación' se utiliza aquí para indicar grupos de sindicatos de toda la nación, tanto si se denominan federaciones, confederaciones, congresos, como si tienen otra denominación", però una federació d'indústria en un sindicat de classe no es una confederació, sino que depen d'una confederació, i en canvi es d'abast "nacional" (es a dir, que abasta tot el territori compres per un Estat). Nosaltres considerem aquí -en una operacionalització adaptada a la realitat sindical espanyola, adaptada en aquest punt a la fórmula d'articulació administrativa de les diverses comunitats- que confederació es la forma organitzativa d'ordre superior, es a dir, "de cúpula" dins una organització unitària, amb un abast territorial d'actuació ben definit i dins el qual la organització en qüestió té poder decisor. Des d'aquesta perspectiva considerem que son "confederacions", per exemple, CCOO confederal i la CONC (o, simètricament, per al cas dels empresaris, la CEOE i el Foment del Treball Nacional).

Ens centrarem ara en aquell aspecte del quadre que ens interessa aquí, es a dir, en la dimensió organitzacional del sindicalisme de classe (esquerra del quadre). Primer definirem els quatre components d'aquesta estructura que, considerats en conjunt, formen el sindicat de classe. Després esbrinarem el significat dels tres esglaons o "ordres" jeràrquics on es situen els quatre elements. Finalment, prestarem atenció al joc de relacions que s'estableix entre la cúpula (confederació) i la base (sindicat a l'empresa) de la piràmide organitzacional.

La cel·lula bàsica de l'organització d'un sindicat de classe es el sindicat a l'empresa (a Espanya, la secció sindical d'empresa, SSE). Aquesta es una organització per dret propi, amb un abast d'actuació restringit al centre de treball o centres de treball d'una empresa, i que agrupa a tots els afiliats d'un determinat sindicat general dins l'empresa en qüestió. En un nivell o ordre superior, el conjunt d'organitzacions d'àmbit d'una empresa s'uneixen seguint dos criteris. D'una banda, el criteri territorial (unions), de manera que totes les organitzacions de nivell d'empresa d'un mateix àmbit (ciutat, comarca, etc.)

formen una nova jerarquia organitzativa d'ordre superior. D'una altra, el criteri de branca de produccio, amb el mateix efecte. Finalment, unes i altres convergeixen en un tercer nivell jerarquic d'ordre superior: la confederacio que representa per tan criteris territorials, de branques productives i, indirectament, de sindicats de base.

Que representen aquests tres esglaons jerarquics? El conjunt representa una forma organitzativa de processar interessos diversos. I cada nivell organitzatiu, o "ordre", un mecanisme d'agregar els interessos d'un sector (els de conjunt no admeten un procesament directe, en dos esglaons). En general, com més ordres jerarquics, més varietat -o complexitat- d'interessos a processar. Vist des d'una altra perspectiva, l'existencia de diferents "ordres" o nivells jerarquics i l'existencia a la base d'un ventall de petites organitzacions pot interpretar-se també, en una gran organitzacio com és un sindicat de classe, com un mecanisme per neutralitzar la "logica de l'acció col·lectiva" olsoniana. Dit en altres paraules, si el "factor dimensió" implica que en organitzacions molt grans el participant individual, el treballador en el nostre cas, deixi de percebre la utilitat de la seva contribució individual, i opti en conseqüència per un cert absentisme de participació, aquestes organitzacions tenen el recurs de fraccionar-se internament en petits agregats i convertir-se en un "grup federat" olsonià.

Així ens indica que segons en el nivell jerarquic a on ens situem dins d'aquesta piràmide, les respectives estructures formals (confederació, unió, federació, secció sindical per al cas espanyol) presenten uns objectius, abast i format organitzatiu que no son en absolut idèntics. Si considerem que l'acció sindical es el conjunt d'activitats desplegades per un sindicat de classe, ens adonem que, de fet, el que trobem a la practica son "accions sindicals" les activitats, molt diverses (i amb lògiques també diverses), de cada un de les quatre estructures formals de l'organització.

Per posar en relleu el que s'acaba de dir, considerarem breument les relacions que es creen entre la cúpula (confederació) i la base (secció sindical) de la piràmide jerarquica derivades de la no coincidència entre els respectius objectius, abast i format organitzatiu. Considerarem aquest joc de relacions, molt complexe, des de la perspectiva de tres dimensions d'importància central en l'acció sindical. La primera es la funció social de l'estructura formal (o element de la jerarquia interorganitzativa). Aquesta funció es per a la confederacio la d'actuar eficientment com actor social, en el sentit específic abans acotat, representant d'un ampli sector d'interessos que contribueix, mitjançant la seva interacció amb altres actors socials, a racionalitzar el "policy making" fent-lo compatible amb una defensa del bloc d'interessos representat. En el cas del sindicat a l'empresa, aquest, per al treballador del seu àmbit, es sovint "el sindicat": és la organització que vetlla permanentment per a la defensa dels seus interessos més immediats davant l'empresa. Aquesta funció diversa d'un i altra component del sindicat de classe crea, sovint, conflictes intraorganitzatius. Per exemple, la firma d'acords centralitzats, o pactes socials, que inclouen bandes salarials pot concebre's des de la confederacio com un mecanisme eficient per a millorar els increments

dels ingressos dels treballadors d'empreses no sindicalitzades; vist des del sindicat a l'empresa, no obstant, aquesta mesura pot, primer, disminuir la capacitat d'acció sindical dins la pròpia empresa (un mecanisme amb repercussions directes sobre els nivells d'afiliació), i segon, perjudicar els interessos immediats dels treballadors de l'empresa que compten amb poder negociar per assolir increments superiors als pactats per la confederació.

Una segona dimensió de l'acció sindical es la funció intraorganitzativa de cada component del sindicat de classe. En aquest punt, la funció fonamental de la confederació es la d'elaborar i transmetre un disseny estratègic al conjunt de l'organització: les línies mestres de l'acció sindical a desenvolupar i els efectes cercats. La funció del sindicat de base, en canvi, es en aquest punt la transmissió d'informació (d'abaix a dalt), una condició necessària per a l'elaboració estratègica, i, sobre tot i molt més difícil, l'establiment d'un pla d'acció sindical que compatibilitzi a l'empresa el disseny confederal i les necessitats específiques allí existents. Aquestes dues i diferents funcions generen també sovint, conflictes intraorganitzatius o, més simplement, ineficiència, es el cas, per exemple, de certes estratègies dels grans sindicats espanyols per afrontar la crisi, unes estratègies que incloïen accions destinades a forçar les empreses a crear ocupació, fita inassolible per moltes seccions sindicals que es trobaven, contràriament, en un context de dràstiques reconversions industrials acceptades a vegades per la pròpia força de treball.

Una tercera dimensió de l'acció sindical és fomentar la contribució a l'acció col·lectiva per part dels treballadors individuals. Si la funció del sindicat de base en aquest punt es afiliar, l'activitat directa de persuadir individualment els treballadors per entrar en el sindicat, la de la confederació consisteix en integrar els diferents sectors d'afiliació. Una i altre requereixen accions sindicals i formats organitzatius molt diferents.

El model que és presenta aquí, i en relació a la dimensió organitzacional que hem considerat, preten analitzar la lògica de l'acció sindical només pel que fa les confederacions dels sindicats de classe. Això limita l'anàlisi i la utilitat del model mateix, però és, penso, un pas ineludible per tendir a una teoria de l'acció sindical considerada en el seu conjunt. La justificació d'aquesta elecció té elements objectius i subjectius. Un d'aquests últims es, senzillament, que el camp fenomenològic que ha atret el meu interès com investigador ha estat l'adaptació del sindicalisme a un canvi profon com es una transició política -concretament, el cas espanyol-, una adaptació que implica una també profunda transformació d'aquestes organitzacions. I des d'aquesta perspectiva i context històric-polític, no hi ha dubte que son les confederacions, més que qualsevol de les altres estructures formals del sindicat de classe, els protagonistes clau dels canvis. La principal de les consideracions objectives per justificar l'elecció esmentada, d'altra banda, crec que ha de situar-se en el fet, comprobable, de la crucial importància de les confederacions sindicals -els "actors socials" per excel·lència per la banda de la força de treball- en les societats contemporànies per contribuir a definir les oportunitats vitals, en frase de Dahrendorf (1983, 1990), a l'abast de les classes treballadores.

(VI) LES CONDICIONS DEL MODEL III. CAPITALISME AVANÇAT

Aquesta tercera i última estipulació del model té per objecte definir el terreny socio-històric d'aplicació de la construcció teòrica que es presenta mes abast. Es a dir, parlarem -com he dit- de sindicats de classe i, fins d'aquests, de confederacions. Però, en quin marc sistèmic? Donat que, de forma central, el model s'adreja a les confederacions de classe que operen en els països altament industrialitzats aproximadament entre 1945 i l'actualitat, la noció de "capitalisme avançat" servirà per donar forma a la resposta. De tota manera, cal advertir que la noció designa una realitat complexíssima i imperfectament entesa primer pel fet de referir-se a un sistema social amb característiques pròpies, per tractar-se per tan, objectivament ja, d'una formació "total" i plantejar en conseqüència tot tipus de problemes per a l'observació; i segon perquè, probablement degut a això, no ha generat a les ciències socials un cos de coneixements majoritàriament acceptat. Es tracta per tan d'una noció problemàtica i de gran abast. Donat que en el context d'aquest treball la noció compleix una funció imprescindible però instrumental, el que farem serà presentar selectivament aquells components del capitalisme avançat que observen una relació directa amb l'acció sindical, l'objecte central del model, i que seran reconsiderats al desenvolupar aquest. Aquesta presentació selectiva -per "capítols"- seguirà aquest ordre.

- a. Societats complexes: la natura del capitalisme avançat i l'operacionalització del concepte
- b. Nivell sistèmic: desenvolupament i fases del capitalisme avançat
- c. Nivell polític: democràcies liberals avançades i Estat i el "decision-making"; el conflicte d'interessos i la seva organització social, el sindicat com actor polític
- d. Nivell industrial: el sistema de relacions industrials; pluralisme i neocorporativisme; el sindicat com actor laboral

(VII) SOCIETATS COMPLEXES: LA NATURA DEL CAPITALISME AVANÇAT

Les societats de capitalisme avançat son societats complexes. I l'acció sindical de les grans confederacions de classe, el nostre objecte aquí, està molt mediatitzada per aquesta determinació societal (que fa, per exemple, que aquestes confederacions/siguin bastant mes que "actors laborals")

Començarem doncs a apropar-nos a la noció de capitalisme avançat des de la perspectiva de l'estructura social complexa pròpia de les societats a les que dirigim la nostre atenció.

Què és una "societat complexa"? La noció de "sociedad compleja", como la de "estructura social", con la que està emparentada, nene en las ciencias

sociales un status problemático⁴. Sin embargo, una formulación sencilla sería el concepto de "sociedad compleja" que propone la antropología social (Harris, 1971) organización social con más sistemas de relaciones de roles que los de una sociedad simple. Esta última, elemental o "primitiva" se caracteriza por su pequeño tamaño, la importancia central de los grupos domésticos, el parentesco y las relaciones de reciprocidad, y la ausencia de desigualdades acusadas en el acceso a la tecnología y los recursos. "Sociedad compleja", por el contrario, tiene que ver ~~en la antropología~~ con sociedad evolucionada, caracterizada por su gran tamaño relativo; la importancia secundaria del parentesco y del grupo doméstico y, simétricamente, la mayor importancia del mercado, y la existencia de desigualdades acusadas en el acceso a tecnología y recursos (lo que implica la aparición de complejos sistemas institucionales y de estratificación destinados a mantener la cohesión social).

Una "sociedad compleja" Desde una perspectiva específicamente sociológica, orientada a situaciones contemporáneas, es aquella con múltiples, elaborados y diversos subsistemas institucionales y procesos en el interior de la estructura social. Es una sociedad, sobre todo, heterogénea y no obstante integrada, una sociedad no reducible a uno -o unos pocos- principios de estructuración social y en la que los individuos, en consecuencia, disponen en sus relaciones sociales de una gama de contextos de identificación personal.

El capitalismo es un sistema social d'abast mundial que té els seus orígens en l'Europa de finals del segle XV i principis del XVI. Es un sistema el tret diferencial del qual es localitza, fonamentalment, en la forma peculiar d'organització econòmica, el sistema de treball assalariat. Aquest és desdobla en allò fonamental en quatre determinants característics (Sweezy, 1980:2; 1981:68)

1. la propietat dels medis de producció per capitalistes privats;
2. la fragmentació del capital social total en múltiples unitats -les empreses- que competeixen entre si o, potencialment, poden fer-ho.
3. la producció de la major part de mercaderies -bens i serveis- la realitza un conjunt de treballadors que, carents d'accés a la propietat de medis de producció, es veuen obligats a vendre la seva força de treball al capitalista a canvi d'un salari per tal d'adquirir els medis de subsistència.
4. el paper de l'Estat ve determinat pel funcionament de l'economia, i no a l'inversa.

En el decurs del seu trajecte històric, aquest sistema experimenta certes transformacions tecnològiques i organitzacionals que defineixen fases diferents, amb entitat i lògica pròpies, que poden considerar-se analíticament com sistemes socials successius: dins del propi capitalisme, els paràmetres d'estructuració social van modificant-se. Per als nostres fins aquí, i seguint inicialment Sweezy (1971), podem distingir quatre sistemes d'aquest tipus. El primer, i inicial es el que Marx anomenà manufactura, és a dir, la reunió de

⁴ Véase P. Blau (1975) y A. C. Mayer (1966, esp. p. 119)

como se muestra Dale (1982: 12)

[L]a complexitat augmenta quan augmenten la varietat i nombre de subsistemes, relativament independents i la suma de variació de les relacions dins dels subsistemes.

grups nombrosos d'artesans que treballen en una mateixa empresa amb una - mes o menys elaborada - especialització i divisió del treball. Sota l'impacte de la Revolució industrial, aproximadament entre 1750 i 1850 a Anglaterra, el sistema de la manufactura es substituït per la indústria basada en màquines, a on el treballador comença a convertir-se en un apèndix de la màquina. El desenvolupament de la maquinària i d'altres tecnologies en els camps de la indústria, els transports i la comunicació, fan possible i necessària una expansió de la dimensió de les empreses.

"El petit propietari o associat capitalista que caracteritzà les etapes inicials de desenvolupament deixà pas a la societat anònima, una forma organitzacional que permet una concentració i centralització del capital il·limitades i, al mateix temps, fa sorgir -i, al seu torn, es promoguda per- una cada cop més elaborada superestructura financera de bancs, mercats de valors, societats de control, etc." (p. 4)

El capitalisme modern es el resultat d'aquests desenvolupaments i el "tercer" sistema social generat pel capitalisme. La progressiva concentració, centralització i recurs a la forma societat anònima del capitalisme comença al últim terç del segle XIX i arriba fins l'actualitat. Com sintetitza Sweezy (1971:5) "Amb el creixement de l'empresa gegant, el capitalisme abandona la seva fase competitiva i entra en la era del capitalisme monopolista" ALEGIR-HI TOURAINE model + Braverman + qüestió separació propietat/control).

Allò que convencionalment acostuma a denominar-se "capitalisme avançat", "contemporani", "tardà" "nou", designa una nova estructuració institucional del capitalisme, la "quarta" i última fase d'aquest, que acostuma a datar-se a partir de la fi de la segona gran guerra. El fenomen, i el sistema que en sorgeix, té moltes dimensions interrelacionades formant una complicada xarxa. Aquí ens limitarem al sistema social, relativament homogeni, que caracteritza a partir de 1945 les economies centrals i que ha estat adequadament descrit per Shonfield (1969). Els canvis més substancials poden sintetitzar-se en els tres punts següents.

Primer tret característic, les societats del capitalisme avançat són, abans que res, "prosperes", societats a on una majoria de la població s'ha instal·lat en unes condicions de vida percebudes socialment com una combinació de benestar econòmic i llibertat política. Els aproximadament 25 anys que segueixen a la segona guerra mundial constitueixen per a les economies centrals un període de prosperitat -que algú ha batejat com "la època d'or del capitalisme"- sense precedents històrics, tan pel que fa a la durada com pel que fa a la intensitat i difusió social de la prosperitat econòmica. El creixement econòmic és estable, el creixement de la producció extremadament ràpid, i els beneficis de la prosperitat molt més difosos que mai abans. Aquesta difusió social de la prosperitat, d'un abast sense precedents, pot mesurar-se mitjançant quatre indicadors: és tendeix a la plena ocupació, hi ha una demanda creixent de força de treball per part de les empreses; el creixement

del salari promís es manté igual o superior al creixement del Producte Nacional, finalment, com resumeix Shonfield (1969:61)

"Allò que distingeix Europa occidental fou l'esforç deliberat per ampliar l'extensió dels beneficis del consum, mitjançant serveis de benestar i plans de pensions, a aquells membres de la societat que no poden dependre de guanys automàtics derivats del creixement dels ingressos salarials".

Segon tret característic del capitalisme avançat: una accelerada introducció del progrés tecnològic a la producció econòmica. La "nova era del capitalisme" -com l'anomena Shonfield- que sobre el 1945 es beneficia en aquest punt de una tendència històrica previa en aquesta direcció i, probablement també, de l'acceleració que proporcionà la mateixa guerra mundial (i que en alguna mesura influi sobre la indústria civil postbèlica).

Les dues característiques del "nou" capitalisme que acabem d'esmentar van articular-se al voltant d'allò que s'anomena la "revolució keynesiana" i van estar presidides, per tan, per una intensificació notable del control estatal sobre el cicle econòmic.

En tercer lloc, finalment, el capitalisme que sorgeix de la segona guerra mundial crea a la major part de països centrals un entramat institucional, certament nou i característic, que pressiona per fer progressivament més complexa la seva estructura social. Un entramat que com a mínim inclou els següents elements (explicats per Shonfield, 1969).

1. Un increment molt marcat de la intervenció pública en la gestió del sistema econòmic. Cal mencionar aquí la creació o revitalització -segons els casos- d'un important sector públic (empreses controlades per l'Estat), i també el fort increment de la despesa pública que determina directament un segment important de l'activitat econòmica de cada país.

2. L'Estat del benestar. Encara que les diferències entre els diferents països son aquí molt notables, en general es detecta una autèntica transformació en relació al pasat. Efectivament, les mesures de benestar públic tenen una llarga història als països europeus, però lo "nou" del capitalisme de la postguerra és que aquestes mesures s'institucionalitzen i estableixen, d'una banda, i son objecte d'una provisió creixent de recursos d'una altra. Com comenta Shonfield (p 66). "Això es troba reflexat de la manera més obvia en el fet que educació i pensions han absorbit, conjuntament, una proporció creixent de la renda nacional dels països capitalistes avançats. (Aquí, novament, s'ha de fer la salvetat dels Estats Units dels anys 50)".

3. Pel que fa el sector privat el nou capitalisme aporta una novetat, la competència interempresarial es cada cop més regulada, de manera que s'atempera la "violència del mercat" i s'estabilitza una àrea -gran- de previsibilitat de la gestió empresarial.

4. Es crea i s'estabilitza socialment, entre la població, la expectativa de que cada exercici econòmic ha de produir un increment tangible dels ingressos reals per capta. Aquesta expectativa, entre altres conseqüències, trastoca tot

el sistema polític i col·loca més responsabilitat en mans de l'Estat per fer-la real. Dos de les noves formes d'organització induïdes per aquest desenvolupament són la I+D, orientada a reduir el període entre la concepció de noves idees tècniques i llur conversió en tecnologies utilitzables, i la formació de la mà d'obra, orientada a reduir l'aparició de colls de botella a l'economia.

5. Per reduir progressivament els marges d'imprevisibilitat, els països centrals introdueixen mecanismes institucionals destinats a estabilitzar la racionalitat de les decisions en sistemes "de gestió econòmica en gran escala" com els que han desenvolupat. Dos destacats mecanismes d'aquest tipus són la planificació econòmica i diverses formes d'acords centratzats entre l'Estat i els grans actors socials. Una novetat que complica el procés de presa de decisions i que, paral·lelament, planteja dubtes sobre "la mesura en que els mètodes adoptats per a una gestió eficient del nou capitalisme són compatibles amb les idees i pràctica de la democràcia parlamentària tradicional" (p. 67).

El capitalisme es pot dir que, al llarg de totes les seves etapes, ha fet sorgir un tipus de societat "complexa" en el sentit que s'ha suggerit abans. El que farem a continuació serà examinar amb un cert detall aquells -per dir-ho així- nusos de complexitat que operen en les societats de capitalisme avançat i que observen una relació directa amb l'acció sindical. Abans, però, cal operacionitzar la noció abstracta de capitalisme avançat que s'ha presentat, de manera que al desenvolupar el model es puguin utilitzar exemples i casos homogenis.

En aquest treball utilitzo l'apropiat suggeriment de Therborn (1979:11 i ss.) de considerar els països de la OCDE com "el nucli central del capitalisme" i, en especial, els principals exportadors de capital membres d'aquesta organització. En aquests moments, 1991, formen aquesta organització 24 països¹. El nucli del tret diferencial dels països de l'OCDE com cor del capitalisme avançat ha estat apropiadament sintetitzat per Dahrendorf (1990:143) amb l'expressió "consens social democràtic".

"Todos los ingredientes del consenso social democrático están relacionados con los derechos de ciudadanía social en un mundo próspero. Hay, sobre todo, un gobierno fuerte, aunque benévolo, en un sistema democrático templado por el corporativismo, una economía gestionada, aunque orientada al mercado, expuesta con un cierto grado de protección al comercio mundial y a los

---

¹ Aquests països són els següents: Austràlia, Àustria, Bèlgica, Canadà, Dinamarca, Finlàndia, França, Alemanya, Grècia, Irlanda, Itàlia, Japó, Luxemburg, Països Baixos, Nova Zelanda, Noruega, Portugal, Espanya, Suècia, Suïssa, Turquia, Regne Unit i Estats Units. La OCDE, Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic neix el 1961, a París, amb la intenció de "assolir els més elevats nivells de creixement i d'ocupació possibles, així com un creixent nivell de vida en els països membres". La organització es crea a partir de la antiga OCEE (Organització per a la Cooperació Econòmica Europea), creada el 1948 per tal de contribuir a la realització del Pla Marshall i promoure la recuperació postbélica d'Europa. Vegeu Dahrendorf (1990:133) i OCDE (1991:5-9).

acuerdos monetarios, y una sociedad de solidaridad trascendental por las titularidades y por la imposición progresiva como parte de una propensión a la igualdad en condiciones generalmente liberales"

(VIII) SOCIETATS COMPLEXES: DESENVOLUPAMENT I FASES DEL CAPITALISME AVANÇAT

La era del capitalisme avançat es una era de grans transformacions. El "consens social democràtic" de Dahrendorf es una fórmula útil per la seva economia expressiva i perquè, en part, designa una realitat certa, però no capta els aspectes de conflicte i trastocament que caracteritzen també aquest sistema social. Donat que son essencials per captar la lògica de l'acció sindical contemporània, els hi dedicarem a continuació una certa atenció.

Las sociedades de la OCDE experimentan durant el període -1945-1991- un conjunt de profundas transformaciones que van a trastocar el paper tradicional de muchos de los agentes sociales y economicos, entre ellos -y de forma especialmente importante- los sindicatos. Sinteticamente, tales transformaciones sugerimos que pueden resumirse en dos grandes tipos. Un primer tipo de transformación afecta a la estructura de conjunto de las sociedades capitalistas modernas y su producto ha sido teorizado como "sociedad post-industrial" por Bell y otros autores. El segundo tipo de transformación tiene que ver, en cambio, con la forma de organizar la producción y el conflicto industrial, se produce acomodándose a las fases de prosperidad y crisis posteriores a la segunda gran guerra, y da lugar a dos fases históricas que podríamos denominar, respectivamente "capitalismo organizado" y "capitalismo desorganizado"⁶

Hablamos de "sociedades complejas" desde la primera de estas perspectivas de transformación para significar que, en las sociedades de la OCDE se han producido un conjunto de cambios que han forzado la sustitución de la imagen-tipo que los ciudadanos nos hacemos del orden social. Como resume Bell "La sociedad industrial de Occidente se ha caracterizado por tres rasgos distintivos: el crecimiento de la gran sociedad anónima como prototipo de todas las empresas de negocios; la impronta de la máquina y de sus ritmos sobre el carácter del trabajo; y los conflictos laborales, bajo la forma de conflictos de clases polarizados, que amenazaban con romper en pedazos la sociedad. Estos tres elementos han cambiado de manera notable en la sociedad post-industrial". En lo fundamental, tales cambios tienen como principio generador una distinta utilización social del conocimiento: conocimiento e información, con su correspondiente fundamento científico, se integran en el aparato productivo y transforman los valores que acompañan a

⁶ Estas transformaciones han sido analizadas por numerosos autores. En nuestra opinión, ^{algunas de} las obras de mayor interés son las de Andrew Shonfield (1969); Daniel Bell (1976) (edición original de 1973, aunque Bell empezó a utilizar su paradigma con anterioridad); R. Dahrendorf (1990); John Goldthorpe (1984); Michael Piore i Charles Sabel (1984), i Scott Lash y John Urry (1987)

las peñas de empleo y trabajo emergiendo una tecnología intelectual -basada en la información- junto a la tecnología de la máquina. Los efectos son conocidos: en la distribución de los sectores de ocupación se produce un giro desde la industria a los servicios; el sector público emerge como un sector importante de ocupación, los tipos de trabajo se transforman, se habla de una "sociedad de cuello blanco", y profesionales y técnicos pasan a ser una categoría ocupacional central a la vez que un criterio de posición, la fuerza de trabajo industrial clásica ocupada en grandes empresas es cada vez menor⁷.

El segundo grupo de transformaciones a las que nos referíamos discurren, en cierta forma, paralelamente a estos últimos, o al menos pueden analizarse provechosamente desde esta perspectiva, y emergen como resultado de las políticas públicas y empresariales de adaptación al ciclo económico. A grandes trazos, una primera fase de prosperidad -aproximadamente entre 1945 y 1973- se asocia con pleno empleo, salarios crecientes, Estado del bienestar, intervención pública en la gestión económica y una progresiva previsibilidad del "policy-making" económico (en forma de planificación y pactos sociales). Esta fase, que es el objeto del estudio de Shonfield citado (1969) y que algunos autores han calificado de "capitalismo organizado", se cierra con una oleada de reivindicaciones obreras y el inicio de una gran recesión. La segunda fase, de crisis, del capitalismo avanzado la afrontan las empresas en un contexto de internacionalización de la economía que tiende a restringir la capacidad de maniobra de las políticas y los pactos macroeconómicos de ámbito nacional, aunque el papel de estos pactos es muy distinta en los diferentes países y la era de los acuerdos neocorporativistas entre el Estado, los sindicatos y la patronal puede tener aún larga vida futura. La incertidumbre y la propia competitividad internacional presionan a las empresas para definir estrategias de supervivencia que muchas veces pasan por el ahorro de mano de obra, la descentralización y, sobre todo, la flexibilización. El resultado es que se profundiza y vuelve más compleja la (por otro lado siempre existente) segmentación de la mano de obra.

Ambos tipos de transformación, la estructural de un lado, y las producidas por las dos fases de adaptación al ciclo económico, alteran los contextos donde operan los sindicatos con efectos de largo alcance. La primera reduce el ámbito de los sectores clásicos de la afiliación y militancia sindical. A la vez, dificulta la penetración de los sindicatos en los nuevos sectores en auge, debido tanto a la creciente irrelevancia del contexto físico o centro de trabajo a efectos de la actividad productiva como al hecho de que, sencillamente, el carácter mismo del trabajo y su valoración social se han modificado.

---

⁷ La cita de Bell se encuentra en la página 191. La valerosa premoción de Bell -el libro se gestó en los años 60- ha sido objeto de muchas críticas. Nos limitaremos a mencionar que el mismo título de su obra (y de su paradigma) es cuestionable, lo que parece una especialidad de este autor: lo que describe no es tanto un proceso de desindustrialización, como sugiere el título, sino de hiperindustrialización, una sociedad industrial avanzada cuyo núcleo, el sistema industrial, transforma su carácter y extiende a todos los sectores económicos sus peñas de racionalidad.

La etapa de "capitalismo organizado" tiene para el sindicalismo tradicional un efecto mixto. De un lado, sirve para elevar definitivamente el papel de las confederaciones sindicales a la categoría de actores sociales y políticos. De otro lado, sin embargo, en muchos países estas cúpulas organizadas se distancian de las nuevas reivindicaciones, sujetos subculturales, algo que se hace patente en las oleadas de militancia de fines de los 80. Sin pretender establecer una relación de causalidad entre ambos fenómenos, sí puede sugerirse, sin embargo, que es en esta época cuando el movimiento obrero es cada vez más organización y cada vez menos movimiento, hasta el punto de que hoy, en esta línea, la noción evoca conceptos poco definidos*. La etapa de crisis, de "capitalismo desorganizado", acentúa dramáticamente la diversificación de la fuerza de trabajo en numerosos colectivos, divide el conjunto en trabajadores estables y trabajadores precarios (y a unos y otros, en trabajadores públicos y privados), dispara las cifras de paro, convierte en inoperante la noción clásica de "gran fábrica" y, al restringir la ocupación estable, tiende a promover el surgimiento de diversos tipos de gremialismo.

Todos estos cambios y los del conjunto de la estructura social confluyen en un tipo de sociedad, la actual, en la que la apreciación social del trabajo y la propia práctica laboral son inequívocamente nuevos (un hecho que queda subrayado por la desaparición, o al menos creciente disminución, de la clásica comunidad obrera local). Dahrendorf lo resume con eficacia (1990:174)

"En una sociedad típica de la OCDE de hoy, el 20% de sus habitantes tienen edades inferiores a aquellas en las que pueden comenzar a incorporarse al mundo del trabajo, otro 20% están jubilados. El 10% de los restantes emplean su tiempo en instituciones educativas. (Algunas de estas estimaciones están hechas a la baja.) Algunos de los que constituyen el 50% que nos queda no buscan un empleo lucrativo y otros son, por una u otra razón, incapaces de ello; no es seguramente muy desacertado estimar que ambos grupos comprenden a un 15% de la población. Otro 10% puede estar desempleado, con lo que nos quedamos sólo con un 25% de la población total. Este 25% pasa trabajando casi la mitad de los días del año y, en estos días, el trabajo les lleva casi la mitad del tiempo en que no están dormidos. ¿Vivimos realmente, aún, en una sociedad trabajadora?"

Desde luego, todavía vivimos en una sociedad trabajadora. Lo que la provocativa pregunta de Dahrendorf pone de relieve, sin embargo, es que la "cuestión obrera" que protagonizó el conflicto en las sociedades de la OCDE ha dejado de tener, en palabras de Bell, "la fuerza sociológica y cultural suficiente para polarizar todas las demás cuestiones en torno a su eje" (1976:195).

---

* Esta transformación es crucial y mucho más que formal. Como recuerda Flanders: "Los sindicatos con una mezcla de movimiento y de organización, y la relación entre ambos es la clave para una comprensión de la dinámica de su crecimiento (...). Los sindicatos siempre han enfrentado el problema de cómo convertir el movimiento pasajero en organización permanente" A. Flanders (1985:30-31).

Las consideraciones del punto anterior sugieren que las sociedades de la OCDE se han convertido en sociedades complejas en un sentido muy peculiar (los cambios que hemos antenizado apuntan a un orden social con múltiples principios de estructuración y cuyo eje es una valoración social del trabajo nueva y probablemente sin precedentes) i presenten, en consecuencia, un contexto socio-històric específic per l'acció dels sindicats de classe. Més enllà de la descripció feta fins aquí, analitzarem ara amb una certa detenció dos dels subsistemes d'aquest capitalisme avançat -entes com un sistema social- que son el terreny per excel·lència de l'acció de les confederacions de classe en condicions contemporànies, de manera que l'exposició posterior del Model sigui intel·ligible. Aquests dos subsistemes que s'estructuren en el capitalisme avançat de manera exclusiva son el polític i el de les relacions industrials

(IX) EL SUBSISTEMA POLITIC: ELS SINDICATS A LES DEMOCRACIES LIBERALS AVANÇADES

*?
origins
no s'ha
parlat
de manera:*

A aquest apartat parlarem de sistemes polítics. Els registres històric i antropològic indiquen que les societats humanes estratificades operen invariablement amb algun tipus de mecanisme institucional que possibilita un grau raonable d'equilibri entre el consens i el conflicte dins la vida en societat. [Dit d'una altra manera] tota societat històrica tendeix a desenvolupar mecanismes que assegurin la reproducció de les relacions socials més característiques de tal societat. Aquests mecanismes de reproducció es poden diferenciar analíticament en dos grans capítols. D'una banda, uns mecanismes de persuasio -com ara els sistemes ideològics i de creences, la cultura, els processos de socialització- que serveixen tan per possibilitar i organitzar la comunicació i experiències entre els individus com per a integrar els membres de la societat en un cos de normes comunes.

"El fet de posseir un llenguatge comú, o un cos comú de creences i un conjunt de significats compartits, fa possible que els membres d'una societat visquin en un món comú, que tinguin les 'mateixes' experiències que els altres i que es comuniquin entre si en torn els seu món i la seva experiència. Aquests significats compartits es deriven de la societat i, a la vegada, son també una precondició de la societat (...)

Una de les raons per les quals, en una gran varietat de situacions, no creiem de nosaltres mateixos que seguim o obeim normes es deu a que, mitjançant el procés de socialització, hem 'internalitzat' les normes, les hem fetes part de nosaltres mateixos. Aprenem les coses de tal manera que esdevenen hàbits, capacitats, creences i conviccions pròpies, de la mateixa manera que la nostra parla d'una llengua es atribuïda simplement a una capacitat que tenim. Aquesta es, també, una de les raons principals del per què obeim normes i observem conformitat vers elles" (Worsley, 1970:354,357)

Al costat d'aquests mecanismes que persuadeixen els individus a ser -a més- membres de la societat i acostumen a tenir una existència inconscient, uns altres, o mecanismes de disuasió, contribueixen a reproduir el nucli sistemàtic de les relacions socials mitjançant la força o la coerció i són obertament explícits. És el cas de tota la "organització política" que estructura les relacions d'autoritat i de poder en una societat i que té a la seva base i existència d'interessos no unívocs entre la població. Anomenarem "sistemes polítics" les construccions institucionals relacionades amb la formació i gestió social dels diversos interessos de grup. Cap societat pot subsistir si no institucionalitza aquest conflicte. Com que aquest i la seva ordenació els genera "naturalment" la mateixa societat, l'anomenarem aquí "organització social del conflicte".

Acabem de parlar d'autoritat i poder. No és senzill diferenciar perfectament aquestes nocions (per a una anàlisi "arqueològica" del desenvolupament d'aquestes nocions, Lukes 1973). En termes generals, però, donarem per bo l'enfocament que fa equivaldre autoritat a exercici legítimat del poder, de manera que, en l'esquema que acabem de presentar, l'autoritat fora més aviat un assumpte relacionat amb la persuasó que no pas amb la disuasó. Com assenyala Barrington Moore (1978:15).

"Els essers humans utilitzen l'autoritat per tal de coordinar les activitats d'un nombre gran de persones. L'autoritat es troba a totes les esferes de la vida social i existeix en alguna mesura en totes les societats conegudes (...)

No obstant, la autoritat no constitueix ~~el~~ únic mecanisme mitjançant el qual els essers humans se les arreglen per connectar les activitats quotidianes de grans nombres de persones per tal de produir la societat."

Aquestes formes de coordinació diferents de l'autoritat que menciona Moore, en termes generals, la coerció directa, la institució del mercat i els costums. Més avall comentarem que una consideració detallada d'aspectes essencials de l'acció social com ara els interessos i la seva representació exigeix una tipologia més elaborada dels mecanismes de poder i autoritat a una societat.

No hi ha una explicació única per al sorgiment dels sistemes polítics. Sembla pausable, però, atribuir l'origen -i qualificar també la funció bàsica- d'aquests sistemes a una qüestió adaptativa d'"autointerès ecològic" relacionada amb la necessitat que té tota societat, per tal de perdurar, de reforçar la tendència dels seus membres a la cooperació per la supervivència. L'autor del terme entrecomillat (Harris, 1971:372) il·lustra aquesta perspectiva pel que fa les societats denominades "primitives"

"L'estudi dels pobles primitius suggereix que la font fonamental de la conducta social dels humans es l'autointerès dels individus que componen la societat. La cooperació, el mutualisme, el respecte per la persona i les possessions dels congèneres sorgeixen prontament de les situacions ecològiques en les quals el benestar de cada individu queda ampliat mitjançant una abstinència comuna de conductes competitives i agressives. Si tots els

membres d'un grup troben la seva seguretat i benestar millorats per una conducta cooperativa, ordenada, mentre les oportunitats vitals de tots ells es veuen disminuïdes per una conducta desordenada i agressiva, el manteniment de l'ordre es idèntic a la maximització de la capacitat productiva i reproductiva del grup."

De la institucionalització d'aquesta tendència "ecològica" sorgeixen els sistemes polítics. Com sabem, la qüestió es mes complicada pel que fa les societats evolucionades. I ha constituït, durant segles, un punt d'inacabable debat públic. La perspectiva de les ciències socials modernes ha permet donar per acabats els aspectes substancials del debat i, a la vegada, descobrir certes diferències llampanants entre les societats "primitives" i les "modernes", unes diferències relatives precisament als sistemes polítics respectius. Ambdós aspectes els resumeix planerament Marvin Harris (1971:359-370):

"A mesura que els europeus començaren a entrar en contacte amb els aborígens habitants dels boscos americans i les remotes illes d'Oceania, es va dedicar una creixent reflexió a com deu haver sigut l'"estat de naturalesa" originari, sobre el que es proposaren dues interpretacions. La d'aquells que compartien els punts de vista de Sir Thomas Hobbes, el filòsof britànic, segons la qual si li manca a la gent un sobirà capaç de forçar-los a l'obediència és destruiran a sí mateixos en una 'guerra de tots contra tots'. I la d'aquells que, seguidors de les especulacions filosòfiques de Jean Jacques Rousseau, mantenen que en l'"estat de naturalesa" l'home fou pacífic, partidari de l'ordre, honest i valeros. Segons Rousseau, aquesta noble dotació natural fou destruïda per l'aparició de la civilització. En estat de naturalesa, els homes son iguals, però la civilització, amb les seves desigualtats, corrompeix i degrada tothom. (...)

L'estudi de primera ma de la vida primitiva pels antropòlegs empírics proveeix escàs suport a l'ídili de Rousseau. Desgraciadament no hi han cultures primitives que puguin proposar-se com inequívocament armonioses, pacífiques i venturoses. Tota societat humana coneguda pels antropòlegs, per senzilla que sigui la seva tecnologia i dispersa la població, té un component de conflicte interpersonal, agressió i delictes. El crim, per exemple, està acreditat adhoc en els més petits i simples grups de caçadors i recolectors.

Malgrat l'investigació de l'antropologia moderna ha portat a rebutjar el mite del noble salvatge, ha confirmat no obstant un contrast remarcable entre les societats primitives i les de nivell estatal pel que fa la manera d'impedir que els conflictes interns possin en perill la supervivència de les seves respectives poblacions. Tan Rousseau com Hobbes anaven errats, però de tots dos, és Hobbes qui és troba més distant de la veritat. Tot l'enorme aparell de 'lleis i ordre' de la nostre complexa existència civilitzada es absent de l'experiència de vida dels pobles del nivell de banda. I no obstant això, no hi ha una 'guerra de tots contra tots'."

Aquestes construccions institucionals que regulen la formació i gestió socials dels interessos, i que anomenem sistemes polítics, constitueixen a la vegada un important mecanisme que contribueix a reproduir les relacions centrals d'una societat. Com suggereix Harris en la citació transcrita, l'ordre polític de les societats contemporànies occidentals, "evolucionades" segons la perspectiva antropològica, es pot efectivament interpretar com un estat de "guerra de tots contra tots". És però un estat de guerra molt peculiar. D'una banda, es una guerra comparativament poc cruenta i ho és, d'una altra, perquè es troba totalment mediatitzada per mecanismes de regulació social, molt institucionalitzada. En una expressió discutible, però gràfica, Dahrendorf (1990), seguint Lipset (1981) i Anderson-Davidson (1943) l'anomena "lluita de classes democràtica"; i Geiger, centrant-se en el conflicte industrial, "institucionalització de l'antagonisme de classe". Dahrendorf (1990: 134) ho sintetitza així:

"La idea es simple y chocante. Existen divisiones sociales que dan lugar a conflictos políticos. Pero, en lugar de hacerse cada vez mas violentos y perjudiciales, estos conflictos quedaron domesticados por instrucciones en las que encontraron una expresión constitucional ordenada. Los partidos políticos, las elecciones y el parlamento se ocupan del conflicto, sin que haya revolución"

El nostre objecte immediat, a continuació, es "l'enorme aparell de llei i ordre" al que es refereix Harris pel que fa les societats contemporànies occidentals. Aquests sistemes polítics serveixen metes molt variades i complexes i els analitzarem -a continuació- en cinc apartats, tots ells amb una relació directa amb l'acció sindical:

- interessos: les disposicions individuals i de grup que expressen les relacions socials bàsiques i son objecte de regulació pel sistema polític;
- democràcia liberal: el marc macropolític de la regulació
- Estat, l'agent principal de la regulació en la societat política;
- el "decision making" l'entramat d'estructures i processos que, a la societat civil, efectua la regulació;
- l'organització social del conflicte, l'acció política i el conflicte d'interessos a les democràcies liberals avançades.

(X) INTERESSOS

Per definició, el concepte d'interés está estretament lligat a l'activitat dels sindicats, unes organitzacions, com hem vist, l'acció social de les quals -en qualsevol de les seves variants- arrenca de les predisposicions d'individus i grups a aconseguir certes metes relacionades amb la seva situació vital que identifiquem com "interessos". Sembla apropiat començar fent notar que, curiosament, un concepte -problemàtic- com és el de "interés", que designa una disposició humana al voltant de la qual giren bona part de les activitats socials a qualsevol comunitat estratificada, no ha estat objecte de gaires

intents de definició formal (com es el cas, en canvi, amb molts altres conceptes importants i també problemàtics a les ciències socials: autoritat, poder, etc.). Podríem partir de dues conegudes excepcions, la primera (Harris) referida al concepte genèric, la segona (LaPalombara), a l'objecte de l'activitat organitzada en contextes moderns.

Segons Harris (1984:305):

"La gente en todas las sociedades tiene intereses contrapuestos. Incluso en sociedades del nivel de las bandas, viejos y jóvenes, enfermos y sanos, hombres y mujeres no desean lo mismo al mismo tiempo. Además, en todas las sociedades, las personas desean cosas que los otros poseen y son reacios a regalar. Todas las culturas deben tener, pues, disposiciones estructurales para resolver los conflictos de interés de un modo ordenado e impedir que los conflictos desemboquen en confrontaciones perturbadoras. Sin embargo, existen marcadas diferencias cualitativas y cuantitativas entre los tipos de intereses contrapuestos hallados en las sociedades organizadas en bandas y aldeas y los hallados en las sociedades de nivel estatal. También las hay en los métodos empleados para impedir confrontaciones perjudiciales".

I segons LaPalombara (1964:16, citat i comentat per Ehrmann a 1976:486):

"La definición de un interés como un 'deseo consciente de que la política pública, o la asignación autoritaria/de valores, se mueva en una dirección general o específica particulares' (LaPalombara) puede ser discutible, pero tiene la utilidad de delimitar el concepto al excluir a numerosos grupos cuyos miembros, aunque comparten ciertas actitudes, no están relacionados con la política pública".

[vol dir "imperativa"]

Un mínim de reflexió sociològica sobre aquestes definicions mostra que son insatisfactòries. Son, però, útils, i ens ajudaran a apropar-nos més sistemàticament al concepte d'interés.

Harris comença per orientar la seva noció d'interés/apropant-la a "desitg". Es tracta d'un enfocament subjectiu de la noció ("emic", en la seva terminologia; vegeu Harris, 1971:146-149) els conflictes entre individus sorgien de l'existència -natural- de preferències conscients no coincidents, i de preferències contradictòries (quan la preferència d'A perjudica la de B, i a l'inrevés). Aquesta es, sens dubte, una font de conflicte social. No obstant això, quan les ciències socials parlen de conflictes d'interessos l'èmfasi es troba en una altra font, de tipus estructural, i en aquesta mesura en un enfocament objectiu de la noció, l'interés d'un individu es un tipus particular de preferència.

- que acabem de traduir -

- a) que afavoreix la seva situació (individual per se, individual via grup de pertinença),
- b) segons una determinació estructural (la seva ubicació en un sistema que implica una determinada combinació de relacions de privilegi i subordinació),

ci que l'ordre social tendeix a reproduir (es a dir, vist des de la perspectiva de l'individu, que tendeixen a repetir-se homogeniament els efectes sobre la seva situació vital de l'esmentada ubicació dins un sistema de relacions socials).

Podríem concloure, doncs, que el que fa imperatives a tota societat estratificada les "disposiciones estructurales para resolver los conflictos de interes de un modo ordenado" es l'existència de preferències diverses i eventualment contradictòries entre els individus, però sobretot l'estratificació de la població en funció de l'accés a algun tipus de privilegi, la qual cosa genera un tipus molt particular de preferències. Es aquesta última la que permet identificar interessos de grup i, a través seu, les preferències individuals. I son aquests interessos, i no les preferències estrictament individuals directament, els que generen el conflicte social i exigeixen la creació de medis institucionals per regular-lo. Finalment, un dels aspectes centrals d'aquest conflicte es, precisament, la pugna per reproduir -o, alternativament, modificar- les disposicions estructurals que l'originen (l'estratificació segons privilegi)

Si l'enfocament de la definició de Harris es paradigmàtic d'una certa sociologia-antropologia que es centra en un concepte subjectiu d'interés -i d'interés individual-, d'una banda, i amb una escassa propensió, d'altra, a identificar els determinants estructurals de les accions socials (que fa, per exemple, que parlant de desigualtat es prefereixi la dicotomia pobres-rics a la consideració del problema en termes de classes socials, la primera suggerint atzar i la segona tan estructura -es a dir, necessitat- com reproducció), la de LaPalombara es paradigmàtica de l'enfocament pluralista, amb identiques deficiències que les característiques d'aquest corrent.

Els corrents moderns sobre l'anàlisi d'interessos son variats però tenen dos matrius centrals i contraposades, l'enfocament pluralista i el conflictivista. La millor discussió recent d'ambdós corrents pel que fa el concepte d'interés es la de Balbus (1974), en la que ens basarem a continuació. La consideració dels arguments d'una i altra corrent ens servirà per delimitar més precisament les dimensions del concepte d'interés

Enfocament pluralista

El corrent pluralista a les ciències socials, com subratlla correctament Balbus (1974:32), es una versió moderna del liberalisme clàssic que substitueix -com a unitat d'interacció social- l'individu atomitzat del primer capitalisme pel "grup" dels sistemes industrials contemporanis. Aquest paralelisme es revela immediatament al considerar el tractament que donen ambdós corrents precisament al concepte d'interés.

A la base del liberalisme clàssic es troba la noció d'interés entesa en la seva dimensió estrictament subjectiva. Per exemple, l'argumentació paradigmàtica de J.S. Mill (1974) a On liberty recolza sense ambigüitats en la noció de que l'individu és el millor judge dels seus interessos.

"(Ningu) no està qualificat per dir-li a una altra criatura humana ja crescuda que no ha de fer amb la seva vida i per al seu propi benefici allò que escolleix fer amb ella. Aquesta persona es la més interessada en el seu propi benestar l'interés que qualsevol altra -excepte en casos de forta vinculació personal- pot tenir-hi es insignificant comparat amb el de la mateixa persona; i l'interés de la societat en aquesta persona, individualment (excepte pel que fa la seva conducta en relació a altres), es molt petit i totalment indirecte; mentre que, en relació amb els seus propis sentiments i circumstàncies, l'home o la dona mes corrents disposa de medis de coneixement incommensurablement superiors als que pot posseir qualsevol altra." (Mill, 1974 93-94)

Com assenyala Parsons (1964 323) partir d'aquesta noció subjectiva d'interés -els únics interessos que compten son els que reconeix com a tals el propi subjecte- equival a tractar aquests com si es distribuïssin a l'atzar enlloc de, a la manera dels conflictivistes, com estructurats per l'ordre social. En la visió del liberalisme clàssic els interessos es consideren com dades empíriques, preexistents, i d'aquí la seva noció tan característica de que el millor ordre polític es el que permet als individus la màxima llibertat per a cercar els propis desitjos.

Els "teòrics dels grups" -Bentley i Truman, els principals- constitueixen l'esglaió intermitg entre el liberalisme clàssic i el pluralisme contemporani i, a la vegada, els introductors a les ciències socials del modern enfocament dels "grups d'interés". Bentley (1908:214) estableix una identitat entre "interés" i "activitat" (que anticipa la noció d'interés de LaPalombara ja citada).

"L'interés que proposo es un interés específic de grup en un curs definit de conducta o activitat. Grup i activitat de grup son termes equivalents. L'interés no es més que aquesta valoració de l'activitat, no com quelcom diferent de si mateix, sino com activitat que es valora. Es quelcom al principi, al final i permanentment estrictament empíric. No hi ha altra forma de trebar-ho que mitjançant l'observació"

Truman (1951:33-34) per la seva banda identifica "interés" i "actituds compartides", i defineix el "grup d'interés" així:

"Grup d'interés', tal com s'utilitza aquí, fa referència a qualsevol grup que, sobre la base d'una o més actituds compartides, fa certes demandes a altres grups de la societat per tal d'establir, mantenir o ampliar les formes de conducta implícites en les actituds compartides. (...) Les actituds compartides, a més a més, constitueixen l'interés".

Aquesta definició porta Truman a distingir entre "grups potencials" i "grups d'interés". Els primers son aquells on les actituds compartides dels membres no donen lloc a conducta col·lectiva organitzada, mentre que els segons son característicament grups amb organització formal. Sorprenentment, aquesta apropiada distinció no es desenvolupa i aquest autor exclueix de la seva

anàlisi -en una orientació compartida posteriorment per la majoria d'autors pluralistes- "la formació diferencial de grups organitzats, o dir en altres paraules, quines actituds compartides fan més probable l'organització" (Baibus, 1974:267), es a dir, com s'organitzen els interessos subjectius.

En una anticipació també de l'enfocament pluralista, la concepció de Truman, es a dir, una operacionalització d'interès com "actituds compartides" que fa que només existeixin interessos quan la gent n'és conscient de tenir-los, porta a la conclusió que "l'únic criteri legítim per avaluar l'executoria governamental consisteix en establir si el 'policy making' reflexa adequadament l'interacció de les preferències conscients" (Baibus, 1974:267).

L'enfocament pluralista es consolida en la dècada dels 60. Els seus representants més eminents -Easton, Dahl, Folsby, Banfield, Linz- parteixen tan d'una definició estrictament subjectiva d'interès com de la premissa genèrica -relacionada- que el poder polític i la influència política es manifesten sense ambigüitats només en l'estructuració efectiva de la presa de decisions.

"La hipòtesi de l'existència d'una elit dominant només pot estrictament comprobar-se de forma empírica si:

- a. L'hipotètica elit dominant constitueix un grup ben definit.
- b. Existeix una mostra raonable de casos, que impliquen decisions polítiques claus, en la qual les preferències de l'hipotètica elit dominant s'oposen a les de qualsevol altre grup similar que es pugui suggerir.
- c. En tals casos, acostumbren a prevaldre les preferències de l'elit" (Dahl, 1971:131).

Com resumeix Baibus (1974:289, 292), recollint en Bachrach (1970), la postura pluralista pel que fa als interessos exhibeix dos punts d'insuficiència científica flagrants:

- a. La selecció pluralista "dels temes de debat públic [issues] manifestos com el punt focal de la determinació del poder es plausible o defensable només si un presuposa una conversió no problemàtica de les preferències o desitjos individuals en temes de debat públic de caràcter polític; de no ser així, s'hauria de incloure en els càlculs de poder els esforços que es porten a terme per impedir que els desitjos esdevinguin demandes ('els desitjos que els membres del sistema voldrien veure realitzats mitjançant outputs polítics') i que les demandes esdevinguin temes de debat públic (demandes "que els membres del sistema consideren seriament com possibles decisions d'obligat compliment"). (Les cites entre parèntesi corresponen a Easton, 1965:71, 143)
- b. "Si la definició purament subjectiva de 'interès' per part dels teòrics pluralistes del poder comunitari condueix inevitablement a esbiaixaments normatius decididament conservadors, implica també insuficiències explicatives comparables a les dels teòrics dels grups anteriors. Si les preferències o desitjos es prenen com el punt de partida de l'anàlisi teòrica, aleshores l'origen de les preferències o desitjos no es susceptible d'investigació empírica. Com en el cas del grup d'interès de Truman, a partir

dels supòsits pluralistes sobre l'interès subjectiu, les preferències o desitjos necessàriament esdevenen aleatoris ( ). En poques paraules, per explicar els canvis en la formació dels desitjos seria necessari presuposar que els desitjos o preferències estan determinats socialment i políticament, i si aquest es el cas ja no es justifica agafar desitjos o preferències com a punt de partida dels anàlisis polítics en general i de l'estudi del poder polític en particular.

Enfocament conflictivista

Més heterogeni que el corrent pluralista, el conflictivista col·loca al centre de tota anàlisi la noció d'interès. Una noció entesa de manera molt diferent a la dels pluralistes i que té la seva arrel en el pensament de Marx que, a diferència del pluralista, es de caire estructural. La sociologia de Marx s'organitza al voltant de dues orientacions centrals que especifiquen, respectivament, el que podríem anomenar les condicions necessàries i suficients per a l'operació social de conjunts d'interessos empíricament observables:

a. El caràcter objectiu, estructural, sistemíic, extern a la voluntat de l'individu de la formació dels interessos en societats estratificades. El concepte d'interès té, primer, aquesta macrodeterminació, estretament lligada a la dinàmica de canvi de l'ordre social. En la adequada síntesi de Baibus (1974:295): a Marx, "l'estructura social es defineix en termes d'una relació de dominació-subjecció que produeix un conflicte d'interessos que actua com el motor del canvi social. (...) En primera instància, les classes són ... objectives en el sentit de que la seva realitat es externa a la consciència dels individus que les componen, són ... agregats d'individus les oportunitats vitals dels quals es troben similarment afectades per la seva posició comuna en la divisió del treball".

b. El caràcter subjectiu dels interessos que operen socialment. Aquests interessos, els "realment existents" segons el corrent pluralista, aquells que mouen a la gent a actuar socialment: deriven de la formació d'interessos objectius prèvia, i en aquest sentit no es formen aleatoriament; no són més que la percepció subjectiva dels interessos preexistents; poden no coincidir entre si. En la síntesi de Baibus (1974:297): la sociologia dels interessos de Marx "no es funda en un estricte determinisme mecanicístic, ... Marx concebia la transformació dels interessos de classe 'objectius' en consciència de classe i acció manifestes com quelcom empíricament contingent, es a dir, com una funció de l'existència d'una sèrie de condicions empíriques especificables".

La doble matriu del concepte d'interès en Marx, i en general el paradigma conflictivista pel que fa als interessos, ha estat presentada en termes més sofisticats, en la sociologia moderna, entre altres per Dahrendorf (1962), Baibus (1974), Connolly (1974) i, més recentment, per diversos "marxistes analítics". La més coneguda es l'elaboració de Dahrendorf, que ha formalitzat la distinció marxiana entre "classe en si" (criteri objectiu) i "classe per a si"

(centre subjectiu) mitjançant els conceptes de "interès latent", "interès manifest", "quasi-grups" i "grups d'interès"

Reconsideració del concepte d'interès

Amid aquests antecedents en torn els debats sobre la noció d'interès a les ciències socials, que suggereixen que aquesta té un nucli dur de difícil accés¹, tractarem ara de plantejar una conceptualització més elaborada de la noció i, a la vegada, operativa de cara al present treball. En primer lloc intentarem una acotació formal més satisfactoria de "interès" i per a fer-ho, segon, exposarem les deficiències més evidents dels enfocaments més influents a les ciències socials (el pluralista i el conflictivista); finalment, tercer, en el següent apartat dibuixarem una síntesi operativa per al nostre objectiu aquí i que, en conseqüència, considerarà la qüestió des de la perspectiva de treballadors i sindicats.

(Els epígrafs 2 i 3, a continuació, sintetitzen les proposicions de Baibus, 1974)

1 Totes les ciències dedicades a estudi de l'home en societat confronten, en algun punt, la qüestió de que l'ésser humà exhibeix conductes pautades -com els altres animals-, però que aquestes observen alguna relació, també pautada, amb un conjunt de mecanismes de percepció i interpretació -socialitzats- que guien els actes observables. Traduït a termes convencionals, l'home té consciència. L'individu huma reacciona davant contextes situacionals i genera accions, però entre uns i altres, a diferència dels altres animals, es situa un "filtre" cultural que fa possible la percepció-interpretació individuals, d'una banda, i la comunicació i convivència col·lectives, d'una altra, al tendir a produir respostes homogènies entre els membres d'una societat. El "problema" per a les ciències socials es que un pur anàlisi de les conductes no es suficient per a una correcta comprensió dels fenòmens humans i es fa necessari també -o pot fer-se necessari, depenent de l'enfocament- el coneixement sobre les percepcions i motivacions internes dels actors.

Aquesta dicotomia amb que es troba l'observació social ha estat conceptualitzada per un lingüista, Kenneth Pike (1954), com una oposició entre lo "emic" (de "phonemic", o allò que pertany al terreny del món interior de l'actor) i lo "etic" (de "phonetic", o allò que pertany al terreny de lo objectiu i observable). Com resumeix Harris (1971:149), "[E]n el domini dels fenòmens no lingüístics, la distinció emic/etic es correspon aproximadament a com la gent realment es comporta a judici dels observadors antropològics versus com la gent pensa de si mateixa al comportar-se, la seva intenció al fer-ho de tal manera, i la explicació que elaboren de la seva conducta".

¹ En part pel que diu Stephen Lukes (1985:41): "[L]a noció de 'intereses' es una noció inevitablemente evaluativa. (...) En general, hablar de intereses procura una licencia para emitir juicios normativos de carácter moral y político. No es de extrañar pues, que concepciones diferentes de lo que son los intereses vayan asociadas con posiciones morales y políticas diferentes".

A la teoria política i pel que fa el concepte d'interès, la distinció èmic/etic es objecte de debat des del segle XVII. La sociologia política moderna ha formalitzat aquesta discussió com una distinció entre 'interés subjectiu' i 'interés objectiu'.

(INCORPORAR A CONTINUACIÓ R. Williams, Keywords)

2. Desde la perspectiva del seu significat subjectiu, "interés" equival a "interessant" i es diu d'algu que té un interès en alguna cosa es perquè la troba interessant o li agrada, es un objecte d'atracció o li reporta alguna gratificació. L'interés en aquest sentit es purament subjectiu perquè refereix a un estat psicològic de la ment que anticipa una experiència.

"Si una persona diu que té un interès en la música, lo qual significa que troba la música interessant o li agrada, no es possible reunir cap tipus de dades empíriques que demostrin que la persona s'equivoca". Aquesta, per tan, es una forma típica en que el concepte d'"interés" figura en el discurs corrent" (Balbus, 1974:273)

D'una altra banda, el llenguatge corrent reconeix també un significat objectiu de 'interés': quan diem que algú està "interessat en" alguna cosa volem dir que aquest individu té alguna "inversió" (STAKE IN) allí o esta afectat per aquesta cosa. La paraula "interés" en aquest sentit té un significat objectiu perquè indica que hi ha alguna cosa que afecta la situació de l'individu i que pot observar-se i mesurar-se mitjançant estandars externs a la consciència d'aquest:

"Des d'aquest sentit objectiu del terme, l'existència d'un interès no es contingent en que l'individu en tingui consciència de que té un interès, es a dir, no es contingent en cap estat psicològic de la ment de l'individu. Una persona pot estar afectada per alguna cosa independentment de que s'en adoni o no, per tan, es poden reunir dades empíriques que demostrin que un individu té un interès ahuc si no en té consciència o inclús quan un individu pensa que una cosa es en interès seu malgrat, de fet, no ho es". (Balbus (1974:279)

3. Tenim, doncs, dos dimensions possibles del concepte d'interés: els interessos poden ser objectius i subjectius. I cada un d'ells admet, a més, dues dimensions addicionals: pel que fa els interessos objectius, un individu concret pot estar afectat o no per una situació externa; pel que fa els seus interessos subjectius, l'individu pot ser conscient o no d'estar-ne afectat (o de no estar-ne). Combinant les quatre variables, Balbus (1974:281) ofereix la següent classificació de les relacions possibles entre interessos objectius i subjectius:

Interessos subjectius

individu afectat   individu no afectat

Interessos objectius

individu afectat per
situació externa

A
Consciència

B
Manca de consciència

individu no afectat
per situació externa

C
Falsa consciència

D
(Lògicament impossible)

En la situació A, un individu afectat per determinat esdeveniment extern està assabentat de l'efecte d'aquest sobre la seva situació vital, es a dir, té consciència del seu interès. La situació B es dona quan el mateix individu, afectat per l'esdeveniment extern, no s'en adona dels efectes sobre la seva situació vital, es a dir, no té consciència dels seus interessos. La situació C representa una combinació possible entre interessos objectius i subjectius segons la qual un individu està "assabentat" de que la seva situació vital es troba afectada per un esdeveniment extern quan no es així, o be, en general, es conscient de que els seus interessos estan afectats per algo pero percep incorrectament la causa d'aquest efecte.

Aquest senzill model de Balbus pot aplicar-se a individus o a grups, a esdeveniments externs o a situacions estructurals. Per exemple, considerem el cas de les percepcions individuals de classe. Un treballador industrial de la SEAT forma part del conjunt d'interessos estructurals d'una classe social. Pot ser-ne conscient (situació A) o no (situació B). A més a més, pot tenir una consciència, uns interessos subjectius, però ser aquests no els propis de la classe obrera sino els de, suposem, la classe mitja (situació C).

Les tres possibilitats expresades en el model de Balbus son reals i empíricament observables. I no obstant, si només es reconeixen els interessos subjectius, o només els objectius, no representen possibilitats lògiques que poden donar-se a la realitat. Aixó es el que passa, segons veurem a continuació, almenys en part dels enfocaments del tema més influents

4. Estem ara en disposició de reconsiderar substantivament els continguts i insuficiències dels corrents pluralista i conflictivista pel que fa l'anàlisi dels interessos.

Una primera consideració a fer es que es analíticament erròni considerar només una de les dues dimensions -subjectiva, objectiva- de la noció. Les dues dimensions son inseparables, dos moments d'un acte social (la percepció d'uns interessos existents per part dels actors). Com assenyala Flathman (1986:19), "es precisament la presència de 'interessos objectius' la que fa

possible que apareixi una consciència subjectiva". Expressat en termes d'estructura social: els interessos subjectius dels individus, que aquests en general viuen com actes de percepció privada, estrictament individual, que implica algun tipus de càlcul per part de l'actor, es generen en realitat com a conseqüència de determinacions objectives en l'estructura social i no són, en conseqüència, pures dades aleatòries. Aquestes determinacions estructurals, per descomptat, no ho són directament de la conducta. El que fan, contràriament, és determinar -culturalment- gammes de respostes possibles i diferents per a cada grup social, de manera que un determinat actor individual té possibilitats d'elecció, però no de qualsevol elecció, segons sigui la seva ubicació en l'estructura social. Un dels estudis clàssics de la sociologia moderna, el de Merton (1935) sobre estructura social i anomia, és precisament un intent d'establir alguns dels mecanismes culturals que intermedien les determinacions de l'estructura social i les respostes (conductes) dels individus, una operació a la que no es aliena la formació dels interessos dels actors.

L'enfocament pluralista de la qüestió dels interessos presenta moltes deficiències, però totes remeten a una matriu comuna que constitueix, precisament, la "marca" d'aquesta escola: considerar a efectes analítics únicament els interessos subjectius "reals" (es a dir, els que manifesta l'individu: la situació A del model anterior)*. D'aquesta matriu s'en deriven insuficiències diverses, de la que en destacarem dues, una de concepte i l'altra metodològica. La primera, si prestem atenció a la cel·la C del model de Balbus, consisteix en no considerar una cosa tan bàsica -i verificable- com que a les societats complexes de l'OCDE -i en moltes altres- existeixen sofisticats mecanismes per induir entre els estrats menys privilegiats de la població formes de consciència falsa (es a dir, d'induir sistemàticament correspondències "fallides" entre els interessos subjectius i els objectius dels individus) o de no-consciència (situació B del quadre). El mecanisme més clar - però no el únic i, probablement, tampoc el més important- són els medis de comunicació de masses*. Ja hem presentat més amunt l'expressió sociològica

---

* Podria argumentar-se que l'escola pluralista considera també la situació C, es a dir, tots els posicionaments conscients de l'individu que "esta assat enter" (A+C). No es així. El pluralisme no considera que els individus tinguin interessos objectius, per que reconèixer això equivaldria a reconèixer un centre de formació d'interessos extern al propi subjecte. Resumint, en la mesura que només es consideren els interessos manifestos del subjecte, per al pluralisme no es relevant si un estat de consciència -interessos manifestos- "es correcte" o no (situació C del model: falsa consciència) es a dir, si un estat de consciència es correspon a la situació objectiva observable externament mitjançant indicadors.

* Un exemple recent, i aparatós, d'aquesta acció sistemàtica dels medis que pot alterar dràsticament la forma en que els individus de les classes subordinades perceben els seus interessos és la guerra del Golf. Pot argumentar-se que aquest cas es una il·lustració d'un fenomen més àmpli: l'intervenció dels medis com agents de manipulació d'interessos en ocasió de crisis d'opinió pública. Una situació que s'ha repetit, per exemple, a l'Espanya recent en tres ocasions: la guerra del Golf (1990-91), el Referèndum sobre la OTAN (1986) i la vaga general del 14-D (1988). El punt que interessa destacar aquí es que, des d'aquesta perspectiva, no es admissible -com fan els autors pluralistes- sota cap criteri de mínima solvència científica arrinxer-se en la noció que els interessos dels individus es reduïxen

d'aquesta insuficiència i l'adequada crítica de Baibus. El punt central es que una anàlisi d'interessos ha de prendre en compte, no solament aquests tal qual es manifesten, sino també i sobre tot el que podrem dir-ne i estructura social dels canvis en la formació dels interessos. No fer-ho així -com es el cas dels pluralistes-, i reduir l'interés a l'actitud (manifestada) dels individus, equival a reduir l'interés a una categoria descriptiva i tautològica com assenyala Baibus (1974: 285) referint-se als teòrics dels grups: el "interés es l'activitat, aleshores l'interés no pot de cap manera contribuir a explicar l'activitat" (AFEGIR AQUI L'HEC, 2 XXI).

Posar que no considera facilitats-dificultats per a definir interessos -> OS fer-ho en la reconsideració que segueix i utilitzant Miliband citat (w-c) i interessos, una constant pugna per identificar els objectius (w-c a seques) en un context de posició subordinada d'aquesta - lligar amb Parkin.

La segona gran insuficiència del pluralisme es d'ordre metodològic. Tal com mostra la definició d'interés de LaPalombara, citada més amunt, el corrent pluralista operacionalitza "interés" com "preferència de política pública": el que fanen els grups d'interessos es expressar pràcticament l'interés manifest d'un conjunt d'individus organitzats al pressionar les institucions públiques per obtenir determinades mesures (polítiques públiques) i no unes altres. Aquest enfocament es problemàtic. Primer perquè -segons aquesta perspectiva- els interessos que no estan organitzats no tenen existència social*. Segon, perquè

---

als que aquests manifesten (en els casos dels exemples, les seves actituds mesurades via sondejos d'opinió, o via -posterior- vots en eleccions polítiques).

La manipulació dels interessos de les classes subordinades pels medis de comunicació, per al cas de les crisis d'opinió pública esmentades en la situació espanyola, s'anàlitzava a Aguilar i Zeller (1991). Per a una anàlisi clàssica -referida a televisió- de les dimensions manipulatives de l'acció dels medis en situacions "normals", no en contextos de crisis d'opinió, vegeu Adorno (1964).

* La manipulació institucional dels interessos en les societats a les que ens estem referint presenta, obviament, més instàncies que les citades (els medis de comunicació de masses). Una anàlisi rigurosa de l'acció institucional en aquest sentit ha de, com a mínim, passar pel terreny de l'hegemonia gramsciana i concebre la formació d'interessos com una derivació de l'interacció entre classes socials: una forma que tenen -i utilitzen generosament- les classes privilegiades de defensar els seus interessos comuns -que no són en absolut tots- consisteix en controlar els mecanismes mitjançant els quals els membres de les classes subprivilegiades conceptualitzen els seus

D'altra banda, he mencionat que el cas de l'acció dels mass-media en situacions de crisis d'opinió no es el que genera efectes més substantius en el sentit que estic comentant. Caldria fer referència aquí als processos de "socialització de classe" que es donen entre els grups subprivilegiats dels països de capitalisme avançat i a on els més importants mecanismes de formació d'interessos són el sistema educatiu i el que Miliband (1969: 263 i ss.) anomena correctament mecanismes de subordinació "natural": les classes es reproduïen físicament però també mentalment, i "[d]e totes les funcions que realitza la família, no n'hi ha cap més 'funcional' que aquesta: perquè en el context que ens ocupa, això significa que la família o bé tendeix a armonitzar els seus fills de manera molt diversa amb el seu propi status subordinat".

* En paraules de Connolly (1974: 262) "si definir interessos purement com preferència de política pública [policy preferences], els pluralistes contribueixen a apartar la qüestió que

-en connexió amb això- no es considera rellevant analitzar els recursos i les barreres amb que compten els diferents grups de l'estructura social per definir interessos específics. Una qüestió imprescindible de considerar si un observador s'adreça -per exemple, als interessos dins la classe treballadora i els sindicats. D'una i altra objecció podria derivar-s'en la legítima noció de que allò que estruix realment l'enfocament pluralista no són interessos i grups d'interès en una societat, sino només els interessos d'aquella part de la societat que compta amb recursos -organizacionals i simbòlics- per a expressar-los.

El corrent conflictivista, d'altra banda, presenta dues zones d'objecció per que fa l'anàlisi d'interessos. La primera afecta no tot el corrent -que ja he mencionat que es particularment heterogeni-, sino la seva variant grollera, habitualment la variant marxista "vulgar" (en realitat, el marxisme estrictament ideològic, vegeu aquí Gouidner, 1963), una variant que es caracteritza en el terreny que ens ocupa per subratllar la preeminència dels interessos objectius per sobre dels subjectius (prescindint, doncs, de considerar ambdós com moments d'un mateix acte). Aquesta insuficiència, simètricament inversa a la de la concepció pluralista, procedeix d'una tendència dins aquesta variant a atribuir a certs subjectes historics -la classe obrera, en primer lloc- tasques definides i predeterminades dins la lluita política, una orientació que facilita la consideració de les "necessitats" d'aquests actors (derivades de la teoria) com interessos reals (es a dir, existents objectivament i viscuts subjectivament pels membres de la classe). Quan aquests suposats interessos no es manifesten practicament, algo molt freqüent, els conflictivistes "vulgars" recorren invariablement al concepte de "falsa consciència" (oel la C del model de Baibus) i els processos de socialització de classe. El resultat final es la següent situació: uns actors socials que no reconeixen aparentment els interessos que els hi atribueix la teoria, i una teoria que considera que "s'equivoquen" i que, donades certes condicions, no haguessin actuat com ho han fet. Com que aquesta perspectiva es mes política que teòrica no considera la possibilitat de fer comprobacions riguroses d'aquesta hipòtesi, de manera que al final les objeccions (dels pluralistes) i les contraobjeccions son estrictament improbables. La postura dels pluralistes en aquest punt es la de descartar cap pretensió científica en postures -com les dels conflictivistes vulgars- que otorguen a l'observador la capacitat de dilucidar des de l'exterior quins son els interessos "reals" de la gent, un

---

dividex a ella i els seus crítics fors de l'àmbit de la comprobació empírica. Doncs, donada aquesta definició d'interès simplement no hi poden haver-hi "interessos inarticulats"

* En paraules de Connolly (1974:263): "definir interessos en termes de preferències de política pública i, a continuació, concebre la participació política real com el millor indicador de la preferència es combinen per sancionar judiciis normatius perversos. Donat que un elevat nivell de participació es correlaciona amb un status socioeconòmic alt, aquesta concepció dels interessos recollia les demandes dels diversos segments socials en proporció inversa a la seva necessitat". Una argumentació similierment crítica es la de Luker (1965:43): "estudiando la adopción de decisiones importantes en el seno de la comunidad, el pluralismo se limitaba a acumular y reproducir las inclinaciones del sistema que estaba estudiando"

posicionament impecable en absència d'esforços addicionals per precisar les postures en qüestió, però insostenible quan aquest error existeix. Polsky (1960: 96-97) sintetitza la crítica al conflictivisme vulgar en aquest punt:

"Per cada aconteixement (al "policy making") que succeeix, es defineix com es defineix aconteixement, ha d'haver-hi una infinitat d'alternatives. Aleshores, quins no-aconteixements s'han de considerar com significatius? Una resposta satisfactoria podria ser: els resultats que desitgen un nombre significatiu d'actors a la comunitat però que no s'han produït. En la mesura que aquestes metes són d'alguna manera cercades per gent de la comunitat, el mètode d'estudi utilitzat a New Haven (Dahl, 1970) té una oportunitat raonable de capturar-les. Una resposta totalment insatisfactoria seria: certs no-aconteixements estipulats per observadors externs i sense relació amb els desitjos o activitats dels habitants de la comunitat. Aquesta resposta es insatisfactoria perquè és clarament inadequat que persones externes seleccionin d'entre els possibles resultats que no s'han produït un conjunt que ells consideren com importants però que els ciutadans de la comunitat no".

La segona gran limitació del conflictivisme, aquesta extensible a gran part del corrent, té relació amb la primera i consisteix en una perspectiva de la conversió d'interessos objectius a subjectius no problemàtica i gairebé automàtica. Dit en altres paraules, en aquest corrent, àdhuc quan es consideren els interessos objectius i els subjectius, hi ha una tendència malgrat tot a concebre els primers com "els autèntics" i el procés de percepció subjectiva com quelcom difícil -en el capitalisme, degut a la manipulació dels medis de comunicació i altres mecanismes d'integració social- però en allò fonamental no problemàtic. Aquesta concepció no considera només que excepcionalment (per exemple, Burawoy, 1979) que l'arsenal de mecanismes de socialització política a l'abast d'una classe dominant va molt més enllà de les instàncies citades, i que forma un veritable sistema que en allò fonamental funciona sobre bases inconscients (fora dels moments de crisi polítiques obertes). I en general no considera tampoc l'altra cara de la moneda: les percepcions individuals dels membres de les classes subordinades es formen no només sobre la base d'un atac ideològic que els hi dificulta més o menys la identificació de les seves "veritables" preferències; els propis individus de forma permanent i fragmentada, en el curs de la seva vida quotidiana, seleccionen cursos d'acció que els afavoreixen al marge -o paral·lelament- a les solidaritats col·lectives all on aquestes es produeixen (processos de treball).

Les dimensions dels interessos: replantejament previ al model

A. Concepte d'interès, redefinit

1. Caldria ara fer un balanç de les implicacions del que s'ha dit fins aquí: tractar de definir unes nocions que serveixin per a integrar adequadament la qüestió dels interessos en el model que es presenta més avall.

Una primera consideració general i introductòria, una de les raons bàsiques de les dificultats inherents a l'anàlisi de la política dels interessos, tal com

convencionalment practica la sociologia, es que aquesta, i en general les ciències socials, operen amb una noció d'"interès" radicalment elemental. El variadíssim fluxe de necessitats, determinacions de l'estructura social sobre l'individu, desitjos, avantatges en termes d'oportunitats vitals, preferències, inclús impulsos egòistes però també altruistes, etc., es sintetitza la sociologia en un concepte -"interès"- insuficient des de qualsevol perspectiva per donar compte ni tan sols parcial de tal complexitat. Com assenyalava Connolly (1974: 253-254) en referència a l'enfocament pluralista (amb les salvetats oportunes, però, la seva proposició es d'aplicació gairebé general):

"Inclús si la noció d'interès com preferència de política pública es més operacional que explicacions alternatives que es poden considerar aquest avantatge podria perfectament ser més que neutralitzada per les seves altres, i manifestes, deficiències. Aquesta noció d'interès, un cop s'elabora més completament, no es tan netament operacional com suggereixen els seus defensors."

D'una banda, amb el concepte d'interès ens trobem doncs, amb el nucli del problema de les limitacions inherents a les ciències socials: la complexitat de determinacions que poden confluïr en certs fenòmens i la paral·lela insuficiència de l'instrumental analític. Com ho expressa Lévi-Strauss (1990: 143):

No creo que nuestras ciencias humanas y sociales puedan pretender nunca el estatuto de ciencias verdaderas. Lo más que yo hice fue dar un corto paso en esa dirección. Entre nosotros, las variables son demasiado numerosas, y el observador se halla irremisiblemente mezclado a sus objetos de observación; finalmente, los medios intelectuales de que dispone nunca pueden, por estar al mismo nivel de complejidad que los fenómenos estudiados, trascenderlos."

I amb el concepte d'interès ens trobem, a més, amb una noció que designa una activitat omnipresent -i conflictiva- en gairebé qualsevol societat, una activitat que implica, com poques, la subjectivitat de l'observador. Això equival a incorporar una extraordinària dificultat addicional i no es estrany en aquest sentit que Lukes (1985: 41) i Connolly (1974: 259), respectivament, hagin fet aquestes observacions:

"La noción de 'intereses' es una noción inevitablemente evaluativa. (...) En general, hablar de intereses procura una licencia para emitir juicios normativos de carácter moral y político. No es de extrañar, pues, que concepciones diferentes de lo que son los intereses vayan asociadas con posiciones morales y políticas diferentes."

"Afirmacions del tipus 'A desitja x', 'A prefereix x a y', i 'x incrementa la satisfacció d'A' constitueixen llicències per fer judicis prima facie de que x es bo o desitjable. Malgrat 'bc' no es equivalent a cap conjunt d'afirmacions

descriptives, les afirmacions que fan referència als desitjos, intencions i preferències de les persones conceptualment es vinculen a descripcions de "co.". I el discurs sobre els interessos incorpora aquesta connexió causal entre descripció i valoració normativa al discurs poètic".

Malgrat aquestes reflexions de caràcter precautori, la sociologia pot oferir camins d'aproximació sistemàtica i rigorosa a la noció d'interès que amplin el caràcter certament elemental de la noció en el seu tractament convencional. El que farem a continuació es presentar una sèrie de consideracions en aquest sentit que permetin "encetar" modestament la qüestió i sobre tot, desenvolupar el model que segueix sobre una base un xic més sòlida que la que caracteritza la sociologia convencional

benet

2. Els interessos són combinacions de preferències que els individus sustentem en cada moment de la nostra existència sobre la base d'expectatives de manteniment i eventual millora de les nostres oportunitats vitals. Allò que les converteix en matèria estratègica d'estudi en qualsevol societat, i en matèria altament complexa, deixant de banda naturalment que son abans que res una guia central de la conducta dels individus, es:

a. Primer, que es tracta d'això, de combinacions de preferències i que, per tan, generen impulsos que no son ni unívocs ni fàcilment reduïbles a una o unes poques variables;

b. Segon, que bona part de l'acció social d'individus i grups gira en torn l'agrupació d'aquestes preferències individuals en "classes" o grups, aproximadament homogènis, que "organitzen" la conducta dels membres d'una comunitat.

c. Tercer, que es tracta per definició de combinacions dinàmiques i amb una alta propensió al canvi.

d. Quart, que es tracta a més a més de combinacions de preferències amb arrels molt diverses que el seu estudi ha de contemplar. Dit d'una altra manera: l'estructura interna dels interessos respon a determinacions molt diferents. En destaquem tres: determinacions estrictament individuals; individuals determinades per la pertinença a un grup no formal, i individuals determinades per la pertinença a un grup organitzat. Expressat d'una altra manera:

. les combinacions de preferències que motiven -almenys en part- l'acció d'un individu només tenen existència social quan aquest les fa seves subjectivament (interessos subjectius),

però responen a disposicions objectives en l'entorn en que l'individu opera (interessos objectius);

. aquells interessos objectius que l'individu percep, quan ho fa, i converteix per tan a més en interessos subjectius, son en primer lloc individuals per se. Es a dir, certes preferències individuals emergeixen de les nocions i percepcions que els individus formulen aïlladament mitjançant el contacte amb les seves experiències socials primàries;

Un segon tipus d'orientació de les preferències individuals respon a determinacions de grup, és a dir que malgrat la seva natura individual (i condició per a una percepció subjectiva), són induïdes per la pertinença a un grup social no formal, per exemple, una ocupació laboral;

Un tercer tipus respon a determinacions de grup, però de grup organitzat formal; les preferències individuals són induïdes per la pertinença, per exemple, a un sindicat o un partit polític.

e. Cinquè, allò que converteix una preferència individual, o un conjunt de preferències individuals compartides per un col·lectiu, en font probable de conflicte es que la seva realització perjudica preferències simètriques d'un altre individu o grup d'individus. Per tan, quan parlem de "conflicte d'interessos" estem parlant de preferències, però no de qualsevol tipus de preferència, sino només d'aquelles que formen part d'un joc de summa zero. Les primeres les podem anomenar, senzillament, "preferències", mentre que aquelles la realització de les quals perjudica les d'altres subjectes les anomenem "interessos". El representa un interès del subjecte A en la mesura que la seva eventual realització perjudica o impideix la realització de l'interès y del subjecte B.

f. Sisè, l'estadi formatiu de les combinacions de preferències es fonamental per a explicar com s'articulen els interessos objectius amb els subjectius. Dit amb altres paraules: en rigor, l'observador no pot parlar de "preferències" com quelcom permanentment definit i inequívoc. Les preferències segueixen processos de formació, i la seva inserció en un moment donat en una fase o altra del procés els hi dona un caràcter o un altra (orienten amb més o menys força la conducta posterior). Proposem en aquest punt una senzilla tipologia per diferenciar la formació de preferències (i per diferenciar, per tan, les conductes que respectivament poden esperar-se d'elles).

preferències definides, quan aquestes expresen inequívocament per al subjecte una orientació a l'acció que es correspon amb un interès objectivament existent (o, alternativament, una correspondència fallida amb aquest però que es percep sense ambigüitats),

preferències en formació. Una de les característiques de la vida en societat es que els individus procedeixen permanentment a una configuració i reconfiguració de les combinacions de preferències que sustenten. Per tan, en un moment donat un individu té una "matriu" de preferències formada per orientacions inequívocues ("preferències definides"), orientacions en fase d'abandonament i orientacions en fase formativa. Com definir aquestes últimes? S'assemblen al que suggereix Mills (1959:3-11) quan es refereix a la transformació de les percepcions de la gent en èpoques de crisi.

"Probablement, la més profitosa distinció amb la que opera l'imaginació sociològica es entre 'perturbacions personals relatives al medi' i 'els temes de debat públic relatius a l'estructura social' (...). Les perturbacions ['troubles'] es donen dins el caràcter de l'individu i dins l'àmbit de les seves relacions immediates amb altres, tenen a veure amb el seu sí-mateix i amb aquelles limitades àrees de la vida social de les quals està directament i personalment

assentat. (...) Una perturbació es una qüestió privada l'individu sent que les nocions que valora es troben amenaçades. Els temes de debat públic (issues) tenen a veure amb qüestions que trascendeixen aquests entorns locals de l'individu i l'àmbit de la seva vida interior. Tenen a veure amb l'organització de múltiples mitjàs d'aquest tipus en institucions d'una societat històrica considerada com un tot, amb les maneres mitjançant les quals diversos mitjàs es superposen i interpenetren per acabar formant l'estructura més ampla de la vida social i històrica. Un tema de debat públic es un assumpte col·lectiu: alguna noció valorada per determinats públics es percep com amenaçada (...). Un tema de debat públic, de fet, implica amb freqüència una crisi de l'ordre institucional, i també amb freqüència implica allò que els marxistes anomenen 'contradiccions' o 'antagonismes' (...).

Amò freqüència, el que trobem enlloc de perturbacions (definides en termes de valors i amenaçes) es la miseria d'un indefinit neguit, enlloc de temes explícits de debat públic trobem sovint, merament, la sensació de que les coses no acaben de marxar. Ni els valors amenaçats ni allò que sigui que els amenaça estan especificats, dit en poques paraules, ni uns ni l'altra han estat elaborats fins al punt de la decisió."

. preferències obstruïdes, no formulades, quan aquestes tenen una base objectiva i es troben en estat latent a l'interior de l'individu però l'acció de determinades institucions socials impideix la seva assumpció manifesta. Unes preferències que son, típicament, l'objectiu de les institucions de socialització de classe a les que hem fet referència més amunt. Son preferències però, que també típicament emergeixen com preferències definides en situacions de crisi social i política.

g. Feté, les preferències s'expressen individualment però deriven de matrius socials, un aspecte de la qüestió que ja hem introduït i que aprofundirem a continuació.

~~A~~ Sintetitzant el contingut d'aquest epígraf, podem reformular ara, de forma més satisfactòria, la noció d'interès que hem introduït a l'iniciar aquest apartat.

. L'"interés" d'un individu está format per "matrius" que expressen una combinació de preferències. Una combinació particular inclou pures preferències (orientacions individuals que operen en condicions de joc de summa no-zero) i interessos (preferències individuals que operen en condicions de joc de summa zero), i l'elabora la consciència (subjectiva) de l'individu.

. Una combinació de preferències estructura expectatives de manteniment i millora de la situació vital. L'individu l'elabora sobre la base de percepcions derivades de tres situacions: la seva existència privada, com individu aïllat en contextos de grups primaris, la seva pertinença a grups socials no formals; i la seva pertinença a grups organitzats. En conseqüència, els interessos així formats s'expressen sempre com percepcions individuals però deriven de

situacions tan individuals com col·lectives, unes i altres es localitzen en l'àmbit d'acció directe de l'individu.

Les combinacions de preferències individuals es configuren també fora de l'àmbit d'acció directa de l'individu següent a pautes de determinació estructural, social. Aquestes pautes deriven de l'estructura social i generen "zones" d'interessos objectius per grups socials diferenciats, unes "zones" que els individus poden o no reconèixer (interessos subjectius). La ubicació d'un individu en una o altra zona de l'estructura social insereix aquest en una o altra combinació de relacions socials que operen segons un eix de privilegi-subordinació. Les pautes de determinació estructural funcionen en sentit fonamental en dos sentits: contribueixen a obrir gammes d'expectatives definides per a cada "zona" de l'estructura social; i contribueixen sistemàticament a obstruir certes expectatives i percepcions (que esdevenen, així, "latents" *).

L'ordre social estratificat tendeix a reproduir els jocs de relacions socials derivats de les determinacions estructurals. Contribueix, en conseqüència, a reproduir les "zones" d'interessos objectius per grups socials diferenciats i, en part, a determinar les gammes d'expectatives que poden operar (interessos subjectius) i les que no (interessos latents)*.

E. Determinacions socials: terrenys i conflicte d'interessos

3. El que portem dit fins aquí suggereix que les determinacions estructurals, l'efecte de les estructures socials sobre la configuració dels interessos, juguen un paper de primer ordre en allò que malgrat tot es percep finalment com interès individual. I inversament, l'altra gran perspectiva per apropar-se a la configuració dels interessos es el filtre individual, es a dir, l'àmbit d'acció i abastament directe dels individus considerats aïlladament. Aquest "filtre" es

---

* L'importància d'aquest tipus de preferències i interessos no pot subvalorar-se. I la seva existència (i "eficiència", en condicions adequades), juntament amb l'habitual omisió en treballs empírics explica la tradicional incapacitat de les ciències socials per anticipar certes grans explosions socials (a Espanya, per exemple, el 14-D). Com indica apropiadament Connolly (1974:264) "Les preferències que la gent expressa no sempre convergeixen amb les seves preferències inexpressades i latents. Una enquesta entre la població negra immediatament anterior a les revoltes de Detroit segur que no hauria detectat preferències clarament discernibles durant la revolte i en estudis immediatament posteriors (...) Aquest tipus de distorsió es probable que empenyin l'investigador a sobrerrepresentar l'abast i profunditat del consens en la política contemporània."

* Donat que qualsevol individu, al seleccionar combinacions de preferències "prefereix" una cosa entre varies alternatives, "l'abast d'alternatives que es consideren es crucial de cara a la preferència adoptada" (Connolly, 1974:264)

* Caldria mencionar aquí un aspecte de la qüestió que, si bé es d'importància perifèrica aquí, ha preocupat justificadament als filòsofs de la política. Es tracta de la complicada relació entre "interessos", "desitjos" i "necessitats". Tendim a pensar -com Connolly, 1974:263- que es tracta de coses diferents. Els desitjos s'orienten específicament a metes i articulats, mentre que les necessitats expressen carencies globals. Una necessitat pot definir-se com "qualsevol tendència de la conducta, la negació o frustració continuada de la qual condueix a respostes patològiques" (Bay, 1968:242); i en aquest sentit pot fer-se equivalent a interès, sempre i quan no s'utilitzi un marc "plurivalent" d'anàlisi.

un filtre fet, sobre tot de percepcions i caldrà analitzar com es vinculen aquestes amb les determinacions estructurals. Es tracta en certa manera de dues determinacions que conflueixen en la definició dels interessos per part d'individus i grups. La relació entre ambdós àmbits ha estat exemplarment explorada per Parkin, que sintetitza amb economia expressiva el punt crucial de la perspectiva amb que cal considerar tal relació (1971:31)

" [El] consens normatiu s'entén millor en termes de la socialització d'una classe per una altra, més que com un acord entre classes o convergència de valors independent.

Resultarà útil apropar-nos a aquest complex assumpte considerant l'ordre normatiu com una sèrie de sistemes de significació que competeixen entre si. Malgrat hi ha una base fàctica i material de la desigualtat de classe, aquesta es pot interpretar de més d'una manera. És fet per si sols no proveeixen significats, i la forma amb que una persona dona sentit al seu món social estarà influïda per la natura dels sistemes de significació en que recolza" (Cursives meves.)

El que aquí es proposa, per tan, es el següent:

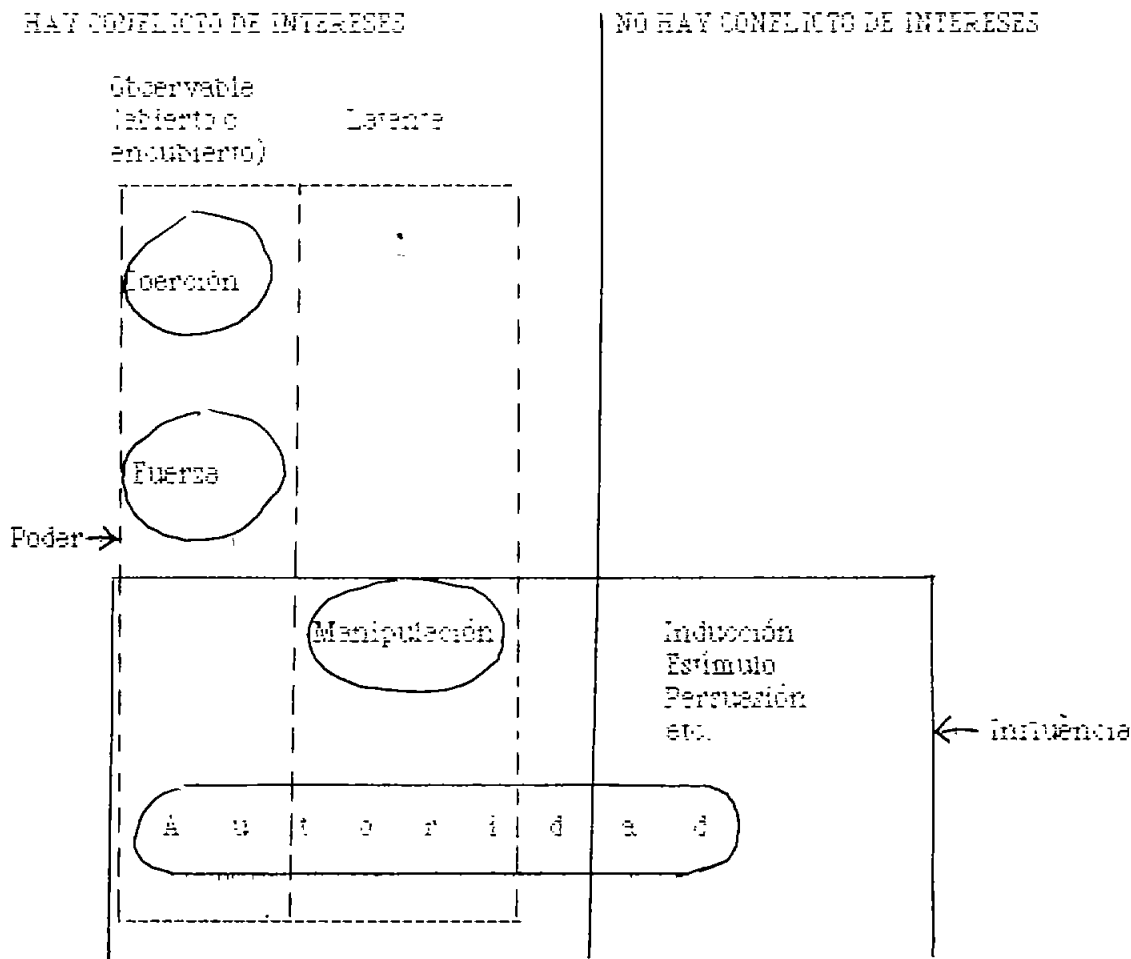
- a) els interessos no són ni realitats purament objectives ni realitats purament subjectives.
- b) els interessos objectius que deriven de determinacions estructurals són una condició necessària, però no suficient, per a la definició d'interessos per part de l'individu (interessos subjectius)
- c) la condició suficient es la capacitat de l'individu per produir percepcions relatives a com orientar la seva conducta de manera que la seva situació vital millori.
- d) i aquesta activitat d'interpretació no es independent sino que recolza en estructures de referència normativa (allò que Parkin anomena "sistemes de significació") generades també societalment.

El que farem ara es prestar atenció a aquestes dues determinacions ("objectiva" i "subjectiva") de la confluència de les quals emergeixen els interessos dels individus.

La determinació estructural, "objectiva", dels interessos s'enfoca tradicionalment a la sociologia política des de dues perspectives complementàries. Una perspectiva completa, o macroperspectiva, consisteix en considerar el conjunt d'estructures i processos que operen en una societat i de la interacció entre les quals emergeixen els interessos, i des d'aquest prisma. Es tracta, de fet, d'una teoria general en la que no entrarem aquí. L'altra perspectiva, o microperspectiva, consisteix en considerar només aquella zona de l'acció social directament relacionada amb l'aparició i operació dels interessos dels individus. Recordant allò que hem enunciat més amunt, la microperspectiva consisteix en establir la lògica societal relacionada amb els sistemes polítics, l'activitat política, el poder. Aquí ens centrarem en aquesta segona perspectiva.

Una síntesi al meu parer adequada i reasonablement completa, de la segona perspectiva que aquí considerem es la de Lukes (1965:33), que aquest organitza segons la tipologia de Bachrach (1970) i resumeix en un útil diagrama

Aquest diagrama conté tota una teoria sociològica del poder i els interessos ("Tenfocament tridimensional" en la terminologia de Lukes)

- a) Un concepte de poder: "A ejerce poder sobre B cuando A afecta a B en sentido contrario a los intereses de B" (Lukes (1965:39)
- b) Un concepte d'autoritat: "B obedece porque reconoce que la orden [de A] es razonable en términos de sus propios valores" (p. 13-14).
- c) El diagrama s'organitza horitzontalment al voltant de la noció de conflicte d'interessos. N'hi ha, quan els individus perjudicats per les decisions no accepten aquestes: i han de ser sotmesos mitjançant la coerció o la força (conflicte observable); i n'hi ha quan es produeix un conflicte latent ("se supone que habría conflicto de necesidades o preferencias entre aquellos que ejercen el poder y aquellos que están sujetos a éste, si estos últimos adquirieran conciencia de sus intereses", p. 25) No n'hi ha, quan els individus perjudicats objectivament estan tan perfectament socialitzats que accepten la

situació "autònomament" sense necessitat de mecanismes de coacció, força o manipulació

Fem notar que aquesta concepció de la dicotomia conflicte/no conflicte es diferent de la suggerida per nosaltres més amunt. Segons aquesta parlarèiem de conflicte d'interessos només quan la condició de realització de certes preferències del subjecte A es perjudicar o impedir la realització de certes preferències del subjecte B. Aquesta concepció es compatible amb la de Lukes sempre i quan del diagrama d'aquest desaparegui la diferenciació horitzontal: "hay conflicto de intereses"/"no hay conflicto de intereses". La perfecta socialització dels individus que implica la columna de Lukes "no hay conflicto de intereses" la considerem una forma de manipulació social de manera que, malgrat el seu caràcter inconscient, sistemàtic, es també una variant del conflicte latent. A la base de la concepció que sustentem hi ha la proposició de Connolly (1974:272) per mesurar idealment la noció d'interessos reals:

"La política x afavoreix més els interessos d'A que la política y si A, des que pogués experimentar tan els resultats de x i y, escollís x com el resultat que li agradaria per a si".

Amó aquesta salvetat, important però localitzada, considerem l'esquema proposat per Lukes com el que dona una mesura conceptual més adequada de les estructures i processos socials que s'organitzen al voltant de la formació d'interessos)

d) El diagrama s'organitza verticalment al voltant de dos rectangles. El primer representa el poder, el segon, la influència. Com especifica Lukes (p. 38). "el poder puede ser o no una forma de influencia, según que intervengan o no sanciones, mientras que influencia y autoridad pueden ser o no una forma de poder, según que intervenga o no un conflicto de intereses. La autoridad consensual, sin conflicto de intereses, no es, por tanto, una forma de poder"

S'entén per "coacció" el següent: "cuando A consigue la obediencia de B mediante una amenaza de privación dondequiera que hay un conflicto en torno a los valores o el curso de la acción entre A y B" "Influència": quan A "sin recurrir a una amenaza tácita o franca de privación rigurosa, hace que [B] cambie el curso de su acción" "Força" quan A "alcanza su objetivo frente a la no obediencia de B despojándole de la opción entre obediencia y no obediencia". "Manipulació": una subnoció de la "força" a on "la obediencia es posible al faltar por parte del que ha de obedecer un conocimiento bien de la procedencia, bien de la naturaleza exacta de lo que se le pide" (Lukes, pp. 13-14, citant a Bachrach 1970).

e) Aquest model de Lukes supera efectivament les limitacions dels enfocaments convencionals de la sociologia política pel que fa el poder. Els pluralistes consideren que el poder esta incorporat a les decisions Bachrach,

que el poder está incorporat a les decisions i a les no-decisions* Lukes, que el poder està incorporat a decisions i no-decisions, però també el "control del pensament"

"A puede ejercer poder sobre B consiguiendo que este haga lo que no quiere hacer, pero también ejerce poder sobre él influyendo en sus necesidades genuinas, modelándolas o determinándolas. De hecho uno podría el supremo ejercicio del poder en lograr que otro u otros tengan los deseos que uno quiere que tengan, es decir, en asegurarse su obediencia mediante el control sobre sus pensamientos y deseos?" (Lukes, 1985:27)

C Percepcions, interessos, ideologies

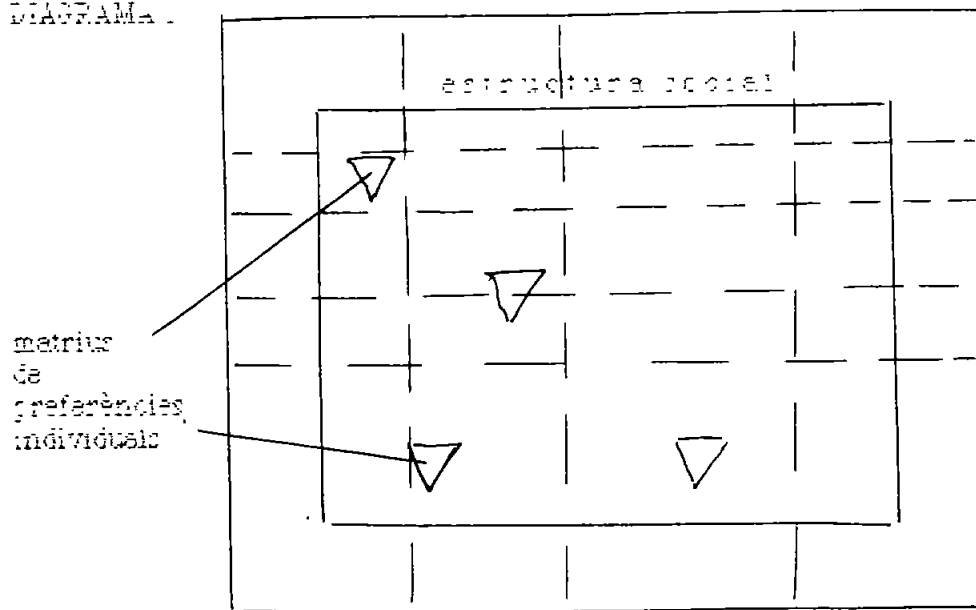
4 Anem a considerar ara l'àmbit dels interessos subjektius, de les percepcions sobre les seves preferències que es formen els individus dins el seu món d'abast directe. O dit d'una altra manera, anem a considerar la formació dels interessos, no des de la perspectiva de l'estructura social, sino des de la perspectiva de la consciència individual (la que genera interessos subjektius): com ho fan els individus per a definir els seus interessos?

El mecanisme bàsic que al nostre parer opera en aquest punt es el següent. Per a formular interessos subjektius els individus s'asebenten de les diverses implicacions de l'entorn sobre la seva situació vital. Però els individus no s'asebenten arbitràriament sino que s'orienten, per a fer-ho utilitzant estructures de referència normativa diverses. Aixó sembla ser així tan pel que fa les percepcions que serveixen per definir preferències (i eventualment interessos), com per tot tipus de percepcions. I aquestes estructures, seguint la suggerent formulació de Parkin (1971:cap. 3), s'activen selectivament per part de l'individu segons el context situacional a on es troba *un cas més*

Vist des de la perspectiva de l'estructura social, el ~~proce~~ *proce* de determinació d'interessos i de gammes de preferències es pot representar senzillament així:

* Decisión, "una elección entre varios modos de acción alternativos". No-decisión "una decisión que conduce a la supresión o frustración de un reto latente o manifiesto a los valores o intereses de quien adopta la decisión", de manera que l'adopció de no-decisions es "un medio de que las demandas de cambio en la actual distribución de beneficios y privilegios dentro de la comunidad pueden ser sofocadas incluso antes de ser articuladas" (Lukes, 1985:15) (LHEHE traducció -> "actual" a llibre Bachrach)

DIAGRAMA 1

modifican?
 ES
 ↓
 situacions
 ↓
 individus

En canvi, vist des de la perspectiva de l'individu, el que cal es representar un procés. Proposem el següent diagrama simple, que comentarem a continuació

DIAGRAMA 2

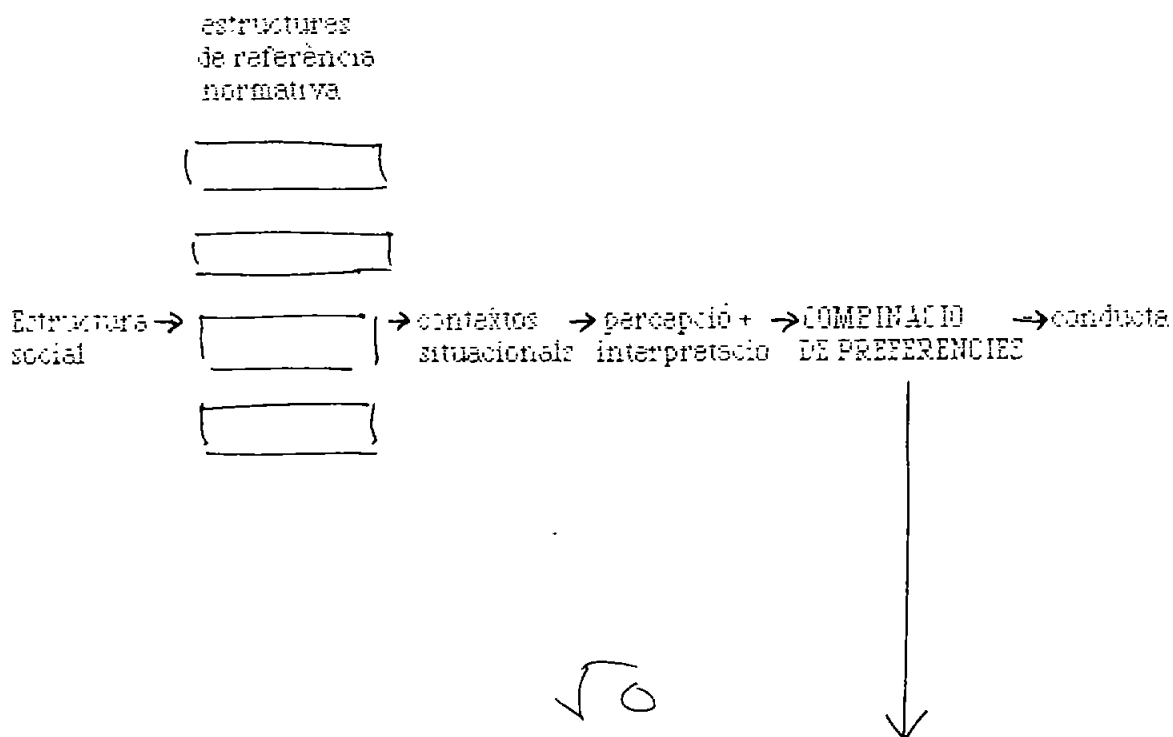
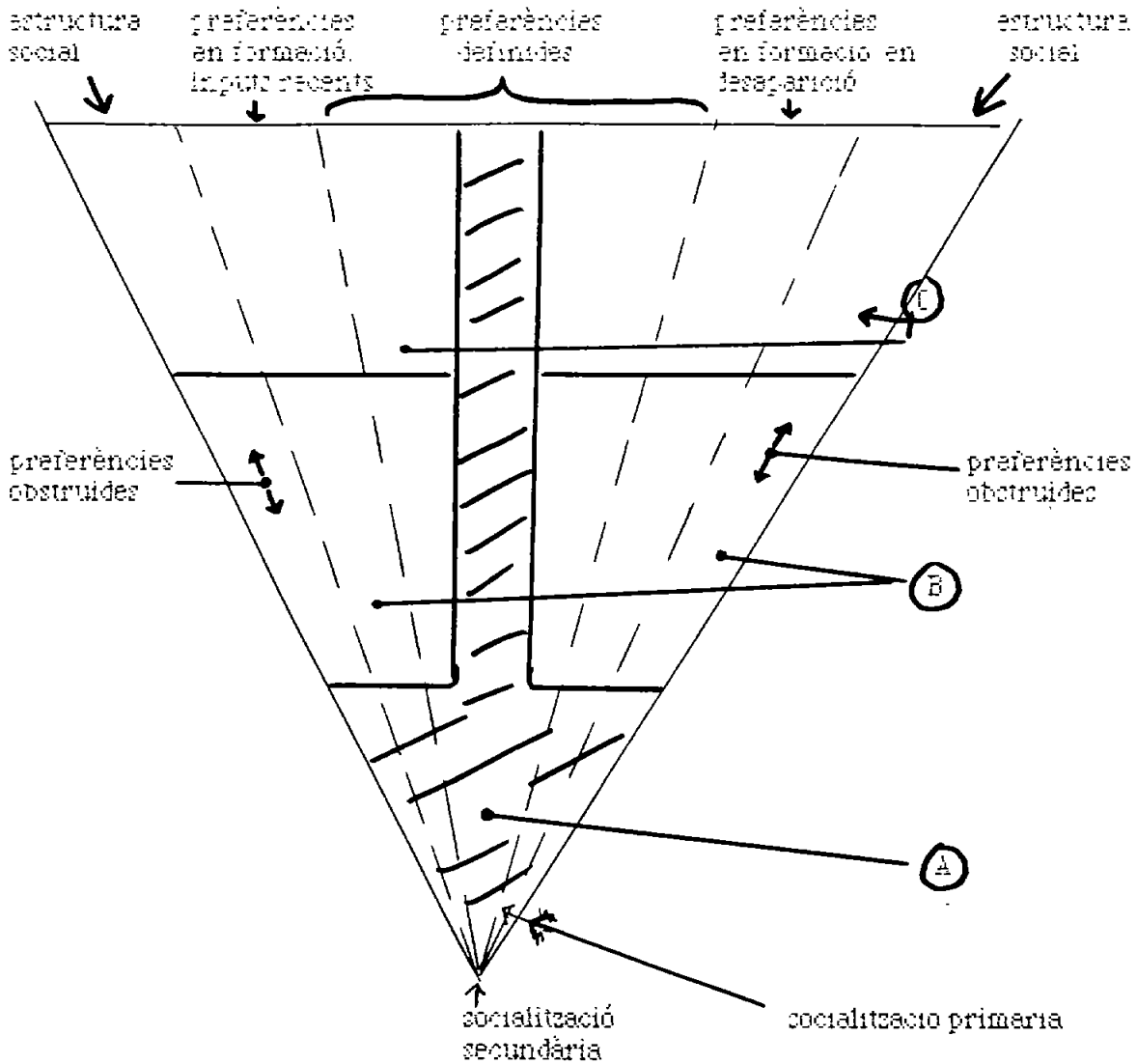

DIAGRAMA 3

tipus de preferència

tipus d'origen social

tipus de percepcions

C -> pref ² relatives a altres " a lo ideal	-- grups organitzats	-- cultura ideològica de grup ideologies en sentit restringit
B -> pref ² relatives a altres " orientades a lo públic	-- grups no formals	-- percepcions ideològiques
A -> pref ² relatives a un mateix orientades a lo 'privat'	-- individu aïllat	-- percepcions preideològiques

Els tres diagrames són connexes entre sí. Resumim la seva intencionalitat.

a) El Diagrama 1 simbolitza molt esquemàticament que l'estructura social dibuixa per dir-ho així "mapes" a on s'insereixen els individus (representats per triangles invertits). Dit d'una altra manera, l'estructura social estableix determinacions (línies de punts verticals i horitzontals) que, com hem observat abans, defineixen interessos objectius i gammes de preferències possibles segons l'inserció de l'individu en un grup social o altra.

b) El Diagrama 2 pretén descriure allò que ens interessa ara, el procés -des de la perspectiva de l'individu- que porta de l'estructura social a les conductes individuals. Punts a retenir:

- L'estructura social defineix diverses estructures de referència normativa, es a dir, sistemes de valors alternatius que operen dins les matrius culturals existents a la societat.
- Els individus, segons sigui la seva inserció a l'estructura social, tenen unes estructures de referència normativa disponibles i no unes altres. I n'activen una o una altra de les disponibles segons sigui el context situacional a on es troben. Com "funciona" així? Es tracta d'un terreny obviament molt complex i sobre el qual les ciències socials saben poc. Parkin (1971:92-93), no obstant, fa un suggeriment al meu parer molt fructífer a l'exposar el seu model referit a la classe treballadora:

"La formulació de Rodman crida l'atenció sobre el fet que la classe subordinada té dos nivells diferents de referència normativa; el sistema de valors dominant i una versió 'expandida' o 'negociada' d'aquest. Podriem pot ser ampliar aquesta formulació suggerint, a més, que a quin dels dos marcs de referència es recurrirà en qualsevol situacionalment determinat; més específicament, es podria hipotitzar que en situacions a on es requereixen avaluacions purament abstractes serà el sistema de valors dominant el que proveirà el marc moral de referència, però en situacions socials concretes que impliquen elecció i acció, serà la versió negociada -o sistema de valors subordinat- la que proveeixi el marc moral".

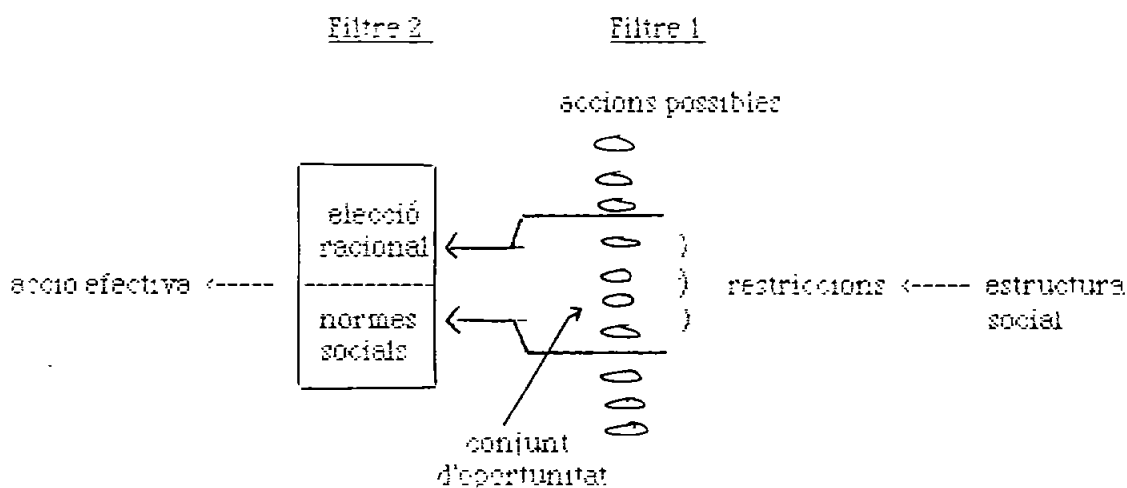
- Don aquestes estructures de referència normativa les que, davant un context situacional, es a dir, enfrontat un individu amb un esdeveniment o situació que exigeix algun tipus de reacció, permeten a aquest la doble i inconscient operació de percebre allò extern que succeeix i interpretar-ho.
- Segons sigui l'acte de percepció-interpretació, mediat per un marc de referència normativa, les preferències de l'individu queden definides. Com s'ha dit abans, es tracta de combinacions de preferències; i combinacions que inclouen components no homogènics/diferents nivells de definició.

- Finalment, la conducta de l'individu, una part de la qual es motivada pels interessos, es a dir per les preferències (una part de les percepcions), i per les preferències que operen en condicions de joc de summa zero.

El Diagrama 2 representa una perspectiva per abordar les connexions entre estructura social i conducta individual. ~~Podria~~ ^{Podria} contrastar-la amb la de Jon Elster (1990:23):

"Una manera simple de explicar una acció es veuria com el producte final de dos operacions successives de filtració. Empezamos con un conjunto grande de todas las acciones abstractamente posibles que puede realizar un individuo. El primer filtro está compuesto por todas las restricciones físicas, económicas, legales y psicológicas que enfrenta el individuo. Las acciones coherentes con esas restricciones forman su conjunto de oportunidad. El segundo filtro es un mecanismo que determina que acción que está dentro del conjunto de oportunidad será realizada realmente. En esta exposición (sic) los principales mecanismos a considerar son la elección racional y las normas sociales"

Aquest punt de vista es pot representar així:

Les diferències més clares entre el Diagrama 2 i l'esquema d'Elster:

- El Diagrama 2 presenta un quadre molt més esceptic sobre la possibilitat d'elecció dels individus. Les "accions possibles" d'Elster es representen ^{allí} per "contextes situacionals", suggerint que les eleccions són més entre contextes que entre veritables accions alternatives; i que, ubicats en contextes situacionals, el marge d'elecció dels individus el dona el procés de percepció-interpretació, una gamma al seu torn determinada per estructures de referència normativa (valors).

b. Les estructures de referència normativa puguen un paper perifèric a l'esquema d'Elster, que aclara (1990:23). "Aquí me concentrare en los mecanismos generados por elección, principalmente por comodidad de exposición pero también porque creo que son más fundamentales que los generados por la norma".

c. Al meu parer, l'esquema d'Elster es adequat no per a l'acció individual sino per a l'acció organitzada, i només per a aquesta. Els individus considerat aïlladament no tenen en general, ni de lluny, la capacitat d'autonomia i elecció que suggereix l'esquema d'Elster (molt poc sociològic en aquest punt), mentre que si poden tenir-les -i habitualment les tenen- les grans organitzacions formals de la societat contemporània. Elster aclareix (nota 1, p. 13) que: "El término 'individual' será empleado en un sentido extendido que también incluye a los que toman decisiones en forma corporativa, como firmas o gobiernos". La meua hipòtesi, contràriament, es que l'acció individual, l'acció corporativa "individual" i l'acció col·lectiva responen a lògiques molt diferents; i que l'acció corporativa "individual" (d'una empresa, d'un govern, en l'exemple d'Elster) pot parcialment -en termes analítics- associar-se a l'acció col·lectiva: una empresa, un govern, són també institucions d'acció col·lectiva.
d. Els punts de desacord més clars, "filosòfics", es resumeixen en dos. El primer, Elster proposa un enfocament anclat en l'individualisme metodològic. Diu per exemple (1990:23). "La unidad elemental de la vida social es la acción humana individual. Explicar las instituciones y el cambio social es demostrar de qué manera surgen como el resultado de la acción y la interacción de los individuos. Esta visión a la que se suele hacer referencia como individualismo metodológico es en mi opinión trivialmente cierta". Contràriament, penso que desde Durkheim com a mínim la sociologia mostra que la unitat elemental de la vida social no són els individus sino els grups i que les institucions i el canvi social no sorgeixen de l'acció i interacció individual, sino més aviat d'un procés bastant més complexe els eixos del qual -en permanent i complicada interacció recíproca- són: els individus aïllats, els grups socials (formals i informals), les institucions i els processos socials (Referir aquí a classe d'introducció a qué es la sociologia: gràfic).

El segon desacord de fons, complementari, es la noció mateixa d'acció col·lectiva. La d'Elster, molt poc sociològica també, respon a la tradició metodològica-filosòfica que parteix de Barnard i Olson, a on "acció col·lectiva" vol dir com resoldre els problemes de cooperació dins un grup atesa la diversitat d'interessos individuals; vol dir "com fer-ho" per aconseguir que els membres individuals participin en els costos d'una acció de grup. Es tracta d'un enfocament de -podríem dir- "microenginyeria social" derivada amb poques mediacions de l'estructura de valors -dominants- d'una economia de mercat. Elster, per exemple, diu (1990:126-127, 131):

"Permítaseme definir la acción colectiva un poco más cuidadosamente. Supongamos que cada miembro de un grupo tiene la opción de dedicarse a cierta actividad o de no dedicarse a ella. El grupo tiene un problema de acción colectiva si es mejor para todos si algunos lo hacen a que no lo haga nadie

però es millor per a cada uno no fer-ho (...) Cooperar es actuar en contra del propi interès de una manera que beneficiï a totes si alguns o possiblement totes actuen de ese modo (...)

Los problemas de acción colectiva surgen porque es difícil hacer que la gente coopere para su beneficio mutuo. Resolver el problema es lograr la cooperación mutuamente beneficiosa"

(El darrer paràgraf mostra, amb tots els respectes, un cert analfabetisme sociològic. Pot argumentar-se que precisament perquè a tota comunitat coneguda s'ha mostrat "difícil fer que la gent coopere para su beneficio mutuo" s'ha "inventat" la societat, i que son precisament les institucions socials el producte d'aquesta necessitat, més que l'"acció col·lectiva" definida a la Elster. (Ampliar amb Worsley: esifre cooperatiu per a sobreviure).

L'enfocament que proposem aquí, en canvi, s'insereix en la tradició sociològica de l'acció col·lectiva, que és més historicista, més orientada a la dinàmica social i més conflictivista que l'esmentada abans. L'unitat d'estudi aquí no es qualsevol coalició d'individus amb interessos sino aquelles coalicions que generen institucions, actors socials organitzats. Tilly (1978: 7.5) ho sintetitza així.

"L'acció col·lectiva ^{és} consisteix ~~amb~~ gent que actua plegada a la recerca d'interessos comuns. L'acció col·lectiva es el resultat de combinacions canviants d'interessos, organització, mobilització i oportunitat. El problema més persistent que confrontarem a l'analitzar l'acció col·lectiva es la seva manca de contorns definits: la gent varia continuament des de la implicació intensa a la acceptació passiva, els interessos varien continuament des dels que son ben bé individuals fins als gairebé universals (...)

L'anàlisi de l'acció col·lectiva té cinc grans components: interes, organització, mobilització, oportunitat i l'acció col·lectiva mateixa. Els interessos que més ocupen la nostra atenció son les pèrdues i guanys que resulten de l'interacció d'un grup amb altres grups. (...) L'organització que més ocupa la nostra atenció es aquell aspecte de l'estructura d'un grup que més directament afecta la seva capacitat d'actuar a favor dels seus interessos. (...) Mobilització es el procés mitjançant el qual un grup assoleix un control col·lectiu sobre els recursos necessaris per a l'acció. (...) La oportunitat té a veure amb la relació entre un grup i el món que té al voltant. (...)

[L'acció col·lectiva té a veure amb el poder i la política "]

Aquest enfocament es metodològicament molt diferent del que utilitza Elster. Quin es el seu paradigma metodològic? L'explicació que ofereix Hunt (1984: 248) ens permetra fer més consistent la comparació:

" Acció col·lectiva es certament (un concepte) amb molta menys càrrega que 'lluita de classes', 'violència de masses' o 'desviació social'. Tilly defineix l'acció col·lectiva, molt àmpliament, com 'gent que actua plegada a la recerca d'interessos comuns'. No hi ha aquí necessàriament una referència al mode de

producció o a la patologia social. Tilly prefereix acció col·lectiva a conducció col·lectiva per a subratllar l'importància de l'agència: actuar conjuntament no és simplement una resposta davant de condicions canviants, doncs pot implicar una conformació intencionada de les condicions... Tilly descriu l'acció col·lectiva com un concepte que amalgama dos tipus principals d'anàlisi: social, el causal i l'intencional. Una explicació causal considera l'acció d'un individu o grup 'com la resultant de forces externes a l'individu o grup'. Una explicació intencional considera que l'individu o grup està 'fent eleccions d'acord amb determinat conjunt de regles implícites o explícites'. Com Tilly mateix admet, és difícil sintetitzar els dos tipus d'explicació. En altres paraules, i com era d'esperar, les tensions inherents a l'acció col·lectiva com a concepte analític són idèntiques a les que informen el programa global de Tilly: D'una banda, vol analitzar les restriccions que estableixen les condicions estructurals, d'una altra, vol investigar les eleccions que fa la gent entre els cursos d'acció disponibles".

(CONSIDERAR afegir comentaris meus, pp. 7-8 de paper MO)

Segons aquesta perspectiva que proposem aquí, el material ideològic, les "ideologies", són programes o motius que serveixen als individus per a definir combinacions de preferències i, per tan, per definir els seus interessos. (EXPOCAR AQUI EL MODEL AL RESPECTE DE VOL IV, pp. 86-81 aprox)

D. Els interessos de la força de treball i els sindicats

5. Abans hem mencionat que un sindicat el que fa fonamentalment es processar interessos, els del conjunt potencial de treballadors al que s'adresa. I que això implica un conjunt d'activitats:

a) identificar els interessos de la base social. Es tracta dels interessos objectius dels membres d'aquesta. En certes condicions històriques pot no ser una cosa senzilla; i encara que aquestes condicions ho facilitin, resta el problema - sempre complicat- que assenyala el model de Balbus: els interessos objectius per si sols són socialment inoperants, i per a deixar de ser-ho necessiten l'acte d'asabentament individual. Un sindicat no pot fer aquesta operació

d'identificació d'interessos sense una observació rigurosa de les condicions en que es realitza l'activitat laboral. Una observació que ha de ser per al bon èxit de l'operació tan estàtica -el present i el curt termini- com dinàmica -el mitg i llarg termini-. En general, com més àmplia la base social a la que s'adresa, més cura ha de tenir un sindicat en els aspectes dinàmics de mitg i llarg termini de l'activitat laboral.

b) establir línies comunes d'interessos compartits. Això és el 'procesament' en sentit estricte. D'una banda, el fet ~~de~~ que els membres de la força de treball comparteixin la situació de treball assalariat facilita el disseny de línies

d'interessos comuns, almenys en certes condicions (per exemple, la preponderància de la gran fàbrica); d'una altra, però, la força de treball ha estat sempre un col·lectiu heterogeni i amb comuns ~~de~~ ^{de} ~~interessos~~ ^{interessos} prou diferenciats, una situació que s'accentua en condicions contemporànies. Per fer front a aquesta difícil autonomia, precisament, els sindicats de classe creen xarxes organitzatives adaptades a la varietat de situacions existent en el procés de treball¹. En general, com més amplia la base social d'un sindicat, més tendirà aquest a diversificar la seva estructura organitzativa i a integrar dins els interessos de la base a considerar aspectes perifèrics o àdhuc externs al procés de treball que afecten els membres individuals d'aquella.

c. El sindicat de classe típicament es part important no solament en el procés d'agregar els interessos de la base sino també en configurar aquests. De fet, es pot argumentar que el principal "be públic" que aporten els moderns sindicats de classe des de la perspectiva dels treballadors, i del que parlarem més extensament amb posterioritat, es precisament la seva acció orientada a conformar els interessos d'una base d'altra banda heterogènia, com hem dit, però també amb escassa perspectiva de conjunt i que difícilment està familiaritzada per tan amb les condicions de treball, desitjos, oportunitats i preferències dels membres d'altres subcol·lectius laborals). Dit en altres paraules: sense els sindicats aquesta operació no podria realitzar-se i "hi perdrien tots".

El sindicat de classe disposa de dues grans eines per a l'operació a que ens referim, es a dir, per a processar interessos diversos i, a la vegada, configurar les línies d'interès conjunt. Si ens fixem en el Diagrama 2, més amunt, una d'aquestes eines son les estructures -públiques- de referència normativa a l'abast dels membres individuals de la base social. Es tracta de comuns de sistemes de valors que permeten anticipar les reaccions individuals dels treballadors davant determinades situacions (per exemple, la negociació col·lectiva). El sindicat de classe, per començar, "coneix" be aquestes estructures disponibles. De fet, hi ha pocs dubtes de que es tracta d'una institució que històricament neix com a expressió d'una d'aquestes estructures de referència normativa². Per tan, sembla que es un tipus d'organització, el

¹ Pot argumentar-se que es precisament aquí on es localitza el primer gran problema dels sindicats de classe actuals. La seva estructura organitzativa respon a unes condicions històricament anteriors (en allò fonamental, les grans concentracions fabrils en indústries) i no s'adapta adequadament a les transformacions posteriors a 1945 i, sobre tot, a les operades durant la crisi. Vegeu Aguilari i Roca (1991).

² La millor elaboració sobre aquest punt penso que es la de Parkin (1971). La seva suggerent argumentació cul·tural que el "sistema de significació subordinat", es a dir, l'únic sistema de valors dels que ~~de~~ ^{de} ~~wilitzen~~ ^{wilitzen} les classes subprivilegiades que es una creació pròpia i que es caracteritza per una barreja d'acomodació i rebuig, ha donat lloc històricament al "col·lectivisme instrumental" que tipifica en el moviment sindical:

"La consciència sindical, en tan que una de les propietats emergents del sistema de valors subordinat, exemplifica allò que es pot ser la característica definidora d'aquest sistema de significació, es a dir, el seu compromís inestable entre rebuig i recolzament de l'ordre dominant. (...) [E]s raonable considerar el sindicalisme i, en general, el col·lectivisme instrumental com una resposta d'acomodació a la desigualtat. (...) El sindicalisme es una de les petites formes d'organització socio-política autoctona de la classe subordinada".

sindicat, que neix ja per a contribuir a configurar interessos dins la força de treball industrial, i una de les seves eines d'acció en aquest sentit es "manipular" les estructures de referència normativa (per exemple, combatint les actituds deferents o fatalistes entre els treballadors "imposant" la solidaritat i disciplina*).

L'altra gran -i més eficient- eina es lògicament la pròpia acció sindical. Com hem mencionat abans, les percepcions (individuals) que precedeixen a la formació d'interessos tenen tres tipus d'origen social o situacions: l'individu aïllat, el grup no formal i el grup organitzat, i el sindicat es una institució social d'aquest tercer tipus. El que suggerim es que la pertinença a un sindicat, o la proximitat a la seva àrea d'acció, indueix en el treballador certes percepcions -individuals però d'origen col·lectiu- que eventualment generen interessos (subjectius), i que aquesta es una de les formes típiques que tenen les organitzacions de treballadors per a configurar els interessos del conjunt de la força de treball. El programa, l'ideari, les campanyes que lliença un sindicat són mecanismes típics en aquesta direcció; però també, i probablement sobre tot, l'acció sindical en els centres de treball, en àrees geogràfiques homogènies, en sectors industrials.

d. representació social dels interessos de la base social. Això es el que fa típicament l'actor social que es una confederació. L'expressió, que vol dir aquí? La qüestió té dues vessants. Primer, quan un sindicat ha aconseguit per a un període determinat aggregar satisfactoriament els interessos de la base social i configurar unes línies de conjunt, compartides, el que fa es delinear una estratègia. A efectes analítics, doncs, podem considerar que les propostes estratègiques d'una organització expressen aquells interessos objectius d'una determinada força de treball que han estat majoritàriament assumits, subjectivitzats, pels membres individuals d'aquesta. La segona vessant de la "representació social dels interessos" consisteix en, mitjançant les estructures organitzatives i els programes d'acció sindical (dirigits a les institucions externes a la força de treball), intentar obtenir els objectius continguts a les propostes estratègiques. Si això s'assoleix, equival a "satisfer", "realitzar", els interessos de la força de treball processats pel sindicat

e. el sindicat, finalment, desenvolupa interessos "pròpis", es a dir, interessos com a organització. La paraula entre cometes vol significar que sempre es pot argumentar -i de fet els sindicats de classe ho fan amb freqüència- que els seus interessos com organització són també interessos de la força de treball en la mesura que per assolir aquests es necessita l'instrument organitzat, una afirmació que troba expressió pràctica en allò que s'en diu afiliació ideològica, es a dir, aquell grup de treballadors que s'afilien perquè, més enllà de que els seus interessos individuals avencin o no per l'acció dels sindicats, creuen que es bo que aquests existeixin. Típicament, aquests interessos pròpis del sindicat com organització consisteixen en tenir fortalesa institucional i

* Això es el que argumenta Olson (1971: 68 i ss.), entre d'altres

~~és no que aquestes interessen, probablement, aquestes in-er-ces a través del~~
~~amb un... en cooperació i generem en paper fortaleza institucional.~~

implantació social, és a dir recursos i capacitat d'influència. Però també i això complica la relació entre aquest tipus d'interès organitzacional i els interessos de la base social en desenvolupar zones de convergència d'interessos amb altres organitzacions, en especial, amb es lígic, amb aquelles amb qui el sindicat té el paper d'interlocutor. Aquest grup d'interessos es, per tan, molt diferent dels que hem mencionat fins aquí i de cara a analitzar la conducta dels sindicats es imprescindible no perdre's mai de vista. Aquesta qüestió s'analitza amb més detall en seccions posteriors.

26
(Falta afegir pot ser un paràgraf sobre distorsions del procés d'articulació d'interessos → Diagrama, preferències obstruïdes, Connolly 290 § - Lukes 23, 25: "consens manipulado", "conflicte latent" IDEM Quadre-tipologia diferents tipus d'interès: hi ha grafic tentatiu IDEM distinció conceptual entre desitg-necessitat-preferència-interès, hi ha proposta tentativa → esborrany en papers apart.)

(XI) DEMOCRACIA LIBERAL

Els interessos d'individus i grups, un cop definits, operen en gairebé tots els àmbits d'acció d'uns i altres. Des d'un punt de vista societal, no obstant, l'àmbit privilegiat d'operació dels interessos es aquell a on els mes "funcionals", els mes vitals, per a la reproducció del sistema social interaccionen i son objecte d'algun tipus de regulació institucional. En el cas del context -capitalisme avançat- que agafem aquí com a punt de referència per a analitzar l'acció sindical, aquest àmbit privilegiat d'interacció dels interessos es el sistema polític, un sistema al que la tradició dona el nom de "democràcia liberal" (Lindblom, 1977: 131). Gairebé també per definició, com en el cas dels interessos, el concepte de democràcia liberal està estretament lligat a l'acció dels sindicats: tan la una com els altres son criatures d'un mateix sistema social, el capitalisme, i si una democràcia liberal es difícilment concebible sense un moviment sindical, el terreny polític-institucional per excelència de l'acció sindical es la democràcia liberal.

Hem parlat a l'epígraf anterior sobre interessos. El conflicte social relatiu a l'autoritat i els interessos es objecte d'una regulació institucional perfectament característics per part de les democràcies liberals. Invariablement, aquestes generen un sistema distintiu de gestió social dels interessos, és a dir, un procés de regulació institucional de les tendències al consens i al conflicte d'àmbit societal (i en el que s'insereixen les organitzacions dels treballadors). Al meu parer, aquesta gestió social dels interessos pròpia de la democràcia liberal incloïu dos entramats institucionals, dos mecanismes de regulació a on operen els sindicats, d'importància crucial per al sistema polític i que serán objecte de la nostra atenció: el "decision making", o procés institucionalitzat de presa de decisions, i el que aquí en direm "organització social del conflicte". El

primer se a veure amb com es prenen les decisions d'efectes socials, per tan, amb la regulació més o menys ordenada de les demandes existents de manera que l'estructura d'autoritat estigui en condicions de prendre decisions eficients (es a dir, decisions més o menys congruents amb les expectatives d'una majoria de la població). El segon té a veure amb com s'organitzen els interessos de manera que generin demandes processables pel sistema institucional de presa de decisions, té a veure per tan amb l'estructura institucional que canalitza la recerca d'interessos per part d'individus i grups: l'"activitat política" en sentit restringit segons el suggeriment de Pizzorno ja citat. (6.6)

Abans d'analitzar aquests dos entramats institucionals, i situar-hi l'acció de les organitzacions sindicals, cal però exposar breument quins són els mecanismes bàsics que ens permeten parlar de "democràcia liberal" com un sistema característic i diferenciat, com un marc polític a l'interior del qual s'organitzen diversos entramats institucionals -com ara els dos que he mencionat i que considerarem a continuació- que ordenen l'activitat política, com unes regles de joc que serveixen -abans que res- per definir les estructures d'autoritat de les que depenen aquests entramats

De forma simètrica al que s'ha dit pel que fa l'anàlisi dels interessos, el que sabem sobre la democràcia liberal i el seu funcionament procedeix sobre tot de dues tradicions, la pluralista i la conflictivista. La primera acostuma a referir-s'hi com "democràcia liberal", "democràcia" (a seques, en una caracterització apologetica que un mínim de rigor analític ha de rebutjar) o "poliarquia" (o govern d'una majoria). La segona com "democràcia capitalista", "democràcia burgesa" (en una altra caracterització "contra-apologetica" de la que el rigor aconsella prescindir) o, també, "democràcia liberal"

L'enfasi dels pluralistes, que ja hem mencionat, en les preferències de política pública dels ciutadans, fa que aquest corrent hagi estat estudiat com cap altra, extensivament i intensivament, el marc polític a on es defineixen, entren en conflicte i eventualment influeixen aquestes preferències, es a dir, la democràcia liberal com a sistema polític; una orientació de la que sorgeix una anomenada "teoria democràtica". En general, es tracta de textos funcionalment duals: D'una banda, s'han de considerar rigorosament com "apologies democràtiques", com part, estrictament, de la cultura i ideologia polítiques que genera el propi sistema polític objecte d'estudi". D'una altra, la profusió d'estudis generats per aquest corrent proveeix l'observador d'una massa molt valuosa d'informació empírica de primera mà que, si es sap llegir convenientment, aporta un seguit de coneixements sobre el sistema polític. En el treball que aquí es presenta intentarem utilitzar aquest enfocament "descodificador" de la "teoria democràtica" pluralista. A la vegada, aquesta teoria serà sotmesa -en certs enclaus estratègics- a una meticulosa revisió

* La "teoria democràtica" del pluralisme es en aquest sentit una idealització de la democràcia liberal com el millor sistema possible o, senzillament, i en casos extrems però no infreqüents, com l'únic sistema possible. Un cas paradigmàtic d'aquesta última variant i en general de la dualitat funcional del pluralisme a la que ens hem referit, es el text recent de Fukuyama (1989)

1992

trínica per tal de fer emergir el que considero orientacions estrictament ideològiques que habitualment passen per "ciència normal". Tinguem finalment que com en totes les ciències socials, trobem també aquí en el pluralisme certes excepcions al que acabem de dir sobre el cos convencional, i afortunadament majoritari de la teoria pluralista. Els autors pluralistes més freds, i probablement també els més elegants, com ara Dahl i Lindblom, que utilitzarem aquí, constitueixen al meu parer una indiscutible "font autoritzada" pel que fa als coneixements sociològics sobre la democràcia liberal, essent el qüestionament que pot fer-se a part dels seus estudis més de tipus metodològic que propiament apològic.*

Què és una democràcia liberal?

Hi ha moltes maneres ^{de dir el mateix cos} d'apropar-se a una resposta històrica des de la filosofia política, des de la macrosociologia, etc. El que ens interessa aquí sobre aquest sistema és sencillament, "com funciona", és a dir, ens interessa posar en relleu quins són els mecanismes interns ^{de regulació} de regulació institucional que serveixen per gestionar els interessos i que involucren als ciutadans. En una paraula, la democràcia liberal com a marc polític o com a conjunt de regles de joc que permeten processar i satisfer interessos ^{en uns condicions definides (dinàmica de successos + llibertats polítiques)}. Des d'aquesta perspectiva, encara avui, la millor formulació senzilla de què és una democràcia liberal es la de Dahl (1971b), que sintetitzem a continuació

a. Allò que més caracteritza una democràcia liberal es la permanent adequació del Govern a les preferències dels ciutadans i la consideració d'aquests com iguals políticament. Expressar més sistemàticament, hi han tres condicions necessàries -malgrat "probablement no suficients"- per a l'existència d'aquest sistema polític:

- 1. els ciutadans disposen d'oportunitats per a formular les seves preferències (els interessos subjectius),
- 2. i poden expressar-les -a la resta de ciutadans, al Govern- mitjançant l'acció individual i l'acció col·lectiva,
- 3. les preferències dels ciutadans són considerades per igual pel Govern, sense discriminar-les degut a la seva procedència o contingut

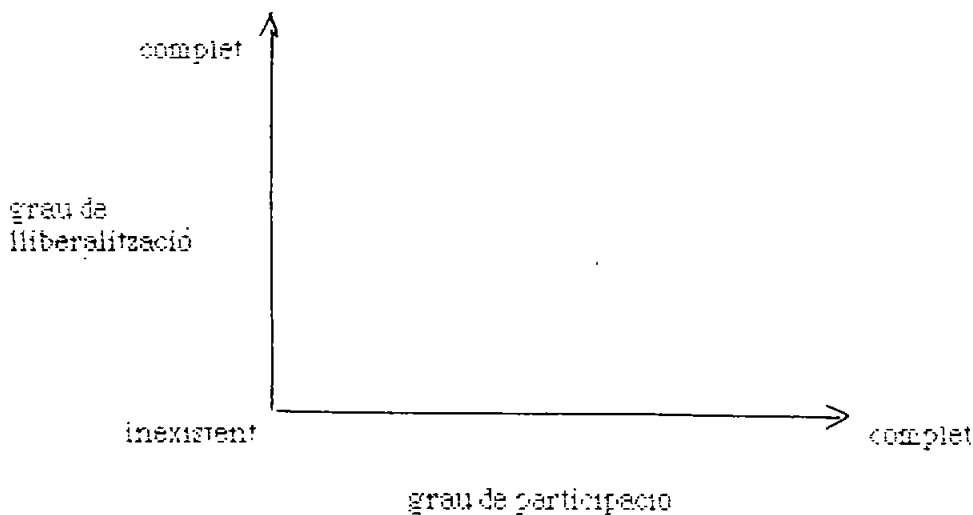
b. Per tal que aquestes condicions es donguin efectivament, les institucions han de proveir vuit garanties institucionals:

- 1. llibertat d'associació

* Si el que es pretén portar a terme -com es el cas aquí-, es no una anàlisi política sino una anàlisi de sociologia política pot fer-se una consideració similar i simètrica pel que fa al corrent conflictivista. Hi han dues diferències apreciables, però. Una que aquest corrent mai i enlloc ha accedit a l'èxit de paradigma dominant (i, per tan, de "ciència normal"), lo contrari del corrent pluralista. Dos, el gruix de la tradició conflictivista mai no ha estat, ni de lluny, tan obertament apològic (és a dir, contra-apològic) com el seu corresponent pluralista pot ser per raons connectades amb la observació anterior. En qualquevol cas, les aportacions substantials d'aquest corrent a la sociologia política les prendrem en compte al qüestionar més endavant el paradigma pluralista

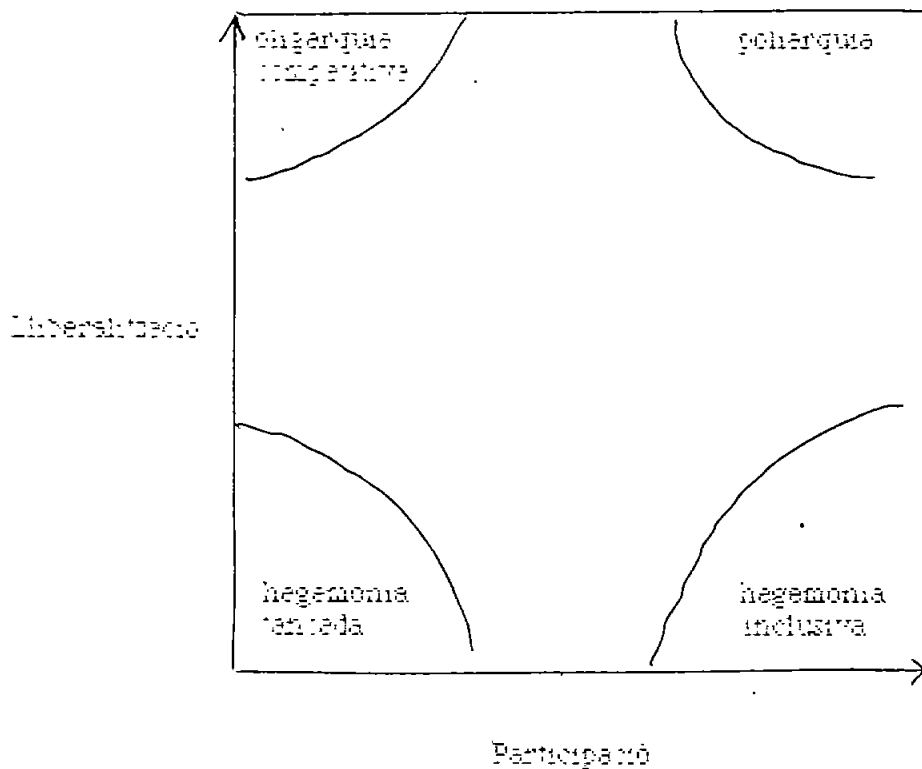
- . llibertat d'expressió
- . dret al vot
- . elegibilitat per a càrrecs públics
- . dret dels líders polítics a competir pel suport popular i pels vots
- . existència de fonts d'informació alternatives
- . eleccions lliures i justes - "un home, un vot" - per als llocs d'autoritat
- . existència d'institucions per fer que les polítiques governamentals depenguin dels vots i d'altres expressions de les preferències.

c. Aquestes vuit garanties es poden reduir dues "dimensions teòriques de la democratització". Una, la lliberalització: el dret a l'oposició i la competència política entre tot tipus d'organitzacions, i altra, la participació: el dret dels ciutadans a participar en el control i qüestionament de l'activitat del Govern. Aquestes dues variables bàsiques es poden representar així:

d. La combinació de les dues variables bàsiques de la democratització dona quatre situacions possibles pel que fa la ubicació d'un règim polític:

Tal com expressa el gràfic, la Poliarquia en el sentit de Dahl és un tipus de marc o sistema polític a on es dona simultàniament un grau màxim de liberalització i de participació popular, corporitzant així les vuit garanties institucionals mencionades. Vegem per què Dahl utilitza la paraula "poliarquia" enlloc de "democràcia liberal" o, com fan molts dels seus col·legues, "democràcia" (1971:8).

"La democràcia es pot concebre com ubicada a la cantonada superior dreta (del darrer gràfic). Però, donat que la democràcia pot implicar més dimensions que les dues contingudes a la figura, i atés, des del meu punt de vista, que no hi ha cap gran sistema al món completament democratitzat, prefereixo anomenar poliarquies els sistemes que trobem al món real el més pròxim possible a la cantonada superior dreta. Qualsevol canvi en un règim que el traslladi cap amunt i cap a la dreta (...) es pot dir que representa un cert grau de democratització. Les poliarquies, per tan, es poden concebre com règims relativament (però incompletament) democratitzats. O, per dir-ho d'una altra manera, les poliarquies són règims que han estat substancialment popularitzats i liberalitzats, es a dir, règims altament inclusius i oberts extensivament al questionament públic"

Precisions

El model de Dahl es molt senzill però extremadament útil per a ubicar anàlicament les trajectòries -normalment lentes- dels regims polítics reals¹. És convenient però fer-hi unes anotacions crítiques. De les moltes que es poden fer, ens limitarem a continuació a dues, les més substantives de cara al que aquí ens ocupa.

a) L'esquema de Dahl es exacte pel que fa a caracteritzar els trets bàsics d'una democràcia liberal. Cal, però, subratllar allò que ell només suggereix atesa la propensió dels seus col·legues pluralistes a identificar els regims polítics amb "la democràcia". M'estic referint a la variable clau de la "participació" (veix d'aboques al gràfic). El que fa aquesta variable -en termes pràctics es mesura- no és la participació política de la població, sino la participació electoral, i el que indica no és la capacitat de la població per involucrar-se en els afers públics, sino el mecanisme per a elegir democràticament als especialistes en prendre decisions públiques. Com aclareix convenientment Linz i Stepan (1977: 133).

"Quines són exactament les normes imperatives més bàsiques de la poliarquia? Es tracta de normes que limiten la lluita per l'autoritat, especificant un procés particular, ordenat i pacífic, que substitueix el conflicte armat, l'amenaça de la força i altres formes crues de contesa. Però, en aquest sentit, són normes com les de qualsevol altra sistema constitucional, per no-democràtic que pugui ser aquest. Allò que distingeix una contesa per l'autoritat dissenyada amb normes poliarquiques és que l'autoritat suprema s'assigna en resposta a una indicació rutinitzada dels desitjos dels ciutadans -es a dir, unes eleccions-, una indicació, a més, en la qual el vot de qualsevol ciutadà individual es, mitjançant alguna fórmula, comptabilitzat com igual al de qualsevol altra ciutadà. És difícil imaginar com es podria fer més simple pacífica i igualitària la lluita per l'autoritat". (Cursives meves.)

Es exacte: la lluita no es per "la democràcia" sino per l'autoritat. Dit d'una altra manera, una democràcia liberal es un mecanisme eficient per elegir governs, i governs de consens, però un mecanisme ineficient per a la participació política (una situació que subratlla també C. B. Macpherson, 1961: esp 15, 1972). Resumint, la democràcia liberal es un estadi molt important en la progressiva democratització de la vida social però no es de cap manera, en sí mateix, un sistema democràtic atés que un ingredient central del mateix -com subratlla Dahl- es una participació política limitada de la població². Les raons per que això sigui així són prou conegudes i

¹ Els nombrosos canvis polítics a la URSS entre 1985 i l'actualitat, per exemple, es poden seguir profitosament utilitzant aquest senzill model. Aquest, obviament, es pot complicar tan com es vulgui si s'analitzen amb detall i per separat les implicacions sociològiques de cada una de les quatre situacions de cantonada, en el gràfic, i/o les corresponents a les ubicacions intermitges. El resum del model de Dahl que s'ha presentat pot trobar-se a les pàgines 1-7 de la seva obra de 1971b.

² Macpherson (1961: 96-97) sintetitza correctament el nucli de l'ideari de la democràcia liberal moderna que arrenca de Schumpeter i es encara avui vigent. "Las principales

estudiades, i Macpherson (1961:19) les sintetitza adequadament. La democràcia liberal se ha ideada para adaptar un plan de gobierno democratico a una sociedad dividida en clases

b) No obstant això, la democràcia liberal fa queborn més que servir per a elegir governs. Aquest plus addicional consisteix en generar una barreja ambiental relacionada amb els valors i la formació d'interessos, i per això hem de prestar-hi atenció aquí. Per una banda, aquest sistema polític contribueix a una socialització democràtica dels qui componen la població. Les democràcies liberals per molt que fomenten una participació política limitada dels ciutadans fomenten també la noció de protagonisme públic universal i, sobre tot, la dels drets individuals i col·lectius, i en aquest sentit creen un pòsit civilitzatori culturalment acumulatiu. D'una altra banda, però, l'estructura d'aquest sistema polític es pot interpretar en sentit contrari com un entramat institucional que contribueix a formar i conformar les actituds i els interessos de la població i ates, com hem mencionat, que una variable central d'aquest entramat es restringir la participació política, la democràcia liberal contribueix en aquest sentit a una socialització no-democràtica de la població. Malgrat ell no arriba a aquesta conclusió, aquest aspecte de la qüestió ha estat analitzat per Lindblom (1977:134 i ss.) al criticar aquella part de la "teoria democràtica" que ha importat el concepte de "preferència" de la teoria econòmica neoclàssica.

- De la mateixa manera que la gent té preferències pel que fa a bens i serveis, diu certa "teoria democràtica", també les tenen pel que fa a líders o determinades polítiques públiques. El que cal del sistema polític es que permeti que els ciutadans formulin aquestes preferències i que es considerin totes per a igual. (Aquesta posició es correspondria a la schumpeteriana resumida per Macpherson en nota anterior.)

- Aquesta proposició es inexacte. Els individus tenen quatre diferents categories d'elecció: en resposta a qüestions de gust, simples preferències (com ara "m'agrada el gelat de xocolata"); elaborant judicis complexes; escollint segons normes morals, o tractant (irracionalment) com simples preferències allò que altres persones en diuen judicis complexes.

L'elecció del consumidor a la teoria econòmica es pot considerar una simple preferència, l'elecció del votant, no. Les eleccions disponibles per al

---

estipulaciones de este modelo [de Schumpeter] son en primer lugar, que la democracia no es más que un mecanismo para elegir y autorizar gobiernos, no un tipo de sociedad ni un conjunto de objetivos morales, y, en segundo lugar, que el mecanismo consiste en una competencia entre dos o más grupos auto-elegidos de políticos (élites), organizados en partidos políticos, a ver quién consigue los votos que le daran derecho a gobernar hasta las siguientes elecciones. El papel de los votantes no es el de decidir cuestiones políticas, y despues elegir representantes que pongan en prácticas esas decisiones; es, más bien, el de elegir a los hombres que adoptarán las decisiones. (...) El objetivo de la democracia es tomar nota de los deseos de la gente como es, no contribuir a lo que podría ser o quizá deseara ser. La democracia es sencillamente un mecanismo de mercado: los votantes son los consumidores, los políticos son los empresarios".

El model de Dahl és molt senzill però extremadament útil per a ubicar analíticament les trajectòries -normalment lentes- dels regims polítics reals*. És convenient però fer-hi unes anotacions crítiques. De les notes que es poden fer ens limitarem a continuació a dues, les més substantives de cara al que aquí ens ocupa:

3. L'esquema de Dahl és exacte pel que fa a caracteritzar els trets bàsics d'una democràcia liberal (al, però, subratllar allò que -el només suggerirem atesa la propensió dels seus col·legues pluralistes a identificar els regims poliarquics amb "la democràcia". M'estic referint a la variable clau de la "participació" veix d'abocses al gràfic). El que fa aquesta variable en termes pràctics es mesurar, no la participació política de la població, sinó la participació electoral; i el que indica no es la capacitat de la població per involucrar-se en els afers públics, sinó el mecanisme per a elegir democràticament als especialistes en prendre decisions públiques. Com aclareix convenientment Lindvall (1977:133).

"Quines són exactament les normes imperatives més bàsiques de la poliarquia? Es tracta de normes que limiten la lluita per l'autoritat, especificant un procés particular, ordenat i pacífic, que substitueix el conflicte armat, l'amenaça de la força i altres formes crues de contesa. Però, en aquest sentit, són normes com les de qualsevol altra sistema constitucional, per no-democràtic que pugui ser aquest. Allò que distingeix una contesa per l'autoritat dissenyada amb normes poliarquiques es que l'autoritat suprema s'assigna en resposta a una indicació rutinitzada dels desitjos dels ciutadans -es a dir, unes eleccions-, una indicació, a més, en la qual el vot de qualsevol ciutadà individual es, mitjançant alguna fórmula, comptabilitzat com igual al de qualsevol altra ciutadà. Es difícil imaginar com es podria fer més simple, pacífica i igualitària la lluita per l'autoritat". (Cursives meves.)

Es exacte: la lluita no es per "la democràcia" sinó per l'autoritat. Dit d'una altra manera, una democràcia liberal es un mecanisme eficient per elegir governs, i governs de consens, però un mecanisme ineficient per a la participació política (una situació que subratlla també C.B. Macpherson 1981 esp 15, 1972). Resumint, la democràcia liberal es un estadi molt important en la progressiva democratització de la vida social però no es de cap manera, en sí mateix, un sistema democràtic atés que un ingredient central del mateix -com subratlla Dahl- es una participació política limitada de la població*. Les raons per que això sigui així són prou conegudes i

* Els nombrosos canvis polítics a la URSS entre 1985 i l'actualitat per exemple, es poden seguir profitosament utilitzant aquest senzill model. Aquest, obviament, es pot complir tan com es vulgui i s'analitzen amb detall i per separat les implicacions sociològiques de cada una de les quatre situacions de cantonada, en el gràfic, i/o les corresponents a les ubicacions intermitges. El resum del model de Dahl que s'ha presentat pot trobar-se a les pàgines 1-7 de la seva obra de 1971b.

* Macpherson (1981:96-97) sintetitza correctament el nucli de l'ideal de la democràcia liberal moderna, que arrenca de Schumpeter i es encara avui vigent: "Las principales

estudies i Macpherson (1961-19) les sintetitza adequadament: la democràcia liberal se ha ideado para adaptar un plan de gobierno democrático a una sociedad dividida en clases

el No obstant això, la democràcia liberal fa quelcom més que servir per a elegir governs. Aquest plus addicional consisteix en generar una xarreja ambiental relacionada amb els valors i la formació d'interessos, i per això hem de prestar-hi atenció aquí. Per una banda, aquest sistema polític contribueix a una socialització democràtica dels qui componen la població. Les democràcies liberals, per molt que fomenten una participació política limitada dels ciutadans, fomenten també la noció de protagonisme públic universal, sobre tot, la dels drets, individuals i col·lectius i en aquest sentit creen un pòsit civilitzatori culturalment acumulat. D'una altra banda, però, l'estructura d'aquest sistema polític es pot interpretar en sentit contrari com un entramat institucional que contribueix a formar i conformar les actituds i els interessos de la població, i atès, com hem mencionat, que una variable central d'aquest entramat es restringir la participació política, la democràcia liberal contribueix en aquest sentit a una socialització no-democràtica de la població. Malgrat ell no arriba a aquesta conclusió, aquest aspecte de la qüestió ha estat analitzat per Lindblom (1977:134 i ss.) al criticar aquella part de la "teoria democràtica" que ha importat el concepte de "preferència" de la teoria econòmica neoclàssica

- De la mateixa manera que la gent té preferències pel que fa a bens i serveis, diu certa "teoria democràtica", també les tenen pel que fa a líders o determinades polítiques públiques. El que cal del sistema polític es que permeti que els ciutadans formulin aquestes preferències i que es considerin totes per a igual. (Aquesta posició es correspondria a la schumpeteriana resumida per Macpherson en nota anterior.)

- Aquesta proposició es inexacte. Els individus tenen quatre diferents categories d'elecció: en resposta a qüestions de gust, simples preferències (com ara "m'agrada el gelat de xocolata"); elaborant judicis complexos, escollint segons normes morals, o tractant (irracionalment) com simples preferències allò que altres persones en diuen judicis complexos

L'elecció del consumidor a la teoria econòmica es pot considerar una simple preferència, l'elecció del votant, no. Les eleccions disponibles per al

---

escripciones de este modelo [de Schumpeter] son: en primer lugar, que la democracia no es más que un mecanismo para elegir y autorizar gobiernos, no un tipo de sociedad ni un conjunto de objetivos morales, y, en segundo lugar, que el mecanismo consiste en una competencia entre dos o más grupos auto-elegidos de políticos (élites), organizados en partidos políticos a ver quien consigue los votos que le darán derecho a gobernar hasta las siguientes elecciones. El papel de los votantes no es el de decidir cuestiones políticas, y después elegir representantes que pongan en práctica esas decisiones; es, más bien, el de elegir a los nombrar que adoptarán las decisiones. (...) El objetivo de la democracia es tomar nota de los deseos de la gente como es, no contribuir a lo que podría ser o quizá deseara ser. La democracia es sencillamente un mecanismo de mercado: los votantes son los consumidores, los políticos son los empresarios"

consumidor contenen típicament molts elements que requereixen anàlisi i judici moral: són matèries estratègiques

- Les eleccions polítiques són volicions, no preferències. "Per a entendre les eleccions polítiques necessitem un concepte que identifiqui no una dada (una preferència), sino un acte emergent de la voluntat. Només ens podem referir a les eleccions polítiques com dades després de que s'hagin produït" (p. 115)
- "En l'interès concret les preferències considerades com dades són quelcom exigent a la polarquia. Però no les volicions. Quan substituïm preferències per volicions ens adonem, en conseqüència, que la polarquia es un procés que forma volicions a la vegada que un procés per fer que les polítiques públiques s'acomodin a aquestes. Per a formarse volicions, els ciutadans necessiten del propi sistema polític informació, consultiu, estímul i consell. (...) La democràcia com 'govern mitjançant la discussió' fa referència a les activitats d'anàlisi, discussió, persuasió i consultiu que condueixen a volicions de la categoria 2, els judicis complexos"
- "Es la interacció constant i variada entre el lideratge i la ciutadania la que permet els ciutadans formarse volicions i guia la resposta del lideratge a aquestes. (...) La persuasió recíproca entre líders i ciutadania juga un paper especial. Esdevé el procés immediat i primari mitjançant el qual molts ciutadans arriben a volicions dels tipus 2 i 3, es a dir, a càlculs basats en la prudència i a judicis morals" (p. 117).

Les dades empíriques disponibles mostren, al meu parer, que la operació d'aquesta "estructura d'interacció persuasiva en la política competitiva de les polarquies" (Lindblom, 1977:138), que aquest autor representa amb l'imatge d'una escala, produeix una massiva socialització no-democràtica en forma, precisament, de que majoritàriament es tractin judicis complexos com simples preferències (una manera de dir que certes eleccions, estratègiques, es fan desaparèixer de l'àmbit d'elecció) per part dels ciutadans així socialitzats. Traduït al terreny que aquí ens ocupa: entre d'altres coses, els sindicats també tenen que ocupar-se -i molt- del marc polític a on operen, en el sentit que s'acaba de mencionar. Aquestes organitzacions han de donar forma a conjunts d'interessos que tenen una dimensió política però que, en el sistema on operen -la democràcia liberal-, es poden expressar només amb dificultat. I una de les seves tasques serà, precisament, rescatar en la consciència de la seva base social les volicions que exigeixen judicis morals però que el sistema polític presiona per convertir en simples preferències (més avall, a l'ocupar-nos del procés de presa de decisions en una democràcia liberal tornarem sobre la qüestió).

Resumint les dues objeccions presentades, les organitzacions de treballadors en democràcies liberals avançades han de prendre bona nota -i així ho fan habitualment- de que tan la participació política en el sistema per part de la seva base social potencial com la creació entre els membres d'aquesta d'una xarxa que permeti els judicis morals amb intencionalitat política exigeixen

importants costos organitzatius. El sistema polític poliarquíic, senzillament, no contempla ni un ni l'altre com variables essencials de l'activitat política.

Diguem finalment que aquests processos que hem objectat, que ens servirán més endavant per precisar l'origen de certes orientacions de l'acció sindical deriven dels components estructurals no-democràtics inherents a les poliarquies: "Malgrat les normes igualitàries de la poliarquia, el pluralisme d'aquests sistemes roman flagrantment desigualitari" (Lindblom, 1977:141). Aquests components no-democràtics, segunt Lindblom, es poden sintetitzar - a continuació - en quatre tendències de la política poliarquíica:

- L'elecció dels càrregos es aproximadament democràtica, l'exercici d'aquests no. En allò que es podria interpretar com una variant de la llei de Michels l'autoritat dels càrregos elegits no té límits precisos i normalment se li dona un "de extes". En altres paraules, els càrregos en funció poden utilitzar - i ho fan - els recursos institucionals i econòmics del càrrec per desequilibrar la suposada competència amb els aspirants.
- Existeixen unes barreres d'entrada, de classe a l'estructura d'autoritat. S'observa entre els participants en la política poliarquíica una tendència a primar aquells amb més recursos econòmics personals. "El defecte del cel pluralista es que el cor celestial canta amb un marcat accent de classe alta" (Schattschneider, 1960:35).

Aquests dos mecanismes de desequilibri de l'estructura normativa poliarquíica sovint es combinen i "es reforçen mutuament quan un funcionari públic pot pròlongar la seva autoritat -mitjançant el control sobre la influència política, els contractes públics o altres presupostos- per col·locar els recursos públics a la disposició dels seus objectius polítics. No hi ha fenòmen més corrent que aquest a la política poliarquíica" (p. 141).

- L'estructura de presa de decisions discrimina fortament a favor dels interessos amb capacitat d'organitzar-se, qui no està organitzat no existeix socialment: "Malgrat la proliferació de grups públics i privats implicats en un procés d'acomodació mutua posa a la consideració de la política pública una gamma remarcablement àmplia d'interessos i punts de vista, el mateix procés tendeix també a travessar guany cap a els organitzats a expenses dels desorganitzats" (p. 141).
- L'estructura poliarquíica de presa de decisions, a l'organitzar en condicions d'igualtat normativa les demandes de grups socials desiguals, discrimina estructuralment a favor de les organitzacions que representen els interessos més poderosos: "Allò que tal vegada més obstrueix el control poliarquíic es l'erronia confusió entre grup i individu en les regles i normes que regulen la política poliarquíica. Es pren com a estandar la igualtat entre grups (...) Els grups presenten diferències enormes pel que fa al nombre de membres, i igualtat de dret pel que fa als grups implica desigualtat flagrant de drets per als individus" (p. 141).

Aquestes tendències, que Lindblom qualifica en un passatge de 'defectes' (p. 141) són contràriament efectes estructurals que operen com a veritables "liers de ferro". Totes elles deriven del nucli contradicció central de les democràcies liberals sintetitzat a cans per Macpherson: l'objecte d'aquest sistema polític es accommodar un pla de govern democràtic a una societat de classes. Les poliarquies o democràcies liberals contemporànies són sistemes polítics democràtics pel que fa l'efecte dels governs i altres processos de l'acció política però no-democràtics pel que fa la participació política i els nucls estratègics del sistema social (com ara les relacions industrials). Lindblom (1977, 193) ho expressa contundentment al referir-se al paper polític privilegiat dels empresaris en les democràcies occidentals:

'Tant els controls privilegiats en mans dels empresaris com els controls addicionals que exerceixen mitjançant la seva enèrgica participació en la política poliarquica constitueixen parts establertes, estables i fonamentals del govern i la política en els sistemes coneguts com poliarquies orientades al mercat. Malgrat aquests controls que suonen i posen límits a l'efectivitat del control popular, no poden per aquest motiu ésser menyspreats com fenòmens perifèrics o aberracions. Aquests controls només es poden considerar subversius des de la perspectiva d'una aspiració democràtica, però aquests sistemes no han estat mai gaire democràtics, i els processos poliarquics que contenen, que s'aproximen a la democràcia, constitueixen només una part d'aquests sistemes.'

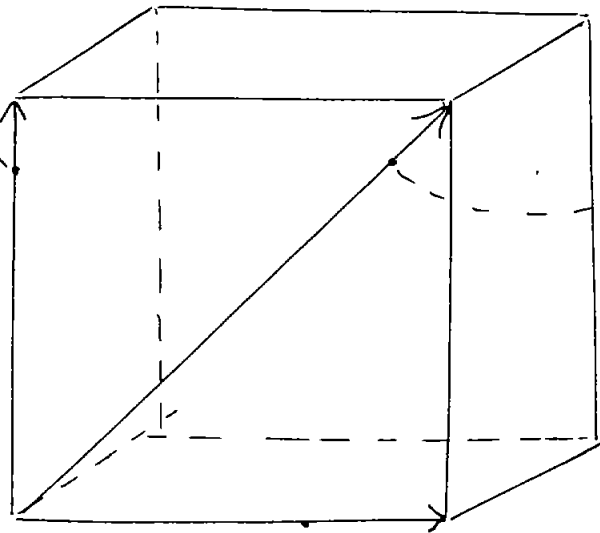
Podriem tancar aquests comentaris sobre la noció de democràcia liberal assenyalant que la limitació democràtica d'aquest sistema polític es pot representar profitosament complementant l'útil esquema gràfic de Dahl amb una tercera dimensió, la participació política. Aquesta variable es pot operacionalitzar com tendències socials efectives a la democratització de la presa de decisions, de la vida civil i de l'estructura industrial. La representació gràfica d'un sistema polític d'aquest tipus, un sistema democràtic "superior", tindria doncs aquest aspecte.

(A. 62)

dret
d'oposició

llibertat

dret de participació política

dret de participació electoral

multar
etc

(XII) POLITICA POLIARQUICA EL PROCES DE PRESA DE DECISIONS

Com hem suggerit, a la política poliarquica els interessos més estratègics: a) s'agreguen corporativament (es a dir, generen grans aparells organitzats formals per a fer avançar col·lectivament ^{ells que són} interessos parcials), i b) són objecte de regulació institucional en una complicada xarxa de presa de decisions. La primera proposició ve a dir que si bé hi han altres interessos que no participen d'aquesta xarxa del "decision making", la seva importància estratègica (sistèmica) és menor i també que els interessos individuals ("subjectius", els que "compten") pel que fa aquesta xarxa efectivament es satisfan, però via organitzacions (col·lectivament). Suggerim també, finalment, que l'agregació corporativa es només una de les vies mitjançant la qual es

cerquen aquests interessos*, una altra es per exemple, l'acció dels partits polítics. La segona proposició assenyala l'existència com a component fonamental de la política poliàrquica d'allò que serà objecte, a continuació, de la nostra atenció aquí: el "decision making" o procés social de presa de decisions.

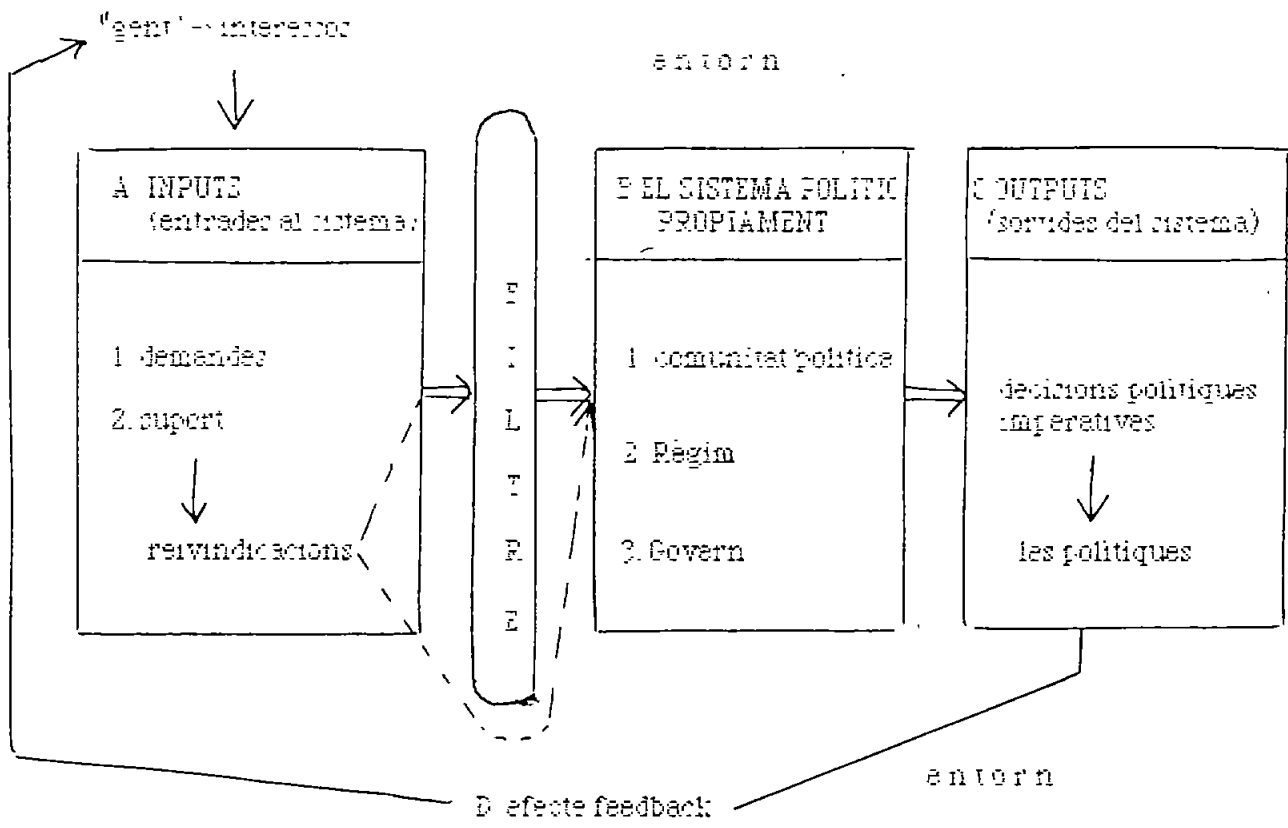
El "decision making" poliàrquic es pot reconèixer profitosament com un procés d'acomodació mútua, i per mitjades aproximadament pacífiques entre els portaveus i organitzacions que representen els interessos realment existents, es a dir, aquells interessos que per a una part important de la població son objecte de percepció subjectiva i que, a mes s'aconsegueixen -ambancant eines organitzacionals- un alt nivell d'agregació (una forma de dir que tenen existència social efectiva). De forma similar al que s'ha dit en relació amb el marc de regles de joc polítiques que simbolitza el concepte de democràcia liberal, el corrent pluralista, amb la seva operacionització d'"interès" com preferència de política pública, s'ha avocant extensivament a l'estudi empíric del procés de presa de decisions, de manera que amb identiques salvetats a les mencionades anteriorment (que exigeixen un esforç de "desocultificació"), presenta un útil cos de coneixements pel que fa aquest important capítol de la política poliàrquica. L'explicació pluralista paradigmàtica i més clara sobre el procés del "decision making" penso que es encara la d'Easton (1971), que sintetitzem a continuació. Com es confronten entre si els interessos i es prenen les decisions a la política poliàrquica? Presentem a continuació un gràfic que sintetitza el punt de vista pluralista segons Easton i passem després a exposar-lo.

---

* El terme "corporatiu" té aquí el sentit d'agrupació organitzada per a la defensa -legítima i pública- d'interessos estrictament parcials, els dels membres de la corporació.

Aquesta dualitat expressa bé la complexitat que aporten les democràcies liberals modernes i que declorà les anticipacions de molts dels clàssics de la sociologia. Schmitter i Streeter (1981:23) ho sintetitzen bé pel que fa Marx:

"[E]ls actors que segueixen els seus interessos de curt termini no poden sino afectar també els seus interessos de llarg termini, i per tal de satisfer els seus interessos de llarg termini han de redefinir continuament allò que previament han considerat com els seus interessos a curt termini. Una de les raons per les quals Marx concebia la societat capitalista com un sistema autodestructiu fou la seva creença de que els capitalistes, exposats com estén a les pressions estructurals del mercat, no serien capços d'assolir aquestes redefinicions, i de que, a causa d'això, estar en condemnat a destruir -al seguir 'racionant' la lògica intrínseca dels seus interessos situacionals immediats- les precondicions de la seva existència a llarg termini: com capitalistes. El que Marx no tenia en compte, no obstant, era la possibilitat que els capitalistes s'organitzessin com un grup d'interès, o com un sistema de grups d'interès, i utilitzessin mecanismes de control organitzatiu per tal d'assegurar la presència permanent, internament i en externament, dels seus interessos col·lectius en tant que classe, per contraposició als seus interessos individuals i potencialment autodestructius."

- El procés es pot concebre com un sistema. Allò que el fa funcionar es un conjunt d'inputs, els processos interns del sistema (el procés polític pròpiament) els converteixen en outputs, i aquests tenen finalment conseqüències tan pel que fa al sistema com pel que fa l'entorn en el qual aquest existeix.

- El primer element que trobem són les demandes de la gent a la recerca dels seus interessos. Cap estat pot satisfer totes les demandes al mateix temps doncs sempre es produeix escassetat pel que fa les coses més valorades i es per això que cal un sistema polític que les ordeni en estructures de prioritats (p. 44).

- Primer gran component del sistema de presa de decisions (A, en el gràfic) els inputs, o entrades al sistema. Els inputs bàsics són les demandes i el suport. Les demandes són la "matèria prima" del procés, el suport "l'energia". L'existència d'una demanda no la converteix automàticament en un input, es a dir en una qüestió de discussió política substantiva. Les demandes es transformen en reivindicacions només quan són compartides per una fracció suficientment important de la població, i es només aleshores quan poden transformar-se en un input o tema de debat públic (un "issue" "una demanda que els membres del sistema polític estan disposats a considerar com un ítem significatiu per a la discussió mitjançant els canals reconeguts en el sistema", p. 46).

Els inputs-demandes per si sols no "acruven" el sistema: "Són únicament la matèria primera a partir de la qual es manufacturen uns productes acabats anomenats decisions. Per a mantenir el sistema en funcionament s'ha d'introduir-hi també energia, en forma d'acions o orientacions de promoció o resistència al sistema polític les demandes que sorgeixen en el si d'aquest, i les decisions promogudes al seu interior. Aquest input l'anomenarem suport. Sense suport no es podrien satisfer les demandes ni arreglar els conflictes d'objectius" (p. 47). Què cal entendre per suport? "Podem dir que A dona suport a B, o bé quan A actua a favor de, o bé quan s'orienta favorablement vers, les metes, interessos o accions de B". Per tan, actes observables de suport i/o predisposició psicològica a l'acció.

- Segon gran component del sistema de presa de decisions (B, en el gràfic) el procés polític pròpiament. Es tracta d'un conjunt d'institucions i mecanismes que, per dir-ho així, processen les demandes que mitjançant el suport s'han convertit en reivindicacions i han aconseguit entrar en el sistema. Easton en destaca tres: la comunitat política, o conjunt de professionals en resoldre diferències per mètodes pacífics i produir decisions (la "classe política"), el règim, o regles de joc, els mecanismes que regulen la forma en que es resolen les demandes i es porten a terme les decisions; i el Govern.

- Un punt d'importància crucial es com arriben els inputs (A: les reivindicacions) al sistema polític pròpiament (B: les tres institucions de processament). D'acord amb Easton, i utilitzant els suggeriments de Wolfe

(1972, 261-262) les reivindicacions poden entrar en el sistema directament (com, per exemple, en el cas de la vaga general del 14-D de 1988 a Espanya), però això és excepcional en la política poliàrquica; el que acostuma a passar contràriament, és que les noves reivindicacions passen per un filtre (entre A i B, en el gràfic) compost per organitzacions diverses especialitzades en intermediar i cercar interessos: sindicats, partits, patronals, etc., que racionalitzen les demandes i regulen el fluxe d'introducció de manera que el sistema polític pugui atendre-les.

• Tercer gran component del procés de presa de decisions (i en el gràfic) els outputs, o decisions polítiques, o simplement, polítiques. Aquest component és el més bàsic d'un esquema, com el d'Easton, que parteix de la noció que la raó d'existència d'un sistema polític és produir "decisiones imperatives" ("autoritatives"), expressió amb la qual es vol significar que les decisions produïdes pel sistema polític són acceptades pels ciutadans com legítimes i d'obligatori compliment. Aquests outputs, finalment, actuen com incentius de suport del sistema en la mesura que les decisions són les adequades (es a dir, satisfan les demandes de la població: fletxa D en el gràfic).

L'esquema d'Easton es sens dubte una bona i senzilla descripció d'allò que passa a les democràcies liberals avançades. Però no de tot allò que passa. Per tan, convé completar-ho -i rectificar-ho, com veurem- amb un parell de comentaris que a l'igual que abans, estan pensats per a una millor comprensió del model que segueix.

Primer comentari. El que fa fonamentalment Easton és exposar el funcionament concret de la noció pluralista d'acomodació mútua entre ciutadans i els diversos centres de l'autoritat poliàrquica al voltant dels interessos. La idea tacita darrera la noció es que es tracta d'un procés imperfecte però a la vegada: a) raonablement democràtic (i en tot cas el millor possible), i b) que implica efectivament al gruix de la població. Una primera qüestió d'ordre substantiu es aquesta: si bé l'argumentació d'Easton descriu molt bé l'operació més o menys normal a una democràcia liberal pel que fa la presa de decisions, no qualifica el punt nodal del procés (el "filtre" del gràfic). La teoria d'Easton reproduïx l'esquema d'igualtat normativa de la doctrina política demoiliberal, el que simbolitza el "filtre" es que tothom té dret a competir a la recerca dels seus interessos amb dos condicions: una, que l'esforç sigui suficient per a convertir demandes en reivindicacions (això implica, que la demanda sigui prou compartida i capaç de generar suport); i dos, que es sigui capaç d'establir estructures organitzacionals per a una promoció ordenada (el "filtre") de la reivindicació. A la política poliàrquica pràctica, però, i per això es fa necessari qualificar l'acció del "filtre" aquesta proposició es rigorosament inexacte, ni tothom té dret a competir (i utilitzar el "filtre" organitzacional), ni totes les mediacions son reducibles a l'activitat organitzada d'intermediació d'interessos (el "filtre"). Es fa necessari completar

L'esquema d'Easton -a continuació- amb una caracterització més acurada dels terrenys a on s'articulen (desigualment) els interessos, no solament dels terrenys a on es manifesten (mes o menys igualtariament: A, B i C del gràfic).

Legon comentem. Els sociòlegs que, al meu parer, han descrit més convincentment el terreny d'articulació dels interessos poliarquics, absent a l'anàlisi d'Easton, són Domhoff (1979), Giffe (1974) i Lindskold (1977). El punt bàsic de la qüestió, que comparteixen en termes generals, l'emposa Domhoff (1979: 10):

- L'articulació d'interessos ja existents (estem per tan ja fora del terreny analític de la formació -previa- dels interessos) en la política poliarquica passa per dos grans subsistemes: el "procés d'interessos especials" i el "procés de la formació de les polítiques". El primer "compreu els diversos medis utilitzats per individus adinerats, corporacions específiques i sectors específics de l'economia per influenciar el govern per tal de satisfer les seves necessitats estretes i de curt termini". El segon, "els medis mitjançant els quals polítiques generals d'interès per a la classe dominant en el seu conjunt es desenvolupen i porten a terme".

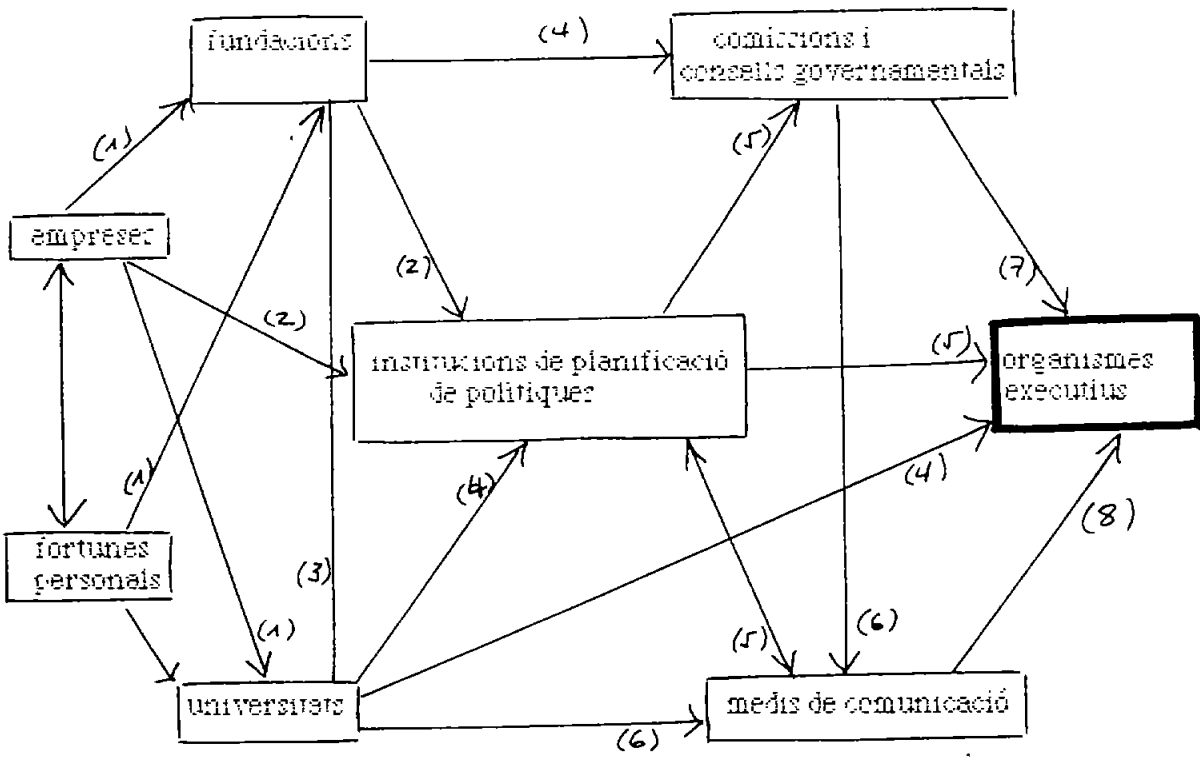
- El "procés d'interessos especials" es correspon aproximadament amb el "filtre" d'Easton. En aquest punt, la caracterització del "decision making" poliarquic que aquí es proposa es troba en algun punt intermitg dels models d'Easton i Domhoff. Ja hem vist quin es l'enfocament del primer, asèptic. Pel que fa Domhoff, aquest subratlla que aquest procés (1979: 25) "consisteix en els diversos medis mitjançant els quals individus, famílies, corporacions i sectors empresarials dins la classe dominant obtenen exempcions fiscals, favors, subsidis i normes de procediment que són beneficinosos per als seus interessos de curt termini". Penso que es demostrable que això es així, però no només així: primer, el "procés d'interessos especials" es el veritable terreny per a l'operació de tots aquells interessos que han mostrat capacitat d'organització (entre ells, els sindicats) per tal d'obtenir avantatges comparatives, segon, es tracta d'un procés, per tan, no només reduïble a l'operació d'actors de la classe dominant, i en aquest sentit l'enfocament d'Easton s'ajusta a les condicions reals, i tercer, malgrat tot pot argumentar-se, en el sentit de Domhoff, que la mateixa estructuració del procés* discrimina a favor dels interessos de la classe dominant. Aquest es un primer gran terreny a on s'articulen els grans interessos existents en una poliarquia.

- El segon gran terreny d'articulació es el "procés de formació de polítiques", un procés absent del model d'Easton-Domhoff, que es refereix exclusivament a Estats Units, col·loca el seu centre d'atenció en la xarxa d'influència política que opera en "les altures" de la política poliarquica: una xarxa (formada per grans empreses, fundacions, comissions governamentals, etc.) que pressiona els organismes executius per tal d'acotar les prioritats de les polítiques públiques

* Per raons explicades per Giffe i Wiesensthal (1980).

Una matriu que per a Estats Units representa una (p. 63) ^{en} una versió modificada de l'esquema de Dye, 1976)

RECURSOS INVESTIGACIÓ PRESA DE DECISIONS FORMACIÓ D'OPINIÓ PRODUCCIÓ LLEIS

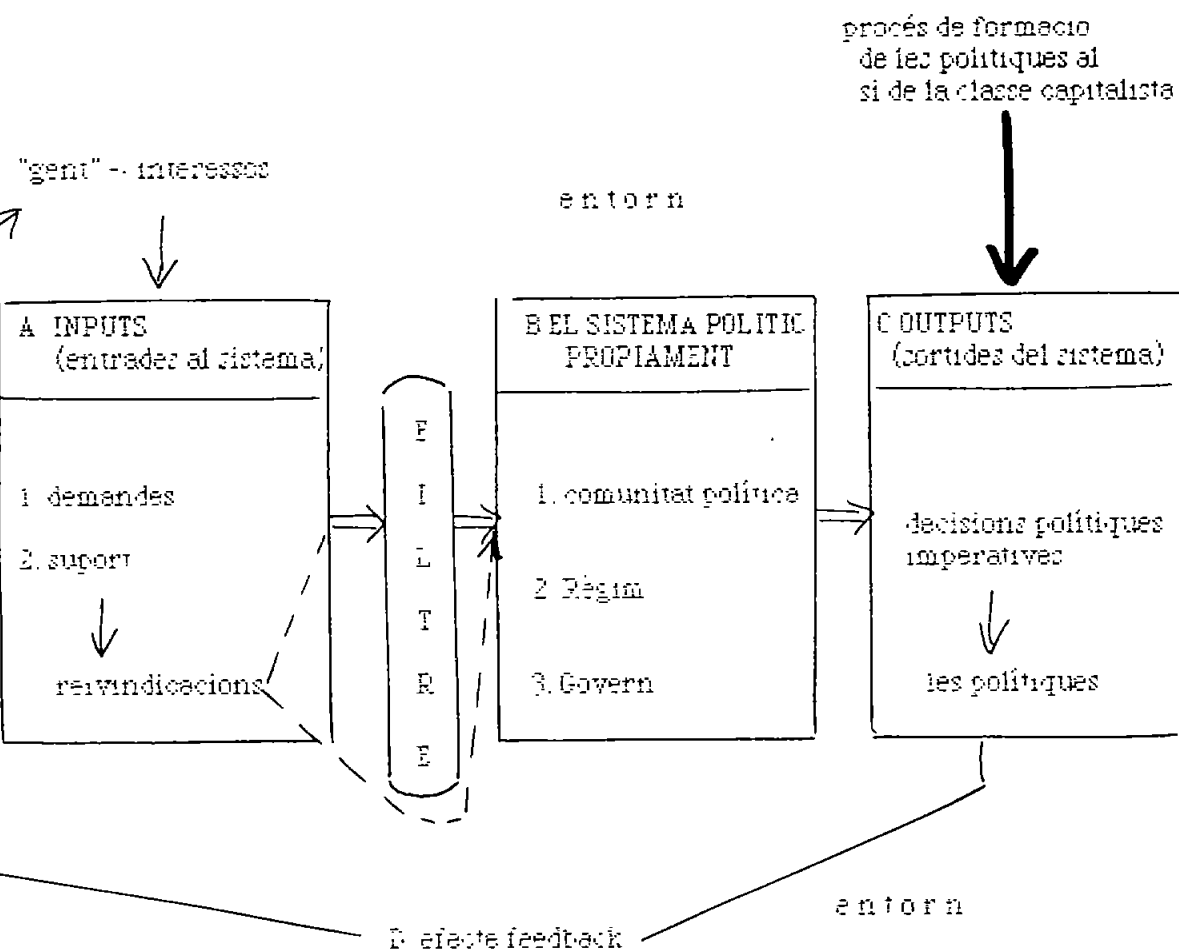

- (1) dotacions, directoris vinculats ('interlocking directorates')
- (2) subvencions, directoris vinculats
- (3) subvencions, contractes per àrees d'investigació selectives
- (4) informes tècnics, personal
- (5) personal, recomenacions de política
- (6) informes, ítems informatius
- (7) informes, recomenacions de política
- (8) atenció pública vers recomenacions selectives de política

~~est personal, no personal tècnics~~

Aquest procés de la política poliarquica si que, paradoxalment, es fora dels circuits poliarquics. És un procés a l'interior de la classe dominant que representa el context a on els diversos sectors de la classe capitalista, primer, transcendeixen la seva concència de grup d'interès, que els vincula estretament -en el 'procés d'interessos especials'- amb el dia a dia de la política poliarquica, i segon, desenvolupen una concència de conjunt, com a classe (p. 61)

• Les interpretacions d'Easton i Dunhoff sobre el procés poliarquic de presa de decisions son incompatibles pel que fa la 'filosofia' que les informa, doncs allò que un interpreta com sistema democràtic de definir prioritats socials d'interessos es per a l'altra la xarxa d'acomodació dels diferents interessos dins la classe capitalista. Son, però, interpretacions complementaries pel que fa l'enfocament, es a dir que, si bé tots dos autors es refereixen al procés de formació de les polítiques (les "decisiones imperatives" de Lindblom), no estan parlant estrictament del mateix. En aquest sentit, ambdues concepcions es poden sintetitzar profitosament modificant el quadre que representa el punt de vista d'Easton:

Per concloure aquest epígraf, cal afegir pel que fa als sindicats les següents consideracions:

a. Aquestes organitzacions participen en el procés poliàrquic de presa de decisions. Ho fan inserits en el "filtre" que intermedia la formulació de reivindicacions (aquí, de la força de treball) i el processament d'aquestes pel sistema polític. En la mesura que això es així, i que els sindicats són organitzacions de les classes subordinades, la competència mateixa amb altres organitzacions que representen majoritàriament interessos externs a la força de treball condiona ja la natura i contingut de les demandes (restringint-ne el component de classe)

b. Els sindicats estan totalment al marge de l'acció de l'altre "circuit" d'influència política sobre les decisions imperatives: el "procés de formació de les polítiques", que, com indica el darrer gràfic, arriba des de l'exterior d'allò que normalment s'entén per política poliàrquica per a influir directament sobre les decisions polítiques. Aquesta asimetria en l'abast de l'influència política entre sindicats, que només participen d'un dels dos circuits possibles, i organitzacions com ara les empresarials, que presionen els òrgans executius, a més (i entre d'altres), des de la xarxa externa del procés de formació de les polítiques, produeix sovint desequilibris en les decisions estatals, orientades així més naturalment en la política poliàrquica a prioritzar els interessos de les associacions dels empresaris.

c. Com han assenyalat Offe i Wiesenthal (1980), els sindicats tenen importants costos organitzatius -absents d'altres associacions que operen en el "filtre", com ara les empresarials- derivats del fet que les demandes mateixes de la força de treball no emergeixen de manera natural (com sembla suggerir l'esquema d'Easton). La política poliàrquica tendeix a afavorir funcionalment, per l'operació mateixa del sistema, aquelles demandes congruents amb la lògica del mercat. I, com analitzarem en detall més avall, els interessos objectius de la força de treball tendeixen a ésser disfuncionals amb aquesta lògica, de manera que els sindicats tenen que dedicar esforços organitzatius addicionals a la tasca de preservar la consciència d'aquests interessos objectius en la cultura dels treballadors que, de no ser així, tendrien a ésser socialitzats en els valors del mercat. A diferència d'altres organitzacions (gairebé totes), els sindicats han d'operar en el "filtre" però també, abans, en la pròpia configuració dels inputs-demandes de la seva base social (de formes que examinarem en el model posterior).

A l'epígraf anterior hem analitzat com es prenen típicament les decisions en un sistema polític poliàrquic i, per tan, de quina manera característica es processen els interessos més bàsics de la població: els més vitals per al sistema i amb més capacitat de generar conflicte, es pot dir d'alguna manera, doncs, que aquest processament ho és també del conflicte (o almenys d'una part important del que potencialment existeix a una societat avançada). Com hem mencionat, l'esquema d'Easton simbolitza amb un "filtre" l'actió -crucial per al desenvolupament del procés polític- de les institucions d'intermediació d'interessos (entre les quals, els sindicats), que Domhoff anomena "procés d'interessos especials". El que farem en el present epígraf es ampliar, estudiar en detall el "filtre" en qüestió, és a dir, analitzar com s'organitzen els interessos de manera que generin demandes processables pel sistema polític i com influeixen per a fer-les avançar. Es tracta d'establir, no com es processen els interessos i el conflicte mitjançant decisions (el "decision making", que hem considerat en l'epígraf anterior), sino com -previament- s'organitzen socialment les reivindicacions per arribar a ser considerades en el procés de presa de decisions. Es tracta per tan de prestar atenció al sistema institucional que canalitza la recerca dels interessos per individus i grups. És un sistema i procés socials dels que cap societat pot prescindir; o dit d'una altra manera: tota comunitat estable tendeix a desenvolupar mecanismes institucionals que ordenin o canalitzin les inevitables pautes de conflicte originades en l'existència d'interessos contradictoris i que no poden ser satisfets ni universalment ni simultàniament. Anomenarem aquest sistema i procés socials "organització social del conflicte" per tal de subratllar, precisament, que tan el conflicte d'interessos com els medis institucionals per a neutralitzar-lo s'installeixen en tot l'entramat social i conformen un veritable "sistema" que opera de manera permanent, per tal, per tan, de descartar la noció de que la regulació del conflicte és només competència de determinats cossos especialitzats (com ara l'aparell judicial o els anomenats cossos de seguretat) i quelcom estrany localitzat o esporàdic dins "un ordre social" que opera habitualment en condicions de "normalitat".

* Al meu parer "organització social del conflicte" designa més adequadament com s'organitzen els interessos en una democràcia liberal que els/més habituals en la sociologia nord-americana de procés "d'interessos organitzats", "d'interessos especials" (Domhoff) i similars. Aquestes denominacions semblen suggerir que només operen i són dignes d'estudi els interessos més centrats en el propi grup, quan per definició això és cert de tot tipus d'interès mínimament arrelat en la societat. Suggereixen també que l'activitat de recerca d'interessos té quelcom d'il·lícit o inconfessable ("especials") i que té poc de procés social: molt d'activitat manipulativa o fins i tot conspirativa. De tot això n'hi ha a la política poliàrquica. Però aquí posem l'èmfasi en primer, que a la recerca de les preferències pròpies (individuals i de grup) se l'ha de qualificar pel seu nom: interessos i política dels interessos; segon, que en lo fonamental no es tracta d'una activitat de grup "especial" i més o menys conspirativa sino d'un procés social, i que s'ha d'estudiar com a tal; i tercer, que rarament es pot establir una dicotomia dràstica entre interessos estrictament públics i interessos purement privats ("especials").

terms

Començarem per abordar el tema des d'una nota metodològica relativa a com concebre anàticament l'acció dels sindicats dins d'aquesta "organització social del conflicte" en una democràcia liberal. Com hem mencionat abans, les organitzacions sindicals són un dels actors destacats de l'organització del conflicte en un sistema poliàrquit. El paper que hi juguen, no obstant, ha estat tradicionalment conceptualitzat per la sociologia i la ciència política convencional com el d'un "grup d'interès" o com un més dels "interessos organitzats" o "grups de pressió" que operen en el procés "d'interessos especials". Aquesta conceptualització no es considera en la presentació que aquí es fa: la caracterització d'un sindicat com un grup de pressió que ha d'estudiar-se en peu d'igualtat amb altres associacions com ara les empresarials o les professionals es, al meu parer, demostrablement insatisfactoria i ideologitzada.

Es insatisfactoria perquè no permet comprendre, com veurem, la dimensió dels sindicats com part d'un moviment social (el moviment obrer) ni, en conseqüència, moltes de les manifestacions de l'acció sindical. Tampoc permet comprendre per què aquestes organitzacions s'estructuren a la pràctica de manera dràsticament incompatible amb la d'altres "grups d'interès" i compleixen funcions importants -d'identitat ideològica- impensables en una associació professional. La visió dels pluralistes permet comprendre allò que a tota organització formal constitueixen característiques presents, precisament perquè són organitzacions formals; però no permet comprendre allò que les diferencia. I es estiazada ideològicament perquè es tracta d'un plantejament destinat a eludir la consideració de les classes socials, com han mostrat convincentment Offe i Wessenthal (1980-71) i sintetitzen així:

"[D]e la mateixa manera que els conceptes econòmics (de mercat, mercaderia, llibertat de contracte, oferta i demanda, tal com s'apliquen tant al

---

* Es pot comprovar aquesta afirmació en moltes de les obres de la tradició dels "grups d'interès". Aquesta tradició errença dels treballs de Bentley i Truman, ja citats i molts altres. Per a un exemple recent des d'aquesta perspectiva, vegeu G. K. Wilson (1981).

Aquesta visió "pluralista" dels teòrics de la sociologia dels grups impregna també el pensament i el debat polític a les democràcies liberals avançades així com bona part de l'ensenyament acadèmic. En el nostre país hem tingut ocasió en temps recents de comprovar-ho en el context del conflicte entre el Govern socialista i els sindicats (vegeu al respecte el volum VI d'aquest treball, especialment la p. 53). Considerem, per exemple, el següent i transparent "lapsus linguae" del president del Govern en conferència de premsa televisada (10.II.1989): "En la medida en que un partido socialista está sometido al control de su autonomía dentro de los límites reivindicativos de una asociación profesional como es un sindicato de una asociación sindical como es un sindicato, no obtendrá la mayoría social" (cursives meves).

El rerefons d'aquesta perspectiva és l'idea de l'escola pluralista de que en un sistema demolíberal l'existència d'una pluralitat de "grups d'interès" en competència recíproca assegura un funcionament equilibrat i democràtic del sistema polític doncs ningú no pot monopolitzar el poder. Aquesta idea ha estat criticada desde dins en el paradigma clàssic recent dels grups d'interès: la teoria de l'acció col·lectiva de Mancour Olson (1971 esp. p. 126; 1982 esp. pp. 42 i ss.). El que fa Olson, però, és mostrar lo inadequat de la "hipòtesi de l'equilibri" dels pluralistes a la que ens acabem de referir sense prescindir de l'idea que els sindicats són també un grup d'interès.

capital com el treball) tendeixen a negar i adhoc bloquejar l'accés cognitiu a la realitat de les classes: el concepte de grup d'interès de la ciència política (com a derivació de certa lògica de l'acció col·lectiva [oligomània] no específica de classe i una forma neutre que pot ésser omplerta indistintament per 'interessos' heterogenes) porta a terme la mateixa funció d'enfocar la categoria de classe social mitjançant la pràctica intel·lectual d'igualar allò que és desigual!"

O'be Minband (1969:146):

Allo que es erròni en la teoria pluralista-democràtica es, no la seva insistència en que la competència es un fet sino la seva pretensió (que molt sovint es un presupòsit implícit) de que els 'interessos' organitzats més importants en aquestes societats [capitalistes avançades], i de forma destacada el capital i el treball, competeixen entre sí en termes d'aproximada igualtat, i que cap d'ells està per tant en condicions d'assolir una avantatge decisiva i permanent en el procés de la competència. Es aquí on s'introdueix la ideologia i converteix l'observació en mite".

I també Lindblom (1977:193):

"Una de les instàncies d'insensibilitat convencional de la ciència social contemporània es patent en els treballs acadèmics sobre els grups d'interès. A causa d'un cert habit irreflexiu, molts de tals treballs tracten tots els grups d'interès com si es trobessin situats en el mateix pla, i en particular, tracten els grups de treballadors, d'empresaris i les organitzacions agràries com si operessin en unes certes condicions de paritat. L'activitat de l'empresariat com a grup d'interès, juntament amb la seva altra activitat electoral, es només un complement de la seva posició privilegiada. I es una activitat (...) enormement més efectiva que qualsevol de les activitats de grup d'interès i electoral dels seus suposats rivals. Es tracta d'un cas especial. Això no vol dir, no obstant, que els empresaris sempre guanyin o adhoc que estiguin unificats en l'activitat electoral o com a grup d'interès".

Aquestes paraules son exactes. La tradició pluralista i la seva noció de "grup d'interès", majoritari^x en la teorització acadèmica de sociologia política i politologia^x, constitueixen en part un obstacle per a comprendre i analitzar com s'organitza el conflicte en les democràcies liberals. Dedicarem aquesta secció a posar en relleu, amb un cert detall, lo inadequat de la tradició pluralista dels "grups d'interès" per a conceptualitzar les organitzacions sindicals. Del desenvolupament que segueix sorgirà una visió alternativa i una crítica d'aquesta concepció tradicional de la sociologia política.

Resumim primer el paradigma clàssic al respecte del corrent pluralista en aquests punts (Ball, 1986-capítol 1):

^x Per a una bona presentació dels diversos corrents d'estudi de grups i interessos, vegeu Ball (1986-capítol 1). Esil distingeix quatre grans corrents: pluralista, elitista, marxista i neo-corporativista.

- El poder es troba fragmentat al llarg de tota l'estructura institucional: es un poder difús. Les decisions imperatives són el resultat d'un procés complexe - el "decision making" ja considerat - d'interacció i negociació entre grups.
- Els grups organitzats, o grups intermedis entre l'Estat i individu, són una forma de participació política que filtra les demandes i facilita la definició de decisions eficients pels òrgans executives.
- La resolució del conflicte polític tendeix a ser no violenta en la mesura que els grups s'orienten al compromís mutu en el marc d'un consens general. Els líders dels grups pretenen fer arribar alguna cosa als seus membres, mentre que els artífex de les decisions volen maximitzar la seva popularitat i el suport mitjançant la màxima conciliació possible entre els grups en competència, les dues parts tenen interessos creats en l'acomodació" (Ball, 1966:3)
- Hi ha desigualtat entre els recursos disponibles per a cada grup, però aquesta no es acumulativa ni discrimina sempre en la mateixa direcció. Ningú no disposa d'un monopoli. No hi ha guanyadors permanents ni invariables perdedors. Les canviants coalicions i aliances entre els grups impedeixen que emergeixi una elit dominant única" (Ball, 1966:5).
- L'Estat es un arbitre entre els grups, però té un paper perifèric en l'esquema pluralista. L'accent es posa no en l'Estat sinó en la Administració o el govern (en una preferència paralela a la d'accentuar no "la política" sinó "les polítiques" o "policies"). En la mesura que es reconeixen preferències d'interessos a l'Estat aquestes s'identifiquen com interessos de la pròpia institució estatal (en la seva perpetuació per exemple).

20
 veur amb
 G de memòria

Més avall tornarem sobre aquesta perspectiva pluralista dels "grups d'interès" per mostrar la seva inadequació a les condicions reals de la política postàrquica. Assenyalem aquí de moment que en un punt almenys la concepció pluralista es correcta, aquells que tenen la capacitat organitzacional i simbòlica per a establir-se com un "grup d'interès" són estimulats a competir entre si pels recursos (en una mena de "pluralisme limitat" que converteix el procés en limitadament parcialment democràtic). En paraules de Miliband (1969:146):

"La teoria democràtica i pluralista no podria haver-se guanyat el grau d'influència del que gaudeix en les societats capitalistes avançades si no es basés almenys en una observació clarament acurada pel que fa aquestes societats, es a dir, l'observació que aquestes societats permeten i aduoc fomenten que una multitud de grups i associacions s'organitzin obertament i lliurement i que competeixin entre si per a fer prosperar els objectius que els seus membres puguin desitjar".

Canvi social i organització del conflicte

La sociologia del canvi social s'ha trobat en temps recents amb una situació paradoxal: les societats més "transformadores" de la història -les "societats de

l'OCDE" de les que hem parlat abans- presenten pocs signes aparents de noves orientacions al canvi. Aquestes societats, en efecte, són heterogènies i -com hem dit- complexes amb una densa dinàmica social. Però són també comparativament molt estables. Com conceptualitzar el canvi en aquestes condicions?

Tradicionalment, la sociologia del canvi ha identificat l'origen d'aquest amb conflicte substantiu, amb dràstiques modificacions de l'ordre social, per exemple, amb revolucions i contrarevolucions, una orientació obviament facilitada per les turbulentes condicions en que, en el món modern, s'ha produït el pas de la societat tradicional a la societat capitalista. Suggestiu per tant que l'impassé en que es troba avui la sociologia del canvi es més aparent que real³⁰¹, que està més relacionat amb una insatisfactoria combinació de conceptualització tradicional i (trastocades) condicions modernes que no amb el fet de la "desaparició" del canvi. Hi han motius per pensar que les societats de capitalisme avançat que simbolitzem amb els països de l'OCDE han aportat a l'història del canvi social una nova i peculiar forma de conflicte i canvi social, el "conflicte ^{canvi} incremental", i que les nocions clàssiques de la sociologia del canvi són inadequades per donar compte d'aquesta nova manifestació del fenomen.

El canvi incremental consisteix en que "el 'policy-making' es percep com un procés incremental, es a dir, que procedeix mitjançant canvis graduals en petita escala més que mitjançant dràstics canvis de rumb" (Ball, 1986:10). Creiem que aquesta es una encertada caracterització del procés poliàrquic de presa de decisions, tots els actors que hi participen saben que mai no guanyaran ni perdran "molt", que mai no seran permanentment "perdedors" o "guanyadors" en el procés de negociació i intercanvi permanent amb els altres grups organitzats i l'Estat. El canvi social basat en aquest tipus de consens exclueix la possibilitat de dràstics canvis de rumb i de dràstiques transformacions; el que succeeix, al contrari, són transformacions acumulatives produïdes en bona part sobre la base del consens entre els artífexs dels canvis. Si el canvi es "incremental", el conflicte també en les societats de capitalisme avançat -almenys en les condicions actuals i previsible- hi ha escàs terreny per a l'eclosió dels conflictes espasmòdics de la societat capitalista tradicional (com ara revolucions i contrarevolucions) i, en canvi, es produeix una pugna permanent (que pot ser molt dura) per pèrdues o guanys incrementals.

Com cal entendre l'expressió "conflicte incremental"? Seiger, Dahrendorf, Bell i altres autors l'han avançat amb la noció de "institucionalització del conflicte",

³⁰¹ El que té de real està relacionat amb certes qüestions alienes a allò que aquí ens ocupa. En particular, l'impassé actual de la sociologia del canvi social se a veure amb els formidables canvis polítics i socials produïts als països de l'Est a partir del 1985. Les anomenades "velvet revolutions" de 1989 i el trajecte que estan seguint els aconteixements a l'URSS han posat en qüestió els models sociològics més sòlids sobre la conceptualització dels processos revolucionaris. Per a una sòlida argumentació teòrica sobre el model de revolució vegeu Jiner (1990), per a una espièndida reflexió sobre les "velvet revolutions", Dahrendorf (1990b).

una noie emparentada amb la ja mencionada de lluita de classes democràtica i que pot exposar-se en tres passos senzills:

- Una institució no és simplement una agrupació humana organitzada. Les institucions són "complexes patrons normatius del comportament" i "constitueixen la base del control social i de les activitats humanes en general" (Alford, 1978: 130). En termes sociològics parlem d'una institucionalització d'un fenomen quan aquest "inicialmente nuevo e inédito, encuentra sólido acomodo en la estructura de una sociedad, adquiriendo así permanencia y quedando regulado por la rutina" (Zahrendorff, 1962: 100).

- En les societats capitalistes contemporànies el conflicte ha quedat rutinitzat. En termes pràctics això s'expressa en aquestes trets característics:

- a) El conflicte s'ha anat centralitzant progressivament fins a ésser finalment patrimoni -o donar-se bàsicament entre- no d'individus o grups espontanis sino actors socials
- b) Entre els actors es produeix, simultàniament, un consens sobre les qüestions estratègiques i una lluita permanent per assolir petits avenços (o petits retrocessos. un procés de pèrdues i guanys incrementals) en el terreny no estratègic
- c) Els conflictes són invariablement "confinats", en el sentit de que, atés el consens estratègic, les lluites es circumscriuen al sector afectat pels interessos en pugna i en cap cas esdevenen polítics i generalitzats*
- d) Els conflictes es rutinitzen mitjançant eines organitzacionals i de procediment, de manera que tots els qui hi participen disposen d'un cos de normes -sovint explícites i formals- que constitueixen les regles del joc

- El context privilegiat de la institucionalització del conflicte han estat les relacions industrials. Com explica adequadament Crouch (1962: 106)

"Encara hi ha conflicte, però es troba regulat i contingut i, el que és més important, no desborda les qüestions immediatament en litigi per abarcar qüestions polítiques més àmplies. Aquest procés de regulació del conflicte, que es troba també en altres àrees de la vida fora de les relacions industrials, és part d'un fenomen més àmpli que els sociòlegs han anomenat 'institucionalització del conflicte'. Per que aquesta es dongui a la indústria tant els empresaris com els sindicats han d'estar disposats a acceptar el dret de l'altra part a existir. Els empresaris han de negociar -utilitzant certes normes- amb els sindicats i han de renunciar a lluitar per mantenir un domini complet sobre la força de treball. Els sindicats han d'acceptar que continuen"

---

* Una il·lustració pròxima d'aquesta afirmació la trobem en la vaga general espanyola de desembre del 1988: la més important de l'història espanyola però, a la vegada, l'única de qualquevol intencionalitat de connectar-la amb el conflicte estretament polític i, menys encara, amb un qüestionament de les regles de joc.

indefinidament errantment concessions dels empresaris en lloc de cercar la completa abolició de la relació laboral!"

La institució central d'aquest canvi de rumb a l'indústria ha estat la negociació col·lectiva, que resumeix la tendència: les parts es reconeixen entre si; es comuniquen amb freqüència; estan d'acord en limitar l'amplitud del conflicte reduint-lo a qüestions manejables; i estableixen mecanismes formals per a la resolució de les disputes. En les societats capitalistes avançades, els conflictes industrial i polític han esdevingut separats

El "filtre" la canalització institucional dels interessos

Aquesta institucionalització del conflicte està en bona part a la base de l'entramat organitzatiu que opera en la presa de decisions de les democràcies liberals: De que està composta el "filtre" del procés de "decision making" poliàrquic? Està compost d'una xarxa d'organitzacions formals i altres formes institucionals que "engulleixen" tots aquells interessos -com hem subratllat abans- compartits per un conjunt d'individus suficientment gran i amb capacitat de formulació simbòlica autònoma. Això permet pensar, com hem suggerit, que els interessos que competeixen entre si a la recerca de recursos i en condicions normativament democràtiques no són tots els interessos existents, però sí els més importants, quantitativament (representen a majories numèriques de la població) i qualitativament (representen als sectors socials estratègics d'una economia de mercat)*.

La progressiva institucionalització del conflicte ha implicat la corporativització creixent de les societats contemporànies. Com subratlla Dahrendorf (1990 136-137) citant Geiger

" La base de la lluita de classes democràtica es la organització, y su metodo el consenso. La gente no actúa en cuanto individuos (...) sino en cuanto miembros de los partidos, los sindicatos, las asociaciones de diversas clases. Son estas asociaciones las que llevan adelante la lucha aunque, de hecho, no se trata de una lucha. Es, más bien, un complicado cartel de organizaciones. (...) El acuerdo reemplaza al debate, el consenso es el sustituto del conflicto. ( )

Aquellos que han institucionalizado su relación hostil (...), no solamente han conseguido sacar el veneno de si mismos, sino que han formado también un cartel para defender sus intereses comunes. ( ) Como consecuencia, las víctimas reales son aquellos que no forman parte del cartel".

* Dissentim en aquest punt de l'excelent anàlisi de Domhoff, citat. Aquest autor redueix -com hem vist- el "procés d'interessos especials" a les organitzacions corporatives de la classe capitalista. Lluny d'això, com veurem més avall, l'entramat que simbolitza el "filtre" està format per un molt ampli ventall d'institucions de tot tipus. Les barreres d'entrada al procés (al p/ces en sentit estricte, ja hem mencionat l'existència de barreres sistèmiques, estructurals: només poden competir els qui tenen capacitat organitzacional i simbòlica per a fer-ho) són mínimes o inexistent. Una altra cosa és els recursos amb que compta cada grup per a fer-ho.

Diferim de Dahrendorf-Geiger en dos punt Primer aquest cartei que mencionen no esta composat, com veurem més avall, només d'organitzacions sino de tres tipus d'institució: organitzacions formals, moviments socials i - perifèricament- associacions informals. Segona objecció el consens no es el substitut del conflicte sino el seu complement. Més exactament, el consens es produeix només pel que fa les regles de joc i interessos estratègics (del sistema en el seu conjunt); el estat d'aquí però, el conflicte no solament subsisteix sino que pot ésser (sense fer perillar el consens estratègic) molt virulent. El consens estratègic es el complement del conflicte incremental.

Presentem a continuació un model per a visualitzar la forma típica que pren l'organització social del conflicte en condicions de democràcia liberal avançada, i en la que s'inseriran les tres formes d'institució que acabem de mencionar. L'activitat que porten a terme es correspon amb allò que Pizzorno anomena "acció política" en un sentit restringit, la política com administració, "com la col·lisió entre grups i individus que cerquen els seus interessos dins les regles d'un sistema institucional particular, en altres paraules, com la recerca de fins negociables".*

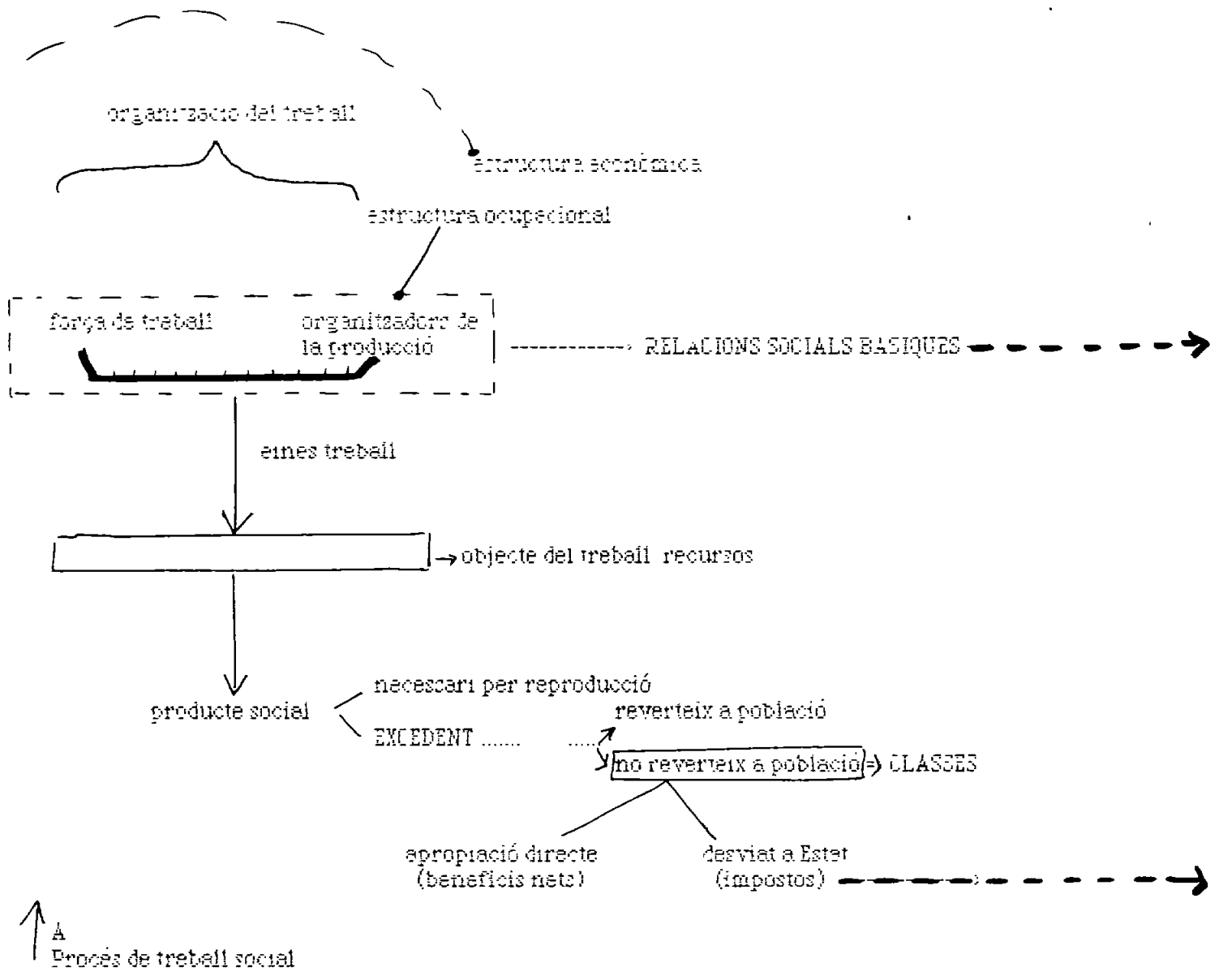
L'arbre de l'acció política: l'organització social del conflicte poliàrquic

Abans hem dit que el punt de vista a on ens situem aquí es el de considerar el conflicte, i en concret el conflicte entre interessos, com un proces social activat de forma permanent i manifest en tots els àmbits de l'estructura social. Les societats conegudes, i en particular les societats de l'OCDE, adhuc en situacions de total "normalitat" (es a dir, estables), son societats de conflicte, instal·lades en el conflicte. I ens referim, repeteixo, al conflicte d'interessos considerats aquests com conjunts de preferències, la realització de les quals per un subjecte implica l'impossibilitat de realitzar-les per un altra subjecte que deriven de l'estructura social d'una societat estraficada; i que, en conseqüència, es reproduïzen de forma corresponent a les pautes d'estructuració social.

(1) Estructura social i acció política: relacions

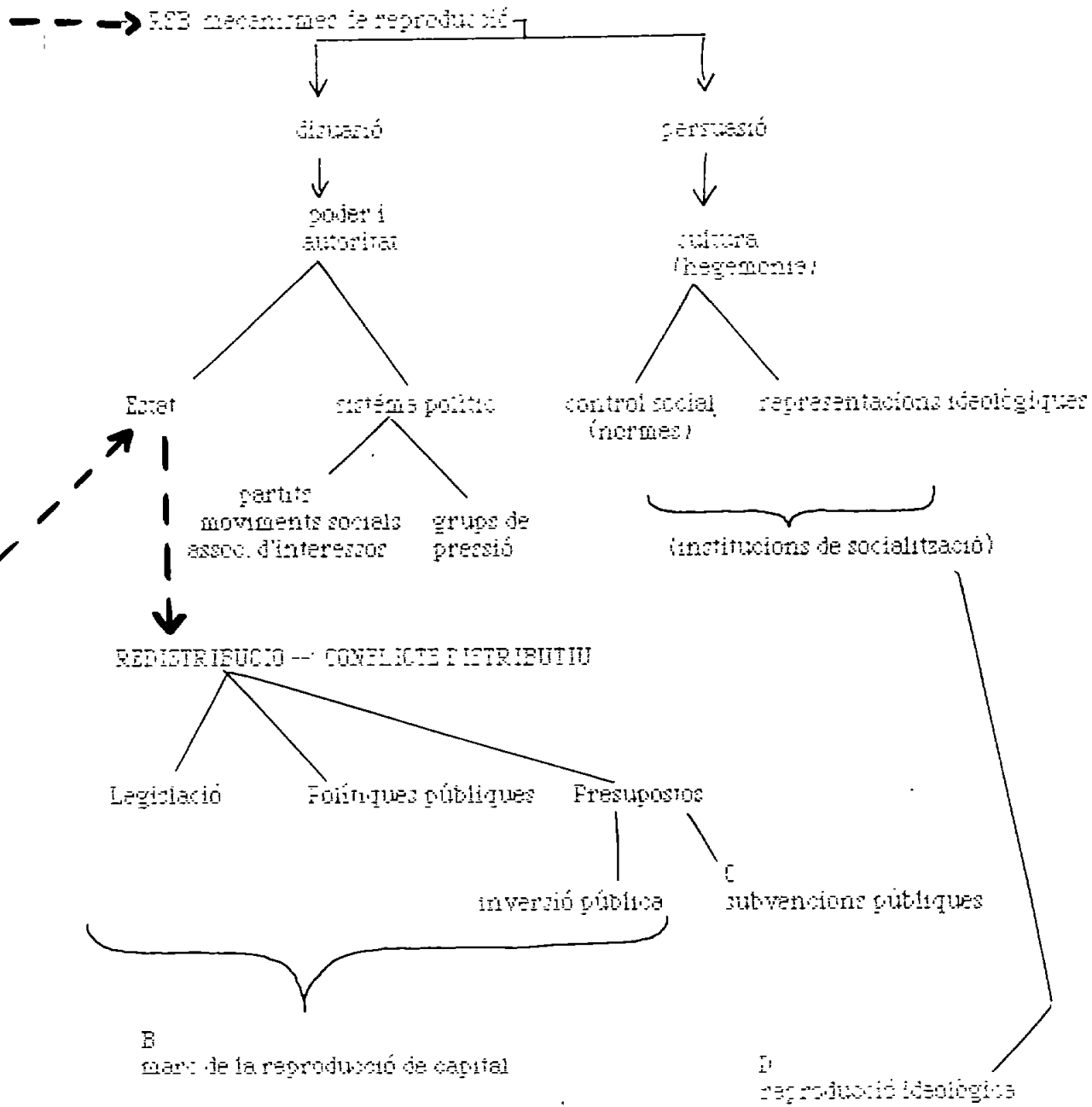
Volem ubicar amb una certa precisió l'acció dels sindicats dins el "filtre" de la política poliàrquica, per a lo qual hem de desviar-nos primer per a considerar relacions i categories més amples. Començarem per esbrinar la connexió més elemental que pot establir-se entre l'acció política (en el sentit esmentat, allò que es produeix dintre del "filtre") i l'estructura social en una democràcia liberal avançada. El següent grafic representa esquemàticament una proposta en tal direcció:

* El model que es presenta a continuació es una proposta temptativa per caracteritzar com s'organitza el conflicte en les democràcies liberals. Per a formular-la he partit d'una proposta -que no em convencia i a partir de la crítica de la qual ha sorgit la que ara presento- d Schmitter i Streeck (1981-1976). La proposta d'aquests autors exposa un punt de vista sobre com s'estructura en condicions modernes l'acció política i com s'insereix allí l'activitat organitzada de les associacions empresarials.

↑
A
Procés de treball social

(continuació del Gràfic 1)

(6.86)

La primera part del Gràfic pretén esquematitzar els mecanismes elementals que originen una societat estratificada per classes i que donen lloc a unes relacions socials "bàsiques" en el nucli dur del sistema social. La segona part, els mecanismes orientats a reproduir aquestes relacions socials "bàsiques" (i per tant, la societat mateixa). La primera part creiem que es aplicable a qualsevol societat històrica estratificada (incluïdes les de l'OCDE). La segona únicament a una societat occidental contemporània amb règim polític democràtic.

Primera part del Gràfic

1. Els components que hi apareixen descriuen un procés de treball social, es a dir, els components bàsics de l'esforç cooperatiu que tota societat ha de posar en marxa per tal de reproduir-se físicament mitjançant un conjunt de bens destinats a satisfer necessitats (per a una esplèndida reflexió sobre aquest punt desde l'economia política, vegeu Barcelo, 1974)
2. Un primer component central del procés de treball social es l'estructura ocupacional, es a dir, la distribució en ocupacions de la població apte i disposada a treballar. Aquestes ocupacions poden ser molt diverses, però en qualsevol societat originen dos pois-tipus entorn els que s'agrupen les existents. El primer, la força de treball, o conjunt de treballadors directes. El segon, els organitzadors de la producció, aquells qui pensen, organitzen i assignen el treball a realitzar. En la nostra societat son, respectivament, els treballadors assalariats i els empresaris
3. Per realitzar treball, la força de treball i els organitzadors de la producció es guien per un conjunt de procediments racionals orientats a l'eficiència que coneixem com "organització del treball"
4. El quart element necessari del procés es l'utilització d'uns instruments de treball o medis de producció
5. Els quatre elements mencionats s'apliquen sobre uns objectes de treball (recursos naturals o elaborats)
6. De l'activitat conjunta dels cinc elements citats sorgeix el conjunt de bens destinats a satisfer necessitats que esmentavem, l'output o producte social.
7. Aquest producte del procés de treball social es pot escindir analíticament en dos parts. Una primera part la componen el conjunt de bens necessaris per a reproduir la societat i permetre l'inici d'un nou cicle productiu. De fet, durant milers d'anys, el procés de treball social s'ha aturat aquí. La segona part la componen aquell conjunt de bens sobrants, no estrictament necessaris per a reproduir-se: el producte excedent.
8. En aquest punt poden passar dos coses. O bé el producte excedent reverteix a la població mitjançant algun mètode (per exemple, mitjançant la reciprocitat generalitzada o intercanvi redistributiu en certes societats "primitives"), amb lo qual la societat roman en una situació aproximada d'igualitarisme i, en tot cas, amb una estratificació "natural" i elemental. O bé el producte excedent no

* Amb "relacions socials bàsiques" volem dir aquelles que es produeixen entre grups socials i que son definitories, el nucli dur i imprescindible, del sistema social de que es tracta.

reverteix a la població, es apropiat privadament per un sector d'aquesta i s'originen les classes socials.

9. En una societat capitalista contemporània, la segona situació de redistribució, es compona en lo fonamental de dos operacions. Una, l'apropiació directa del producte sobrant per part de l'empresari en forma de beneficis nets, i l'altra, la transferència d'una part del producte sobrant cap a l'Estat en forma d'impostos.

Segona part del Gràfic

10. Acabem de recordar certs mecanismes bàsics per a la reproducció física d'una societat que conjuntament formen el procés de treball social. Les societats, però, s'han de reproduir també 'mentalment'. Especialment pel que fa les societats de classes, les que contempla la segona part del Gràfic, aquesta reproducció "mental" orientada a la supervivència i l'estabilitat de l'ordre social es centra en la reproducció d'aquelles relacions que defineixen aquest, que li donen la impronta característica. Aquest aspecte de la qüestió, la reproducció "mental", ha estat conceptualitzat sovint a la ciència social com un problema de "control". L'antropòleg Marvin Harris (1971: 405-406) no resumeix així.

" Les desigualtats en forma d'accés diferencial als recursos bàsics, redistribució asimètrica de l'excedent de producció, i càrregues de treball i estandars de consum asimètrics, plantejen a tota societat de nivell estatal un ineludible desafiament organitzacional. Assolir la llei i l'ordre en aquestes condicions absorbeix sempre una porció considerable de l'energia total disponible. Adhuc en aquells casos en que l'Estat proveeix objectivament el conjunt dels ciutadans amb una quantitat de seguretat i benestar superior a la dels pobles igualitaris, l'expropiació del producte dels camperols, el tancament dels habitats i la demanda d'obediència a l'autoritat, col·loca la classe governant en una posició essencialment inestable i vulnerable. La viabilitat evolutiva de l'Estat descansa en gran part en el perfeccionament d'estructures institucionals que protegeixin la classe dominant de la confrontació amb coalicions de pobles expropiats. Aquestes estructures pertanyen a dos categories bàsiques: (a) institucions que controlen el contingut de l'ideologia; i (b) institucions de represió física de les accions subversives, rebels i revolucionàries d'individus i grups alienats". (Cursives meves.)

11. L'entramat institucional d'una societat de classes ~~pot~~ pot caracteritzar-se com organitzat en dos grans conjunts de mecanismes de socialització. Uns serveixen per a disuadir les conductes anòmales (les que prescindeixen de l'estructura nòmica de la societat) i s'orienten per tant al terreny del poder. L'institució disuasoria per excel·lència es l'Estat, que disposa -en la fórmula de Weber- del monopoli de la violència per tal de desalentar les transgressions i, si es produeixen, sancionar-les. I en el terreny del poder,

*missió
resposta al
pot interpretar-se com una "desafiament organitzacional" per mantenir relacions estables a l'ordre social tal qual es...*

però en la societat civil, el sistema polític (partits, moviments socials i associacions d'interessos d'una banda, i grups de pressió, d'altra*)

12. Un altra gran conjunt de mecanismes institucionals de socialització s'orienten no a disuadir sino a persuadir els individus per tal que portin a terme conductes nòmiques, adaptades a les normes de la societat-tal-com-es. S'orienten per tant, no al terreny del poder, sino al de la cultura. El concepte d'hegemonia pertany exactament aquí: una classe socialitza el conjunt de la societat en les seves pròpies percepcions, creences, normes, i entre elles, la conceptualització com naturals de les relacions socials bàsiques existents. Les institucions de persuasió es útil dividir-les en dos grups. Un primer grup s'orienta a la transmissió de les percepcions, creences i normes més bàsiques de la societat, aquelles que permeten als seus membres distingir i internalitzar "allò que es pot fer" i "allò que no es pot fer", una operació que en termes generals es realitza en la socialització primària i que serveix per a guiar el subjecte en les seves relacions amb el món més immediat (Berger i Luckmann, 1967: capítol 2). Un segon grup s'orienta a la transmissió de nocions que permetin l'individu prendre consciència de realitats més àmplies, com ara la natura de la societat a la que pertany, el seu propi paper en ella, "allò que es pot fer" i "allò que no es pot fer" en termes d'acció social, etc. Es tracta de les representacions ideològiques.

L'acció conjunta dels mecanismes de disuasió i de persuasió es el que fa la societat possible (la societat-tal-com-es). Uns i altres transmeten llenguatges i "programes" (Geertz, 1973) que orienten l'acció dels individus i els proveeixen de gammes de respostes possibles per a la seva elecció.

13. L'esquema que hem presentat permet identificar els contorns del concepte operatiu d'estructura social al subratllar, per a una societat de classes, aquelles estructures i processos que formen el teixit essencial de l'ordre i la dinàmica socials. Per al cas d'una democràcia liberal avançada, la segona part del Gràfic suggereix allò que ens interessa ara aquí: l'existència de quatre punts nodals que organitzen l'acció política possible en el context de l'estructura social d'una societat d'aquest tipus. Estem ara en disposició, observant la correspondència entre aquests punts nodals i el ventall d'institucions que s'hi adressen, de discriminar el contingut del "filtre" de la política poliàrquica i ubicar en conseqüència el paper que hi juguen els sindicats.

14. Un primer punt nodal de l'acció política es el procés de treball social mateix (A, en el Gràfic). Certes institucions i no unes altres de les que operen en el "filtre" inclouen en el seu terreny d'acció aquest punt, com ara els sindicats i les associacions d'empresaris. Aquest punt d'acció implica una lluita intensa i continuada per alterar les condicions en que es realitza el procés de treball i per el control del mateix. Subratllo la paraula control per posar en relleu que adhuc els aspectes quantitius de la lluita per les condicions (salaris, jornada, qualificació, salut i higiene, contractació, etc.) poden

---

* Més avall examinarem les diferències entre aquests dos grups. Les "associacions d'interessos" son les organitzacions de classe: sindicats i patronals.

concebre's justificadament com derivats de la lluita pel control i amb
quins límits i prerogatives gestiona el procés de treball. El conflicte es aquí
"posicional" i els interessos, allò que podríem dir-ne "preferències de classe"

17. El segon i tercer punts nodals ataquen el març de reproducció del capital
(B. en el Gràfic); i conjunt de mesures i pràctiques que en una economia de
mercat constitueixen el motor intern (a les unitats de producció) de
l'acumulació de capital; i el fluxe de subvencions públiques (C. en el Gràfic),
destinades a les empreses però també a molts altres tipus d'institucions.
Considerats conjuntament aquests dos punts nodals constitueixen el procés de
redistribució mitjançant el qual l'Estat modifica -amb mesures legislatives,
polítiques i subvencions públiques- i estructura interna del fluxe d'ingressos i
avantatges que arriba a cada un dels grups socials. E i C assenyalen per tant
l'existència d'un context estratègic de la política pel qual qualsevol
distributiu, la pugna de cada grup i subgrup social per fer-se amb una part
d'allò que es distribueix*, una pugna que pren la forma d'influència política
sobre l'Estat. L'expressió popular -i també l'acadèmica en bona part- per
designar aquestes fluxes d'influència política es l'activitat de pressió i la
corresponent a les institucions que la porten a terme, "grups de pressió"

Quines són aquestes institucions? En el conflicte distributiu hi conflueixen
pràcticament totes les entitats d'acció col·lectiva que representen interessos
dins el joc polític d'una democràcia liberal. Els "grups de pressió" són tan
variats com la societat mateixa: organitzacions empresarials que cerquen
subvencions a les empreses o una disminució impositiva que afecta aquestes,
els sindicats que cerquen augmentar la cobertura de l'atur o les prestacions
dels jubilats; el col·legi professional que cerca augmentar legislativament les
barreres d'entrada a la professió o una reducció impositiva per als afiliats,
l'església que cerca una subvenció directa de l'Estat, un sector estratègic
d'empresaris que cerquen facilitats públiques per a exportar, o subvencions
per a reconvertir tecnològicament el sector, o privatitzar determinades
instàncies del sector públic (la televisió, per exemple), moviments específics,
que cerquen que organismes públics assumeixin la rehabilitació de vivendes
quan legalment no pot exigir-se als constructors, o que els advocats públics
no s'ubiquin a un determinat lloc, o que exigeixen llicències per a obligar les

* Aquesta és una situació familiar per a qualsevol ciutadà o ciutadana d'un país de
capitalisme avançat: els diferents grups i subgrups socials, i els individus a través de les
institucions d'acció col·lectiva que representen aquells, es barallen per fer-se amb parts del
producte redistribuït. La imatge convencional és la d'una tarta que es lleccada. Alguns
autors han qualificat aquesta imatge. És el cas d'Olson (1982: 43-44) en les seves crítiques
crítiques a la teoria tradicional dels "grups d'interès". Olson proposa la substitució de la
imatge convencional dels diferents grups lluitant entre si (es tracta d'un joc de summe
zero) per a obtenir una part més gran de la "tarta social" per una altra imatge: "El tipic
organització per a l'acció col·lectiva no farà res per a eliminar la pèrdua social o 'mal
públic' propiciat pel seu esforç dirigit a obtenir una porció més gran del producte social.
L'imatge familiar del lleccament de la tarta social no captura realment l'essència de la
situació; i fora posar millor pensar en contendents que forneguen amb els materials
d'una bouge de porcelana xinesa"

industries a respectar l'entorn, moviments socials generals que organitzen una vaga per obligar a alterar la política econòmica (el moviment obrer), el partit polític que pressiona l'Estat per a satisfer determinada demanda d'un sector de la població o augmentar així la capacitat electoral; l'assemblea de professionals de l'edició (traductors per exemple) que pressiona per obtenir legislació que fagi respectar els seus drets davant els industrials editors; l'associació d'afectats per determinada enfermetat que cerca mesures sanitàries específiques; el cos de funcionaris d'universitat que cerca una millora d'ingressos o legislació per conservar una situació de monopoli, l'associació de cineastes que cerca legislació per a eliminar la publicitat televisiva en les pel·lícules, etcètera

Totes aquestes accions col·lectives representen conjunts d'interessos, s'articulen mitjançant organitzacions formals, moviments o associacions informals, i pressionen el poder públic -a qualsevol dels seus nivells- per a satisfer totalment o parcialment aquells, es a dir, per a obtenir algun tipus d'avantatge (directament monetari o no). Aventura en aquest context vol dir l'obtenció d'alguna millora relativa a la situació previa i en funció d'un interès expressat per un col·lectiu. I el concepte d'interès, aquí, té una càrrega de densitat col·lectiva menor que en el cas anterior. El concepte d'interès en aquest context podria definir-se així (Skilling, 1971b:27).

"[U]na actitud expressada pel que fa una qüestió que ens afecta" i que implica "una reivindicació articulada d'algun tipus d'acció pública al respecte. Una forma més acurada [que la noció de "grup d'interès"] d'expressar el nostre sentit fora utilitzar el terme grup de 'demanda'"

16. El quart i últim punt nodal de l'acció política poliàrquica que suggereix la segona part del Gràfic (punt D) es la reproducció ideològica. La qüestió aquí es la següent: el conflicte d'interessos pot assolir un caràcter "posicional" (punt A), un caràcter distributiu (punts B i C), o els dos a la vegada (A, B i C, el cas d'un sindicat precisament). Però pot assolir també un caràcter simbòlic (punt D) Això es el que recorda Lukes (1985:23) en una fórmula de síntesi, ja citada:

"A puede ejercer poder sobre B consiguiendo que éste haga lo que no quiere hacer, pero también ejerce poder sobre él influyendo en sus necesidades genuinas, modelándolas o determinándolas. De hecho, uno estriba el supremo ejercicio del poder en lograr que otro u otros tengan los deseos que uno quiere que tengan, es decir, en asegurarse su obediencia mediante el control sobre sus pensamientos y deseos?"

Tal com els hem definit
No tot el poder es a veure amb interessos, però tot els interessos que es fan avançar socialment tenen a veure amb l'exercici de poder. L'acció col·lectiva dels interessos representats en el "filtre" poliàrquic, donat que en termes generals es tracta d'un joc de summa zero, implica que aquell grup que

aconseguir fer avançar els seus interessos i exercir poder sobre altres (en la mesura que aquests es veuen obligats a fer quelcom diferent del que fanen).

Si considerem com un tot i procés col·lectiva dels interessos que operen en el "filtre" podem dir que aquest conjunt compleix varies funcions socials: (a) contribueix a racionalitzar les necessitats de la societat (per exemple, tenen quantant els grups d'interessos existents, processant aquests, etc.); i en la mesura que fa això contribueix a reproduir físicament aquests; i (b) contribueix també a reproduir "mentalment" l'ordre social tal qual és. Pel que fa a això últim, que és el que ens interessa ara, cal distingir tres nivells de "reproducció mental".

a. De forma sovint inconscient i no intencionada, tots els grups que participen en l'acció col·lectiva del "filtre" contribueixen en alguna mesura a reproduir "mentalment" l'ordre social i a alterar, reformular permanentment la matriu cultural-simbòlica a la seva base. La reproducció es reforça en la mesura que els grups participen en el consens social que els hi permet, com hem dit, competir entre si però respectant unes regles de joc (vinculades amb la configuració estratègica del sistema social: la inviolabilitat de la propietat privada, per exemple). L'alteració del "stock" simbòlic en una societat dinàmica i complexa com són les que ocupen la nostra atenció, és un prerrequisit per a la reproducció "mental" de l'ordre social. Això vol dir que la dinàmica creada per l'acció dels grups contribueix a renovar continuament els paràmetres de la cultura política que opera a la societat; que aquesta renovació actualitza per dir-ho així -acomodant-la a les noves demandes i nocions que sorgeixen- el contingut de la cultura política, i que acostuma a fer-ho dintre d'uns límits que fan compatible l'alteració simbòlica amb els valors relatius a la configuració estratègica del sistema social*.

b. Una situació diferent és l'activitat intencionada dels grups orientada, no solament a pressionar l'Estat, sino també a influir sobre l'opinió pública per fer més eficient tal pressió. Skilling (1971b: 39) suggereix el punt al referir-se a les estratègies habituals de l'acció col·lectiva

"A les societats occidentals, els grups d'interès cerquen la reivindicació dels seus interessos, o bé pressionant els que ocupen càrrecs públics, o bé assegurant-se la representació directament en els òrgans de govern. Els grups

* Ref: article Streeck.

* Una instància d'això seria, per exemple, l'introducció dins l'stock simbòlic de la noció ecològica d'una producció industrial respectuosa de l'entorn natural. Aquesta noció l'introdueix un moviment social en el sistema, i en la seva formulació inicial pot tenir implicacions radicals per al nucli estratègic del sistema de valors d'àmbit societal. Amb el pas del temps la noció es recollida per altres institucions (certs sindicats, certes organitzacions empresarials, certes institucions religioses). L'efecte final és, paradoxalment, que en la mesura que la noció arriba en l'stock simbòlic, ho fa desempaïllant-se de les seves connotacions radicals inicials. L'stock simbòlic es renova però atemperant totes les entrades i acomodant-les al nucli estratègic del sistema.

de pressió podrien també assolir els seus objectius indirectament mitjançant l'esforç a influir sobre l'opinió pública. En la teoria dels grups d'interès, per tant, s'ha dedicat gran atenció al problema de l'"accés" als punts claus de l'autoritat i als canals existents per expressar perspectives de grup.

En aquest cas, i a diferència de l'anterior, els grups organitzats planifiquen les seves estratègies d'acció incluint-hi un ventall de conductes intencionades destinades a publicitar, i en la mesura del possible universalitzar, raonant-les, les seves demandes específiques i conjunturals. Aquesta activitat es trapa a una activitat de creació d'opinió i s'adreça en conseqüència a l'opinió pública. Aquesta dimensió de l'acció dels grups adreçada a l'opinió pública, com sabem, ha assolit progressivament una importància crucial en les democràcies liberals. Les activitats de pressió es poden produir a la foscor dels passadissos oficials (o en lloc molt més sinistres) o a la llum pública (el recurs generalment dels grups amb menys recursos organitzacionals) i pel que fa als dos casos, però especialment el darrer ^{cas} cada cop més, una activitat de pressió només té possibilitats de prosperar si es convenienentment publicitada (si es fa arribar a l'opinió pública via mitjà de comunicació). Aquesta dimensió de l'activitat dels grups, doncs, contribueix a la reproducció "mental" de l'ordre social en la mesura que aquests, intencionadament, introdueixen noves nocions o reforçen o modifiquen les existents en l'estock simbòlic. És una activitat que:

- exigeix recursos organitzacionals importants i capacitat estratègica;
- s'ha fet progressivament més "científics". Exigeix, per tant, cada cop més, recursos econòmics destinats a contractar experts publicitaris, per a formular les nocions, i empreses especialitzades en fer-les arribar als llocs oportuns.

En aquest punt, la política poliàrquica dels països europeus s'aproxima progressivament al "lobbying" nordamericà.

Tot això suggereix que:

- no totes les institucions del "filtre" operen en el punt nodal de la reproducció ideològica pel que fa aquest segon nivell que estem considerant ara. Només hi operen les institucions amb recursos (organitzacionals i simbòlics, però també -i sobre tot aquí- econòmics) suficients per desenvolupar allò que significativament tothom en diu "campanyes d'imatge". Les grans organitzacions sindicals (que, també significativament, compten des de fa uns anys amb secretaris d'imatge o càrrecs similars d'àmbit confederal) participen d'aquesta orientació.

- i dintre de les institucions que sí ho fan, cal distingir entre dos conjunts. D'una banda, aquelles institucions que esporàdicament i en conflictes puntuals utilitzen la bateria de recursos simbòlics destinats a l'opinió pública, però que abandonen aquesta activitat un cop resolta la qüestió (el conflicte dels

---

* Aquest comentari suggereix ja que, en les democràcies liberals avançades, el concepte d'"opinió pública" s'ha fet cada cop més complexe i, paral·lelament, s'ha anat allunyant del seu sentit original. Una de les paradoxes -poc estudiada- de la política poliàrquica recent és que el discurs i el debat polític, i sovint les pròpies nocions que s'utilitzen, procedeixen no -o almenys no solament- dels actors polítics sino d'experts i agències publicitàries.

abocadors a Catalunya, per exemple, i d'una altra les institucions com ara patronals i sindicals que porten a terme permanentment aquesta activitat. Una activitat que s'ha d'interpretar en aquest segon cas com de 'socialització de la resta de la població en la condició dels objectius (no universals) que persegueix el grup. El seu contingut són idees amb finalitat instrumental, "ideologies basades en interessos" que Krause (1971: 88-89) identifica així:

"[U]na pertinença de l'actiu de qualsevol grup en favor de si mateix i les una ideologia que sustentin el significat de la seva actuació i dels riscos per les quals altres persones haurien d'aterrar-la

+

e Finalment, una situació també diferent analíticament es la de certs grups específics (els sindicats, les patronals) que, per a assolir els seus objectius "posicionals" (punt A del Gràfic) necessiten intervenir -intencionadament- de forma massiva en el conflicte simbòlic (punt D). Aquest conflicte es canalitza en una xarxa d'institucions de socialització actives al llarg de tota l'estructura social que conformen allò que Miliband (1969: capítols 7 i 8), referint-se a les societats democràtiques, ha qualificat de "procés de legitimació". Com assenyala aquest autor (p. 179), aquest tercer nivell de reproducció ideològica en les democràcies liberals té una importància per la que no es troben precedents històrics

"En nombrosos règims els individus que controlen l'Estat, per tal de mantenir el seu poder i per tal de preservar l'ordre social existent, han considerat necessari recolzar en la repressió contínua i sistemàtica de totes, o la major part, de les manifestacions d'oposició. Amb certes excepcions notables en el present segle, aquest no ha estat el cas pel que fa als sistemes polítics del capitalisme avançat"

Ho hem mencionat abans: allò específicament distintiu de les democràcies liberals avançades es la combinació de desigualtat social i (relativa) igualtat política (que inclou el vot lliure de les classes subordinades). Allò que millor explica que, en aquestes condicions, l'estabilitat -i no l'inestabilitat- social hagi estat la tendència general d'aquests sistemes es precisament l'eficiència dels processos de reproducció ideològica. Uns processos que, des d'una altra perspectiva i sota el concepte de "socialització política", Eckstein i Apter (1963: 28) han descrit així:

"els processos a través dels quals s'aprenen i s'internalitzen els valors, les cognicions i els símbols, mitjançant els quals, eficientment o no, s'imposen les normes socials operatives que fan referència a la política, s'institucionalitzen els papers polítics i es crea el consens polític".

Aquests processos són l'objecte de la teoria institucional que mencionarem. Com remarca adequadament Miliband (1969: 181) l'"hegemonia" no es tracta d'un fenomen que passa, com una pura derivació superestructural del predomini econòmic i social. És el resultat, en gran part, d'un esforç permanent i omnipresent conduït per mitjà d'una multitud d'organismes. Aquestes institucions de socialització política: ~~amb~~ amb algunes excepcions, en general no han estat creades amb aquest objectiu si se parlen a terme aquesta funció paral·lelament als seus objectius institucionals, són nombroses: els partits conservadors, les esglésies, els mitjans, les institucions educatives, la família, etc. ~~Per~~ ^{produïxen} també nombrosos 'efectes perversos' (de manera que el seu efecte socialitzador no es estrictament unívoc); i tenen sempre -en unes condicions d'igualtat normativa- contrapartides institucionals en forma d'institucions orientades a difondre -almenys en part- valors contraris als hegemònics.

Com hem suggerit més amunt, algunes de les institucions presents al "filtre" post-hegemonia, les associacions d'interessos (com ara sindicats i patronals), a diferència de totes les altres, inclouen també en el terreny propi de la seva conducta estratègica aquest tercer nivell de la reproducció ideològica. En part, i d'aquí aquesta orientació, la seva ubicació en el conflicte posicional (punt A del Gràfic) depen de com sigui en cada moment el conjunt de nocions hegemònica a nivell de sistema social. Per a il·lustrar aquesta idea podríem citar el cas de l'avaluació social del paper de l'empresari a la societat als inicis de la transició espanyola, una avaluació en aquells moments marcadament negativa i que va propiciar una enèrgica i continuada acció de les associacions empresarials creades o reactivades pel 1977 en sentit contrari. Es pot també, simètricament, interpretar anàlogament les moltes accions dels sindicats espanyols dels voltants del 1980-86 orientades a reforçar socialment la noció dels efectes salvatges de l'economia de mercat deixada al seu propi dinamisme i de la necessària -i concomitant- solidaritat social. Unes i altres, patronals i sindicats, porten a terme accions en aquest tercer nivell, no vinculat ja a demandes específiques i conjunturals (com era el cas al segon nivell) sino al conflicte simbòlic entre nocions abstractes, estructurals, que ~~configuren el contingut~~ ^{configuren el contingut} del consens social. I les porten a terme directament, per si mateixos, però també influïnt i formant coalicions eventuais amb institucions socialitzadores.

+ Aquí o a p. 95 (sempre) : citar Barrow → "instrumentalització del consens" ^{los} ^{continguts} ^{vegen...}

(2) Estructura social i acció política: resum i implicacions per a l'acció sindical

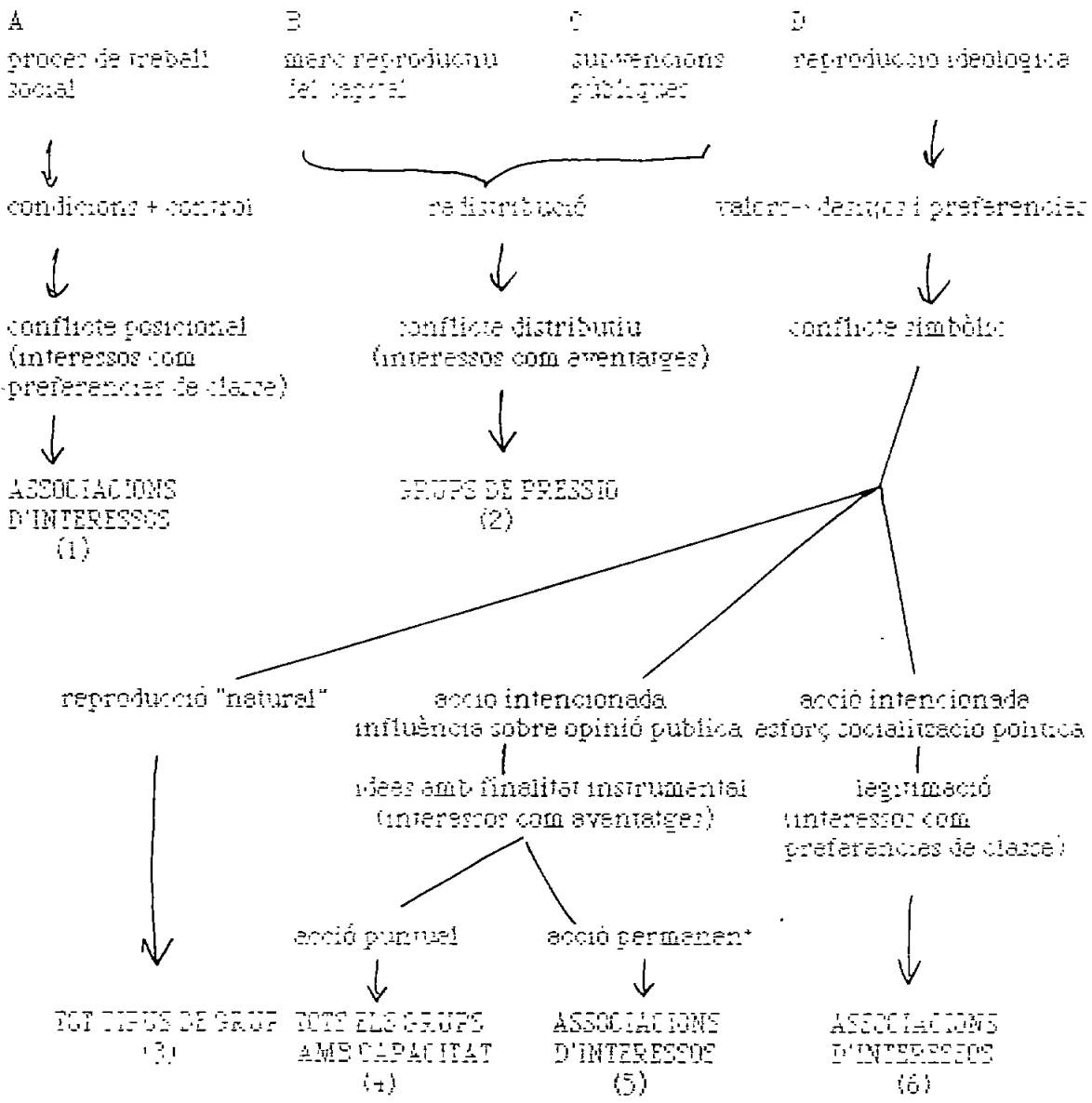
Les consideracions precedents sobre com l'estructura social de les democràcies liberals avançades "organitza" uns determinats fluxes

* Per a una bona avaluació d'aquestes i altres institucions de socialització política, vegeu Miliband (1969 capítol 7: 8)

d'influència política operaris per a les institucions que operen al "filtre"
 políarquic ens permetrà a continuació entretenir algunes pautes bàsiques
 de una col·lectura a la s'interessats com: sindical

1. Hem vist com la "política dels interessos" no es un procés unívoc i uniforme
 per a tots tipus d'institucions de representació d'interessos. Recordem
 breument els punts bàsics del procés

PUNTS NODALS DE LA POLITICA DELS INTERESSOS- Distribució del contingut del "filtre"

* L'argumentació mostra algunes (però molt notables) de les carencies de la teoria de l'acció col·lectiva de Mancour Olson i la completa inadequació de l'anàlisi pluralista del "grup d'interès" (Per a completar aquesta, vegeu Pizzorno, 1981: 36. 259 i ss.)

3 L'esquema indica que allò que la tradició pluralista entenia "grups d'interès" ^{disponibles} és un ventall de sis posicions possibles pel que fa la política polihèrquica. Les associacions d'interessos (sindicats i patronals) intervien en tots els punts del fets. Les altres institucions que operen en el "filtre" poden acumular com a màxim tres posicions (es a dir, realitzar tres tipus d'acció) numerats 1, 3 i 4 a l'esquema; si es tracta d'institucions sense capacitat organitzacional-simbòlica-econòmica apreciables posicions numerats 1 i 3.

4 L'argumentació anterior, i l'esquema, indiquen també que allò que la tradició pluralista - i bona part de la ciència social convencional - anomena "activitat de pressió", si bé a la pràctica la mes Hampant, és només una de les accions possibles per a les institucions que operen en la política polihèrquica. Els grups en qüestió operen com a grups de pressió únicament en una de les posicions possibles 2 a l'esquema (tres si considerem l'activitat indirecta de les posicions 4 i 5).

4 Els sindicats de classe són associacions d'interessos, com les organitzacions patronals. Al desenvolupar el model que seguirem esmentarem algunes de les moltes diferències existents entre unes i altres organitzacions. Però aquí, des de la perspectiva de la política polihèrquica dels interessos, aquests dos tipus d'organitzacions s'"assemblen" per comparació amb totes les altres i el punt de semblança que aquí cal destacar es que sindicats i patronals, si bé porten a terme activitats de pressió i s'els pot considerar des de la posició 2 de l'esquema "grups de pressió" a diferència de les altres institucions del "filtre" són molt més que així. La caracterització d'aquestes organitzacions per part de la ciència social convencional com "grups de pressió" no està justificada pels fets. *La nostra argumentació és, mostra una instància clamorosa d'allò que offre*

*Wissenschaft - état mis à nu, p. 60 - (com "enfusquiment de la catòlica de classe social".
sueltiguan*

5 Els sindicats de classe tenen disponible per a la seva acció sindical, i habitualment utilitzen, els sis canals o posicions sintetitzades a l'esquema. Intervenen per tant en els tres tipus de conflicte que hem assenyalat: posicional, distributiu i simbòlic. Més avall situarem per comparació, l'estatus que cal atribuir als altres tipus d'organitzacions de treballadors, que, aquí, no considerem "associacions d'interessos".

1.2) L'arbre de l'acció política polihèrquica

Fins aquí i dintre de l'etiquetat dedicat a com s'organitza el conflicte en condicions polihèrquiques, hem prestat atenció als canals d'intervenció possible que dibuixa l'estructura social del capitalisme avançat per a l'acció de les institucions de representació d'interessos. Estem ara en disposició de proposar la forma que pren en si mateixa aquesta organització social del conflicte. Presentem a continuació l'esquema que sintetitza la proposta, que serà comentat a continuació.

ASSOCIACIÓ SOCIAL

associació individual

associació col·lectiva

associació informal

associació associativa formal (organització)

MOVIMENTS SOCIALS

objectius relacionats a altres

objectius relacionats al propi col·lectiu

promoció de
interès públics
generals

impediment del
procés polític-
administratiu

intermediació i interessos parcials

MOVIMENTS
ESPECÍFICS

INSTITUCIONS
DE
SOCIALIZACIÓ

PARTITS
POLÍTIQS

procés de treball
(conflicte posicional)

redistribució
(conflicte distributiu)

ASSOCIACIONS D'INTERESSOS

COALICIONS DISTRIBUTIVES

interessos empresarials

interessos treballadors

definites
heterònomament

definites
autònomament

SINDICATS DE
CLASSE

SINDICATS
CORPORATIS

CAMERES DE
COMERCI

EMPRESSES ASSOCIACIÓ
INFORMAL

ASSOCIACIÓ
FORMAL
ORGANITZACIÓ
PATRONAL

ASSEMBLEISME

organitzacions
de xcc

organitzacions
de defensa no
estratègica

instituts d'
estudis

ASSOCIACIONS
PROFESSIONALS

ASSOCIACIONS
GREMIALES

CARTELS

confederacions altres

(interessos parcials i definites,
autònomament no relacionats amb
el procés de treball)

→ "Sabem que, mitjançant la tecnologia, les grans organitzacions... influeixen en la vida quotidiana de més i més persones a tot arreu del món. (...) La majoria de la gent passa la major part del seu temps i de la seva vida quotidiana a l'interior d'organitzacions de diversos tipus."

Els comentaris que cal fer aquí, i que suggereix el Quadre anterior, són aquests:

l'organització social del treball en condicions d'un liberal,

1. El Quadre representa de manera esquemàtica allò que cercàvem establir aquí: la xarxa que canalitza o "engulleix" els interessos que, a la política poliàrquica, pretenen prosperar. L'"acció política" poliàrquica, com hem mencionat ja, vol dir tota activitat de recerca d'interessos considerat com a fins negociables.

2. L'acció orientada a satisfer un determinat interès té, d'entrada, dues possibilitats lògiques: pot ser individual, o pot ser col·lectiva. Una acció individual de recerca d'interessos pot ser, per exemple, la que porta a terme la persona que preten, mitjançant l'assessorament d'un expert, disminuir o anul·lar els impostos que ha de pagar. No obstant, enlloc de contemplar un aprofitament òptim del marc legal -mitjançant l'expert- aquesta persona pot inclinar-se per procurar alterar, al seu favor, el marc legal mateix, en aquest cas, però, l'acció individual ja no és possible, i aquesta persona haurà de formar una coalició amb altres individus amb idèntic objectiu i interès (acció col·lectiva). En societats complexes com les del capitalisme avançat les oportunitats obertes a l'acció individual són, com sabem, molt escasses, a aquestes societats, l'aclaparadora majoria de les accions individuals -i de les oportunitats vitals individuals- passen per un complicadíssim embull d'organitzacions i institucions molt variades. *En paraules de Giran Alvine (1950, 18, 69):*

3. L'acció col·lectiva té també, d'entrada, dues possibilitats lògiques: pot ser acció col·lectiva formal o informal.

L'acció informal es dona quan una determinada acció col·lectiva no cristal·litza en estructures organitzades formals ni es dota de pautes rígides i estables d'interacció entre els membres que componen l'acció, un grup d'individus que, d'altra banda, tenen un estatus poc precís de pertinença al col·lectiu. És el cas, com assenyalava ~~el Quadre~~ (linies de punts), dels consells obrers o moviment assembleari, una energica forma d'acció col·lectiva en certs moments històrics però carent d'estructures formals. L'institucionalització de l'acció col·lectiva informal és el moviment social. Com assenyalava l'esquema, el nostre objecte aquí, el sindicat de classe, manté vincles permanents amb una expressió d'aquesta forma institucional, el moviment obrer.

L'acció col·lectiva formal es produeix quan un grup decideix donar continuïtat organitzada a l'acció i els membres del grup observen regularment algun tipus de normes formals que regulen l'interacció entre els membres i l'acció del grup. La forma institucional típica d'aquesta variant és allò que en sociologia es coneix per organització formal (vegeu Blau 1963). No és l'única, però; en el cas del capitalisme avançat trobem també, dins de l'acció

¹ Aquest terme és probablement poc elegant, però tradueix millor que el de "canalitzar" el caràcter imperatiu, de xarxa "de ferro", que a la pràctica exhibeixen les institucions de

col·lectiva formal, el cas dels issue movements o moviments específics, una forma mixta de moviment social (línia de punts) i (relativa) organització formal que acostuma a tenir una durada limitada (el moviment dels abocats a Catalunya, per exemple)

4. L'acció col·lectiva que implica associació formal compren dos conjunts de variants. El primer, el d'aquelles associacions que cerquen objectius que afecten a un col·lectiu diferent -i generalment més ampli- que el format pels membres de l'associació. El segon, el d'associacions que cerquen objectius relatius estrictament als membres del grup (generalment, afiliats, socis o alguna altra variant que implica pertinença formal). De manera inequívoca i sovint explícita, el primer conjunt representa interessos generals (o com a mínim, interessos no individuals ni estrictament de grup) i el segon interessos parcials (els interessos d'un col·lectiu ben delimitat corresponent només a un sector de la societat).

5. Pel que fa les institucions orientades a objectius relatius a altres, pot distingir-se entre les que cerquen metes públiques de caràcter general, es a dir, que la seva consecució beneficia un col·lectiu molt ampli de ciutadans; i les que cerquen ocupar el poder polític-administratiu. Les primeres donen lloc a dues formes institucionals típiques:

a. els moviments específics. Es tracta d'agrupacions de ciutadans escasament formals i sense estatus de pertinença clar (el que els aproxima als moviments socials); però que desenvolupen algun tipus d'aparell organitzatiu (el que els aproxima a les organitzacions formals); atès que la seva reivindicació acostuma a ser "monogràfica" i perfectament definida (d'aquí la seva denominació anglesa de "issue movement") i facilitada, per tant, una activitat de pressió. Son moviments en termes generals de durada limitada, característica que els diferencia dels moviments socials generals (com ara el moviment obrer o el feminista que cerquen, entre altres coses però en lloc important, una transformació dels valors que operen a la societat, vegeu Blumer, 1969), i acostumen a diluir-se un cop la reivindicació que uneix els participants es resol (favorablement al moviment o senzillament perquè desapareix l'expectativa inicial dels participants de considerar realitzable la reivindicació i "rendible", per tant, l'acció col·lectiva). Sovint, el que expressen els moviments específics és alguna inadequació entre les polítiques públiques i les expectatives d'un sector important de la població, un desajustament que el moviment cerca redreçar.

Normalment, persegueixen interessos i objectius amb algun tipus de generalitat i adhoc moviments -com l'esmentat del abocats a Catalunya- amb objectius "egoistes" poden presentar els objectius com benèfics per a una comunitat més ampla que la formada pel col·lectiu. Excepcionalment, aquests moviments responen a interessos estrictament de grup i constitueixen l'altra cara, pública, d'una coalició distributiva i concretament d'un cartel (per exemple, l'activisme "de carrer" dels petits comerços d'una zona que cerquen

mesures públiques per a dificultar l'establiment de grans hipermercats), com suggereixen les línies de punts al Quadre.

Exemples típics de moviments específics, a més dels citats: els moviments populars i de barri contra la droga a Espanya durant 1991; moviments per modificar algun article constitucional; moviments per a millorar la qualitat de vida, etc

b. les institucions de socialització

Aquestes institucions existeixen a tot tipus de societat humana i una característica distintiva que exhibeixen en el capitalisme avançat és que són majoritàriament organitzacions formals. El que tenen en comú és el seu objecte: metes públiques de caràcter general, com ara l'universalització de l'"stock" mitjà de coneixements o de la comunicació. La seva importància en el context de la nostra anàlisi queda reflexada per aquest comentari de Berger i Luckmann (1967:116):

"La realitat es defineix socialment. Però les definicions estan sempre corporitzades, és a dir, que són individus i grups d'individus els que serveixen com definidors de la realitat. Per a entendre l'estat de l'univers construït socialment a qualsevol moment, o la seva transformació al llarg del temps, el que cal és entendre l'organització social que permet als definidors portar a terme la seva definició".

Les institucions de socialització són institucions tan familiars per als ciutadans de les societats de capitalisme avançat com, entre d'altres, aquestes:

- El sistema educatiu, des de les institucions d'educació primària fins les universitats. Aquestes "institucions educatives porten a terme generalment, a tots els seus nivells, un important paper conservador i actuen, amb més o menys efectivitat, com agències de legitimació en i per les seves societats. (...) Pel que fa la gran majoria dels fills de la classe obrera, l'educació porta a terme un important paper de confirmació de classe" (Miliband, 1969:239, 241).
- Els mitjans de comunicació, que "en les societats de capitalisme avançat estan pensats per a realitzar un paper altament funcional; són també simultàniament l'expressió d'un sistema de dominació i un mitjà per reforçar-lo" (Miliband, 1969:221).
- Les esglésies o "religió organitzada" (Miliband, 1969:201).
- Les propietats empreses en la seva dimensió d'agència socialitzadora, una dimensió que té dos aspectes. De l'empresa cap a dins, com a assenyalat Burawoy (1979:XII; vegeu també Miliband, 1969:211), "la conformitat es produeix en el punt de la producció", de manera que la classe obrera industrial esdevé en alguna mesura socialitzada políticament pel sol fet de treballar. De l'empresa cap a fora, les unitats de producció porten a terme diverses activitats amb efectes socialitzadors sobre el conjunt de la població.

D'una banda, la publicitat i les relacions públiques:

[L]a propaganda que fan les empreses, i en particular les grans empreses, així com les activitats de l'indústria de les relacions públiques, no s'han confinat senzillament a la venda dels productes sino a la venda al públic de l'activitat empresarial mateixa, com una activitat totalment benèfica no solament per als seus propietaris sino per a aquells que treballen per ella per a aquells que compren els seus productes, i per a la societat global" (Milliband, 1969:215).

D'una altra banda, finalment, la publicitat directament política de certes grans empreses, una activitat poc habitual encara a Espanya però amb certa tradició a nombrosos països capitalistes avançats*, o l'intervenció en temes polítics de conjuntura per part d'empreses i organitzacions empresarials que es sempre convenientment publicitada.

El que ens interessa subratllar aquí pel que fa totes aquestes institucions de socialització es que:

- a. Son majoritàriament organitzacions formals. I com a tals participen també del "decision making" poliàrquic a la recerca d'interessos propis, com organitzacions (cercant recursos públics, subvencions, situacions de monopoli, etc.).
- b. Porten a terme activitats que, en termes generals i almenys en aparença, son d'interès públic.
- c. Però realitzen en realitat, totalment o parcialment, directament o donant lloc a efectes subsidiaris, activitats que tenen efectes importants en els processos de socialització política i en la configuració dels interessos dels individus.
- d. Participen ~~de~~ l'organització social del conflicte i son les institucions que, com hem mencionat, les associacions d'interessos cerquen sincronitzar amb els seus propis objectius en tant que organitzacions de classe i pel que fa el conflicte simbòlic (línia de punts al Quadre).

---

* Com a fantàstica il·lustració d'aquesta activitat citarem a títol d'exemple un anunci publicat a la pàgina 3 del The New York Times (18 II 1975) per Tiffany & Co. El text es titula "La veritat pel que fa el capitalisme" i diu així: "Algunes persones pensen que hi han molts sistemes econòmics es a dir, socialisme, comunisme, feixisme o capitalisme. Però això no es veritat. Socialisme, comunisme i feixisme no son sistemes econòmics. Son sistemes polítics. Nomes hi ha UN sistema econòmic, i es el capitalisme. Rússia, Xina, America i tots els demés operen sota el sistema capitalista, independentment de com l'anomenin. La diferència es que en certs països el capital es propietat del govern mentre que en altres ho es d'individus privats o grups d'individus privats. Ara, quan els governs s'apropien, interfereixen amb o regulen amb excés la propietat de capital, invariablement destrueixen l'iniciativa de la gent i finalment es troben amb problemes. L'únic Capitalisme que ha produït prosperitat al llarg termini es aquell que promou la llibertat dels seus ciutadans. Es d'esperar que el món prengui consciència algun dia d'aquesta important veritat. Una anticipació de Fukuyama

6. Els partits polítics són també organitzacions formals i la forma institucional que adopten els grups que cerquen objectius relatius a altres i s'orienten a ocupar el poder polític-administratiu. És una situació recent que no sempre ha sigut així en el capitalisme. Volem dir amb això que en cert moment històric varen existir partits orientats a defensar els interessos d'un sector específic de la societat i només aquells 'interessos parcials', com ara el mateix PSOE a Espanya, però que el 'catch-all party' de Kirchheimer (1980) s'ha anat generalitzant fins al punt que, a les democràcies liberals actuals, els partits polítics gairebé tots i amb seguretat tots els importants electoralment representen interessos gairebé generals (s'adressen i pretenen representar a grans majories).

Els partits són regularment objecte d'articulació amb les associacions d'interessos (línia de punts al Quadre). Selectivament, instrumentalment per part de les associacions d'empresaris, que cerquen 'penetrar' i sovint financien els partits conservadors, i estructuralment fins a temps recents per part dels sindicats de classe, que cerquen també una utilització instrumental del partit afí, però a la vegada, una comunitat d'orientacions morals i valors amb certs partits de l'esquerra (en una articulació molt complexa que serà objecte d'elaboració en el model que presentem més avall).

7. A més d'aquesta branca d'institucions que cerquen interessos quasi-generals, l'acció associativa formal compren una altra branca que es la que més ens interessa aquí: la formada per aquelles institucions que representen interessos parcials (es a dir, que cerquen objectius relatius només als membres del propi col·lectiu, de forma explícita, legítima i pública). És aquí on trobem les associacions que el corrent pluralista ha popularitzat com 'grups d'interès'.

El que nem diu a l'epígraf anterior ens permet ara diferenciar els tipus d'institucions que intermedien interessos parcials en funció de la seva zona d'impacte (allí on dirigeixen la seva acció col·lectiva). En efecte, mentre unes -les coalicions distributives- s'adressen al conflicte distributiu, unes altres -les associacions d'interessos- s'adressen al conflicte distributiu i al conflicte posicional (el procés de treball social i la lluita per les condicions i el control del mateix). Unes i altres són 'grups de pressió', però les associacions d'interessos intervenen sobre el procés de treball en qualitat d'organitzacions de classe (la qual cosa qualifica la seva activitat com a grup de pressió), i en la mesura que ho són necessiten intervenir també -a diferència de les coalicions distributives- en el conflicte simbòlic (línia de punts al Quadre que connecta aquestes associacions amb les institucions de socialització i els partits).

8. Comencarem per analitzar les institucions que intervenen en el conflicte distributiu. Un dels problemes de la literatura especialitzada al respecte ha estat, precisament, com denominar-les de manera que quedi reflexat allò que les caracteritza de manera central, i és comú a totes. El pluralisme conceptual ha estat un problema, perquè, a diferència d'altres autors, associacions

gremials o algun terme similar. Nosaltres ens inclinem per coalicions distributives seguint la bona caracterització d'Olson que també utilitza Giner (1988:260, Diu Olson: 1982:44).

[L]organització aplica per a l'acció col·lectiva dins una societat, almenys si representa només un segment reduït d'aquesta, tindrà pocs o cap incentiu per fer alguns sacrificis significatius en interès de la societat; pot servir millor els interessos dels seus membres competint per capturar per a ells una porció més gran de la producció d'una societat. Això serà apropiat a mes a mes, ahuc si els costos socials del canvi en la distribució superen per un múltiple molt elevat la quantitat redistribuïda; a efectes pràctics, no hi han restriccions sobre el cost social que una organització d'aquest tipus considerara apropiat imposar a la societat en el procés d'obtenció per a si mateixa d'una porció més grossa del producte social. (1982:44)

Les organitzacions per a l'acció col·lectiva a l'interior de societats com les que estem considerant, per tant, s'orienten aclaparadorament cap a les lluites relatives a la distribució dels ingressos i la riquesa més que cap a la producció d'un producte addicional: són coalicions distributives (es a dir, organitzacions implicades en una que, en un varius corrent de la literatura especialitzada, s'anomena "cercadores de renda").

Pensem que aquesta denominació és i apropiada, i per això la utilitzem, ben entes que Olson la fa servir per a tot tipus d'organització d'acció col·lectiva en una societat de capitalisme avançat mentre que, aquí, la reservem només per aquelles associacions -i no solament organitzacions- la zona d'impacte de les quals és el conflicte distributiu. Dit en termes concrets: els sindicats de classe i les patronals no són coalicions distributives; o millor: ho són en la mesura que són abans que res, associacions d'interessos i organitzacions de classe.

El Quadre suggereix que les coalicions distributives el que fan és representar interessos parcials, interessos a mes que es defineixen de manera autònoma per part dels membres de la coalició (sense intervenció d'altres entes, com per exemple es el cas de les Cambres de Comerç en relació a l'Estat), i interessos que no tenen relació directa amb el procés de treball. Distingim tres formes que poden prendre les coalicions distributives en sentit estricte (es a dir, sense tenir en compte les associacions d'interessos que són, ho acabem de proposar, coalicions distributives derivades).

a. Associacions professionals. Es tracta d'associacions d'ofici que es creen entre i per a els membres d'una professió i, per tant, al marge del treball assalariat o l'activitat empresarial. En termes moderns, els col·legis professionals. Aquestes associacions serveixen típicament per mantenir o reforçar situacions de monopoli (mitjançant barreres d'entrada a la professió i obligatorietat dels seus serveis en determinades situacions, i obligatorietat de certs mínims de remuneració) i l'objecte és obtenir avantatges relatives per als membres del col·lectiu. De les tres que són més properes a les associacions d'interessos, és la que té més en comú amb aquestes. (1982:44)

presupostos generals de l'Estat, les associacions professionals acostumen a concentrar-se en la primera

b. Associacions gremials. Tota associació que representa interessos té algun component de gremialisme, entès aquest genericament com

"egoísmo de un cuerpo o colectivo en la persecucion, fomento y proteccion de sus intereses comunes. Se trata de un fenomeno importante, que constituye una faceta crucial y reveladora de la dinamica societaria del presente. Entraña una forma de particularismo colectivista (expresion grupal u ocupacional del individualismo), hostil a la solidaridad con gentes ajenas al grupo, que tiende al mantenimiento e incremento de los privilegios de un cuerpo, estamento o profesion" (Giner, 1980:26).

El que distingeix cert tipus d'associació que aquí anomenem "gremial" és que el "particularisme colectivista" és la raó de ser de la seva existència. Allò que pel que fa als professionals és una associació defensiva (per a mantenir una situació de monopoli) és aquí una associació per aprofitar-se d'una situació transitoria de monopoli o adhoc crear-la. L'acció col·lectiva és més efímera. Els interessos que es representen cal entendre'ls, literalment, com avantatges en el sentit més oportunista del terme. La cita d'Olson que acabem de transcriure té la seva aplicació més literal a col·lectius com els controladors aeris, els maquinistes de la RENFE (ASETMA), certs estrats dels treballadors del coure xilens, etcètera. L'acció col·lectiva d'aquests i altres grups similars es centra, no en la legislació, sino en les polítiques i sobre tot els presupostos públics, en avantatges dineraries directes, per tant. És per això que aquestes associacions s'emparenten amb les que, bé que ubicades dins el procés de treball, s'orienten no a la classe sino al propi col·lectiu, un col·lectiu relativament tancat i que té o pot tenir accés a una situació de monopoli o privilegiada, com és el cas dels sindicats corporatius (línia de punts al Quadre).

c. Cartels

La noció econòmica elemental de cartel és: aquella agrupació o col·laboració orientada a limitar o suprimir la competència. Com indica Kahn (1968:320), l'origen històric dels cartels es troba en les aliances defensives que es formen en indústries organitzades atomísticament i que són amenaçades per la competència.

Aquí utilitzem el terme com una analogia per a significar una aliança transitoria entre individus, o organitzacions, o individus i organitzacions, per a exercir pressió més eficientment sobre els poders públics en raó d'una situació de privilegi concentrat. La gran diferència amb els dos casos anteriors és que els cartels d'interessos no són ni defensius (cas a) ni d'utilitat purament conjuntural (cas b) sino un mecanisme de pressió patrimoni només d'actors poderosos i ben situats en la xarxa de poder i influència. Representen el plus d'influència a l'abast d'aquests actors. Els cartels d'interessos rarament es formalitzen i són més aviat "pactes entre cavallers". Quan es parla de "els interessos de l'operari", per exemple, s'està suggerint un tipus de comunicació

entre els interessos més forts per fer notar la seva importància estratègica. L'objecte d'aquests cartels es indisintament la legislació, les polítiques públiques i els presupostos, i la seva meta, aconseguir avantatges, però en el sentit d'un plus de tracte diferencial (i favorable) dintre d'un conjunt d'interessos en els que ja estan representats corporativament i pel que fa decisions de les institucions polítiques. Aquests cartels d'empreses (línia de punts al Quadre) actuen ensolapats, però al marge de les associacions empresarials, en part perquè persegueixen objectes diferents. Es el cas, per exemple, dels conglomerats empresarials, les fortunes personals o familiars, l'associació informal dels primers bancs del país, etcetera. Eventualment, aquests cartels poden articular-se amb algun tipus de moviment específic (línia de punts), com quan els comerciants d'una zona fan actes públics de protesta per pressionar l'anulació d'una nova forma impositiva, per exemple.

9. Les institucions de representació d'interessos dels empresaris i dels treballadors assalariats les anomenem aquí "associacions d'interessos" per diferenciar-les de tota la resta d'institucions d'intermediació que es consideren en el Quadre. En el context d'aquests dos grups socials, els interessos no s'han d'entendre com ^{pures}avantatges -cas dels que operen dins el conflicte distributiu- sino com preferències de classe. Uns i altres, empresaris i treballadors assalariats, són a la vegada la part activa i el nucli dur de les dues grans classes polars d'una societat capitalista (com pot deduir-se, malgrat no s'hagi explicat allí, del Gràfic de la p. 00 (86)). Les societats de l'OCDE en les que ens hem concentrat aquí han vist dràsticament transformada l'estructura de classes en relació amb el capitalisme precedent, però no perquè s'hagin anul·lat els anteriors principis d'estructuració social (les classes que sorgeixen a partir del procés de treball social) sino perquè a) al seu voltant (es a dir, sense deixar de ser aquelles el centre organitzador), n'han sorgit d'altres; i b) les classes polars mateixes han deixat de ser un conjunt homogeni i s'han segmentat internament. La pugna permanent entre treballadors assalariats i empresaris no es en competència per avantatges sino, insisteixo, en competència per posicions (de control del procés de treball). I aquesta pugna, sostenim aquí, es indesxifrable sino es concep com la recerca d'interessos que són preferències de classe, no pures avantatges materials o institucionals

Si això es així, creiem que es adequat reservar la paraula "interessos" per a aquelles institucions d'acció col·lectiva que representen i defensen tals preferències de classe. Es tracta d'interessos en el sentit fort, i les accions per assolir-los no accions calculades per a arrencar algun tipus de benefici a costa d'altres i desentenenent-se dels efectes socials de l'acció (conflicte distributiu) sino accions que estructurin permanentment un col·lectiu, s'emmarquen en la cultura pròpia d'aquest i consideren amb molta cura els efectes socials que tenen. Anomenar sindicats i patronals "associacions d'interessos" esta d'acord amb la lògica del sociòleg clàssic que més posa en relleu l'importància dels interessos per a la dinàmica social (Marx) i, creiem, amb el sentit comú

Els interessos empresarials s'institucionalitzen de diverses maneres. En primer lloc, certes institucions -les Cambres de Comerç- organitzen interessos que no tenen una pura definició autònoma. Els interessos que si la tenen, admeten tres variants (Offe i Wiesenhal, 1980). Primer, els interessos es defineixen mitjançant l'organització formal que és l'empresa mateixa. Segon, mitjançant l'associació informal, entesa com el conjunt de mecanismes existents dins la cultura dels empresaris que posen en contacte uns amb altres i que, bé que informalment, contribueixen a formar opinió dins la classe* (clubs exclusius, actes socials, institucions d'ensenyament, etc.) Tercer, mitjançant l'acció col·lectiva formal, les associacions d'empresaris. El Quadre suggereix (seguint Aguilar, 1985) que aquestes comprenen tres branques institucionals. Una, les organitzacions de xoc o confederacions especialitzades en el processament dels interessos d'amplis conjunts d'empresaris i la seva representació pel que fa el procés de treball, la negociació col·lectiva i la societat global (per exemple, la CEOE a Espanya, el Foment de Treball Nacional a Catalunya); i també tot l'entramat d'organitzacions d'interessos industrials, estructurades per sectors, que es troba a la base d'aquestes confederacions. Un segon nivell el formen les organitzacions de definició estratègica, o associacions en forma de clubs exclusius, com ara el Cercle de Empresaris i el Cercle d'Economia, que s'orienten a la formació dels interessos estratègics de l'indústria i la pressió sobre les altes esferes institucionals del país. Un tercer nivell, finalment, el formen els instituts d'estudis, o organismes tècnics la finalitat dels quals és formar ideologia i proveir el suport tècnic per als altres nivells associatius. És el cas, per exemple, del Instituto de Estudios Economicos espanyol.

Els interessos de la força de treball assalariada s'organitzen seguint tres grans formes institucionals. La primera és la que ens interessa aquí, els sindicats de classe, i en aquest sentit el Quadre constitueix una manera de derivar el nostre univers d'anàlisi en el present treball: els sindicats de classe són en aquest sentit (seguint els nivells del Quadre):

- a. institucions d'acció col·lectiva
- b. que prenen la forma d'associacions formals
- c. i mantenen vincles estrets amb un moviment social (el moviment obrer)
- b. especialitzades en objectius relatius al propi col·lectiu
- c. i en intermediar interessos parcials
- d. de forma autònoma
- e. pel que fa una base social identificada com la força de treball assalariada
- f. i que intervenen a la societat en conseqüència:
  - . estructuralment en el procés de treball (conflicte posicional)
  - . derivadament en la reproducció ideològica (conflicte simbòlic)
  - . derivadament en el procés de redistribució com grups de pressió (conflicte distributiu).

---

* Aquest tema ha estat estudiat intensivament per la tradició sociològica que parteix de C. Wright Mills (1956-1970)

Els sindicats de classe son associacions d'interessos que cerquen representar amplies majories de la força de treball i mantenen vinculs estrets, formant-ne part ells mateixos del moviment obrer del país (un moviment social, línia de punts al Quadre).

Una segona variant institucional son els sindicats corporatius. Aquests son també expressió de la força de treball i moviment obrer existents s'orienten no cap a la classe (el conjunt) sino cap a un sector petit i ben delimitat de la força de treball (i exclusivament en tant que força de treball) i exhibeixen el particularisme colectivista propi del gremialisme al que ens hem referit abans (i d'ací la seva vinculació -línia de punts al Quadre- amb les associacions gremials). Els sindicats corporatius, a diferència però de les associacions gremials, poden formar estructures complexes, com confederacions (per exemple, el CSIT espanyol). L'última forma institucional que poden adoptar les associacions d'interessos dels treballadors es l'acció informal (línia de punts al Quadre) dels consells obrers, moviments autònoms o assembleisme. Aquesta forma es basa en l'assemblea, no admet la delegació de la representació i no crea estructures formals d'organització. Malgrat els sindicats de classe utilitzen mecanismes assemblearis amb mes o menys convicció i profunditat, l'organització formal que els hi es propia te poc a veure amb l'assembleisme com forma institucional d'acció col·lectiva.

Reformular:

Ofe: OP no necessiten intervenir-hi (son els valors del context): monologica

Però fan subvencions a certes entitats al respecte

OS: si necessiten - dialogica: ambit "intern"; pel que fa l'ambit extern (opinio publica) es situacio b - veure Krause

Que passa amb Esglesia p.e. = no interve en conflicte simbolic per reforcar el distribuïu; al revés, es una institucio propia del conflicte simbolic (una institucio de socialització)

17. Sintetitzant de cara l'acció dels sindicats en el conflicte poliarquic:

a. La política poliarquica, al terreny per a l'expressió i defensa col·lectiva d'interessos, no es un tot univoc sino que

a. els grups que intervenen en la política poliarquica

XIV) EL SUBSISTEMA INDUSTRIAL, ELS SINDICATS I LES RELACIONS LABORALS AL CAPITALISME AVANÇAT

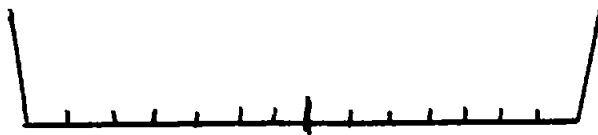
Hem partit a aquest text de l'idea -que desplegarem amb més detall en el model posterior- que les confederacions dels sindicats de classe, el nostre objecte aquí, realitzen en la seva acció sindical eleccions de molts tipus: però que aquestes eleccions es donen dins d'una gamma d'oportunitats definida per una sèrie de restriccions que el que fan es crear determinacions per a l'acció sindical

Hem vist fins aquí dues determinacions sistèmiques sobre l'acció sindical. Hem considerat, primer, la més general, la del sistema social mateix: el capitalisme avançat (epígrafs VII i VIII). Hem prestat atenció especial, a continuació, ^(les proves del) al sistema polític, els mecanismes de representació d'interessos i presa de decisions de les democràcies liberals desenvolupades en que participen els sindicats (epígrafs IX a XIII). Seguint el nostre trajecte de passar d'allò més general a allò més particular, considerarem ara una tercera determinació sistèmica sobre l'acció dels sindicats de classe: la que procedeix del sistema industrial mateix (allò que en principi apareix per a l'observador com el terreny de l'acció sindical). Considerarem a continuació, consecutivament, *FALTA abstract units conjunts o substituïr*

1. En aquest apartat parlarem de relacions socials, i en concret de les relacions socials que es creen al si del procés de treball social en condicions de capitalisme avançat. Al Gràfic de la p. 00 (86) s'ha presentat un esquema de tal procés a on, recordem-ho, pot observar-se una línia que representa l'estructura ocupacional d'una societat qualsevol:

força de treball
(treball directe)

organitzadors de la producció
(treball mental orientat a concepció i
planificació imperatius dels processos
productius)

La línia horitzontal en qüestió representa el conjunt d'individus que una societat -mitjançant mecanismes institucionals que varien segons la natura

del sistema social- assigna a l'esforç coordinat per a la producció de bens i satisfacció de les necessitats que anomenem procés de treball social. Aquesta línia es pot interpretar de dues maneres complementaries:

a. Estàticament i en termes microsocials. Ens indica aleshores la distribució en categories laborals del conjunt de població assignada al procés de treball. Designa doncs l'estructura ocupacional, i els segments en que es divideix la línia representen les diverses categories ocupacionals. Aquestes, en el capitalisme s'estructuren com un continuum enlloc dels familiars esglons dràsticament diferenciats característics dels sistemes no industrials (vegeu Parkin 1971:24). Així i tot, es poden pensar profitosament com conjunts d'ocupacions que es situen més aprop d'un dels extrems polars que de l'altra es a dir, que -posem per cas- tenen més components de treball directe que de treball mental de concepció. Els segments de la zona intermitja representen aquelles ocupacions més ambigües a on els indicadors de posició tendeixen a anul·lar-se entre si. La línia i els seus segments indiquen aquí posicions.

b. Dinàmicament i en termes macrosocials. La línia representa també, no posicions, sino relacions, que es el que ens interessa aquí i del que parlarem a aquest apartat.

La línia del nostre gràfic, en efecte, representa una estructura d'ocupacions però també, implícitament, certes resolucions socials que impliquen decisions polítiques: qui fa que i com es gratifica (el treball). Com observa Dunlop (1978:27):

'En las sociedades primitivas y agrarias surgen problemas analogos a los problemas de las relaciones industriales -tales como, quién ha de efectuar determinado trabajo, que reglas disciplinarias se han de aplicar en el lugar de trabajo, o como se han de repartir los frutos del trabajo.'

A tota societat de classes, específicament, els mecanismes per a distribuir socialment les ocupacions -i, per tant, les gratificacions- es fixen seguint criteris no tècnics sino polítics, o dit més exactament, criteris que son tècnics però deriven d'accions polítiques prèvies (que permeten, per exemple, que certes ocupacions reclutin -seguint mecanismes tècnics de mercat- els seus membres entre la població de les classes que han esdevingut, per l'acció del sistema social, subprivilegiades). Un cop distribuïdes les ocupacions, els individus que participen en el procés de treball ocupen, com hem dit, posicions. Però atesa la reflexió anterior, ocupen també posicions que reflexen

---

'Es el cas per exemple dels treballadors industrials estables amb alta qualificació (que s'aproximarien des de l'esquerra al centre de la nostra línia) i els petits empresaris que treballen amb ajudes familiars i molt pocs -o cap- treballadors assalariats en produccions molt simples (que s'aproximarien des de la dreta al centre de la línia). En termes conceptuals, aquests últims disposen de més estatus social, probablement més oportunitats vitals etc. En termes pràctics, però, els primers tenen més estabilitat laboral i pot ser fins i tot ingressos similars o superiors.

l'estructura social i, per tant, observen una tendència a reproduir-se tot acomodant-se als canvis d'aquesta. Aquesta situació dona lloc a relacions socials, en el següent doble sentit:

a) La posició d'un conjunt d'ocupacions es troba sistemàticament correlacionada amb la posició d'un altre conjunt d'ocupacions. En un exemple agregat, el que els organitzadors de la producció en el capitalisme siguin empresaris (i no, posem per cas, elits burocràtiques d'estats hidràulics) exigeix necessàriament que la força de treball directa la formin treballadors assalariats (i no, posem per cas, esclaus). I un conjunt i l'altre mantenen entre si, no relacions individuals i aleatòries, sino relacions socials, relacions de grup, amb tendència a reproduir-se, previsibles i ancorades en la lògica del sistema social independentment de la voluntat dels qui hi participen.

b) Aquestes posicions-que-impliquen-relacions formen el criteri per a la distribució dels ingressos i la riquesa i son, a la vegada, l'origen de la distribució de la població per classes. Com suggereix Parkin (1971:18):

L'espina dorsal de l'estructura de classes, i veritablement, de la totalitat del sistema de gratificacions de la societat occidental moderna, es l'ordre ocupacional.

Les categories ocupacionals proveeixen els protagonistes col·lectius i els interessos diferenciats que operen al si del procés de treball. O dit més exactament, proveeixen les condicions per a la formació dels protagonistes i els interessos, doncs uns i altres, si bé operen en el marc d'unes determinacions socials (algunes de les quals les estem analitzant en la present secció), son el resultat de processos dinàmics i en aquest sentit poc proclius a predeterminacions en sentit estricte¹. Quin es el contingut de la nostra línia? Com assenyala Parkin (1971:19) pel' que fa les societats de capitalisme avançat, "es pot representar l'espina dorsal del sistema de gratificacions en forma d'una jerarquia d'amplies categories ocupacionals", de dreta a esquerra de la nostra línia:

- . Professionals, gestors i administratius
- . Semi-professionals i administratius de categoria inferior
- . 'Colls blancs' de rutina
- . Treballadors manuals qualificats
- . Treballadors manuals semi-qualificats
- . Treballadors manuals sense qualificació

2. Feta aquesta breu introducció al tema, la qüestió que elaborarem a aquest epígraf es la que hem expressat abans sintèticament (p. 00 (90) al referir-nos al procés de treball (A, en el Gràfic de la p. 00 (86)) com el primer punt nodal de l'acció política poliàrquica. El que fan les associacions d'interessos - patronals i sindicats- dins aquest procés es pugnar entre si, reforçant i

---

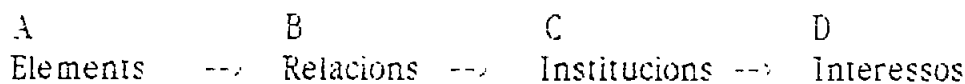
¹ Vegeu al respecte la magnífica argumentació de Thompson (1979:37)

eventualment orientant la pugna que porten a terme els seus respectius representats als centres de treball, per a alterar al seu favor les condicions en que es realitza el treball i b) controlar relativament el proces de treball mateix. Com hem mencionat el punt crucial es el últim, el control, que significa una reformulació permanent sobre qui i amb quins limits i prerogatives gestiona el propi proces. El conflicte resultant es posicional en la mesura que, per a cada una de les parts, mes important que les alteracions de les condicions de treball -que tenen una traducció economica directe- es guanyar una posició ventajosa -que no té una traducció economica directe- respecte de l'altra part, posició que es la que permet alterar eventualment les condicions de realització del treball.

A l'epoca contemporanea, com hem comentat abans seguint Dahrendorf, el conflicte en el proces de treball s'ha "institucionalitzat" els actors no cerquen canvis espasmòdics, sino allò que hem anomenat aquí "perdues i guanys incrementals", i el conflicte, quan es produeix, queda "encapsulat" dins el propi sistema industrial i no s'expandeix al conjunt del sistema social! mitjançant xarxes institucionals! Les relacions socials que es creen dins el proces de treball en conseqüència, tenen sempre un caracter ambivalent al articular combinacions variables de conflicte i consens. Les relacions laborals son precisament l'institucionalització d'aquests processos de tensió i acomodació entre les dues parts del sistema industrial".

3. Com hem explicat, les relacions laborals son relacions socials, i generen un conjunt de processos i institucions -sobre les que es projecta l'acció sindical- que es poden analitzar profitosament com un sistema:

Sistema de les relacions laborals:

* Per aquest motiu es sempre complicat definir amb precisió ^{i formulant} que son les relacions laborals. Els analistes de tendència conservadora acostumen a accentuar l'element de consens, definint per tant les relacions laborals en termes normatius. Es el cas per exemple de Dunlop (1978:21) "Cada sistema de relaciones industriales crea un complejo de reglas con el fin de gobernar el lugar de trabajo y la comunidad laboral". Els analistes de tendència conflictivista, en canvi, tendeixen a remarcar l'element de tensió, definint per tant les relacions laborals en termes de control. Es el cas per exemple de Hyman (1981:22) "las relaciones industriales estudian los procesos de control sobre las relaciones de trabajo, y entre estos procesos revisten particular importancia aquellos que se refieren a la organizacion y accion colectivas de los trabajadores". En el present treball s'adopta la perspectiva de considerar el control com el punt nodal de les relacions laborals -aquell al voltant del qual s'organitzen tots els altres, i a la vegada (en una perspectiva no massa habitual dins el corrent conflictivista) que la primera matèria de les relacions laborals -com a mínim en el capitalisme avançat- es una combinació ambivalent de conflicte i consens.

Els elements (A) o primera matèria d'aquest sistema són, sintèticament, en condicions de capitalisme desenvolupat:

- a. el treball mateix
- b. el procés de treball industrial (un tipus particular i distintiu d'esforç coordinat per a produir bens i satisfer les necessitats)
- c. la força de treball assalariada entesa com el conjunt de treballadors directes
- d. la força de treball entesa com la capacitat d'efectuar treball
- e. el management
- f. la divisió del treball, social, i tècnica
- g. els processos d'organització de treball

Les relacions (B) fan referència al principi organitzador dels elements del sistema, aquell principi que fa que els elements es configuren d'una o altra manera. En el cas que ens ocupa, es tracta de l'intercanvi laboral (Gintis 1983) entre capital i treball que, a diferència dels factors de producció, no és un intercanvi de mercat sinó una relació de poder. Com sintetitza adequadament Gintis (1983, 169):

"La primera implicación de nuestro análisis es que la rentabilidad de la producción dependerá estrechamente de la conciencia de los trabajadores. En este sentido el intercambio laboral difiere radicalmente de un verdadero intercambio de mercado, en el cual las partes sólo están interesadas por los atributos de las cosas intercambiadas y no por los atributos personales de las otras partes. La distinción entre trabajo y fuerza de trabajo, sin embargo, implica que la producción capitalista se organizara no solo para producir una mercancía vendible, sino también para reproducir, de un periodo a otro, formas de conciencia de los trabajadores compatibles con los beneficios futuros."

Aquesta noció, que sovint s'atribueix erròniament de forma exclusiva a l'enfocament marxista, l'expressa amb claredat el propi Taylor (1986:29):

"No hay duda de que el hombre medio, en todos los aspectos de la vida, tiene tendencia a trabajar a un ritmo lento y facil y, sólo despues de mucha reflexión y observación por su parte, o debido a su conciencia, al ejemplo de los demas, o a presiones externas, se decide a adoptar un ritmo más rapido.

Hay, naturalmente, hombres de una excepcional energía, vitalidad y ambición, que eligen espontaneamente el ritmo mas rapido, que establecen sus propias normas y que trabajan duro; incluso, a veces, contra sus mismos intereses. Pero estos pocos hombres, nada comunes, sirven solo de contraste para resaltar la tendencia natural de la mayoría.

Esta tendencia natural a tomarselo con calma se acentúa mas, todavía, si se hace trabajar juntos a gran número de obreros para un trabajo similar y con un sistema uniforme de salarios. Con este sistema, el mejor trabajador reduce

de una forma gradual pero segura su ritmo de trabajo, hasta ponerse al nivel del obrero menos eficiente. (Cursives nostres).

Les institucions (C) de les relacions laborals configuren una xarxa normativa que serveix per a regular l'intercanvi laboral al si de l'industria. Destaquem-ne les següents:

- a. les formes associatives de la força de treball: moviment obrer, assembleisme, sindicats
- b. les formes associatives dels empresaris: i associacio informal, i organizacio patronal
- c. la legislacio laboral
- d. la negociacio col·lectiva
- e. les normes consuetudinaries (com ara les que reflexa la cita de Taylor reproduïda mes amunt)
- f. les institucions d'arbitrage i mediacio
- g. la reglamentacio del treball
- h. els mercats de treball
- i. els mercats interns de treball

Podria dir-se que (A), els elements de les relacions laborals, queden organitzats significativament (es a dir, prenent una configuracio distintiva) per (B), i regulats per (C). L'interaccio entre els components d'aquest sistema resulta en els interessos d'una i altra part, capital i treball, i dels segments interns a una i altra.

4. Dintre del sistema industrial que ara estem considerant, quins son els interessos en presència i de quina manera determinen les pautes de l'acció sindical? Els interessos que estructurèn l'intercanvi laboral entre capital i treball es poden sintetitzar esquemàticament en el següent Quadre*.

---

* El Quadre es d'elaboracio propia a partir dels suggeriments de Hoxie (1985)
parcialment

Comparació dels interessos bàsics que operen al procés de treball i dels principals procediments per fer-los avançar

capital
INTERESSOS DE L'EMPRESARIAT

treball
INTERESSOS DE LA FORÇA DE TREBALL I
DELS SINDICATS DE CLASSE

l'ita central

L'output més gran possible al cost
més baix possible

L'ocupació continuada de la força de treball
en les millors condicions de treball possible

les més econòmiques
compatibles amb l'eficiència
eliminació

- salari
- jornada
- ritmes
- condicions de treball
- treballadors menys eficients
- canvis en el procés de treball

les més favorables a la força de treball

manteniment

eis mínims necessaris

la flexibilitat més alta possible

procediments

procediments

Màxim control sobre el procés de treball = divisió de la força de treball

Neutralització màxima possible del control empresarial = integració de la força de treball

foment de
- competència entre treballadors
- negociació individual

impedir la competència entre treballadors
- substituir la negociació individual per la col·lectiva

principis d'acció col·lectiva

principis d'acció col·lectiva

1 Principi de discriminació pel que fa l'assignació del salari i de les condicions de treball

1. Principi d'uniformitat i estandarització de remuneració i condicions de treball

↳ foment del treball a preu fet (de premis i estímuls)

↳ quan pot donar-se competència, introduir
a. salari estandar per cada grup de treball
b. jornada estandar
c. treball estandar per períodes fixats

2 Principi d'innovació = introducció de processos laborals reforçadors de la discriminació (noves tecnologies, nous mètodes)

2. Principi de continuïtat = restricció de canvis en salari i procés per períodes de temps → neutralització de la tendència empresarial a violar amb innovacions el principi d'estandarització

3 Principi de llibertat econòmica

3 Principi de solidaritat: la competència no pot impedir-se si no es dona una elevada cohesió entre la força de treball

↳ tendència a un control monopolista de l'oferta de treball = disciplina

El Quadre indica sintèticament, en la part superior, quins són les orientacions respectives de les preferències centrals d'empresaris i treballadors (aquests últims des de la perspectiva del sector organitzat en sindicats de classe). Es tracta de preferències simètricament oposades i que tenen en comú només, i no sempre, la continuïtat i prosperitat de l'empresa (o, des de la perspectiva general, de l'economia nacional). D'aquests interessos bàsics s'en deriven uns procediments o orientacions centrals per tal d'afavorir-los i, finalment, uns principis d'acció col·lectiva (en el sentit de pautes d'acció organitzacional estructuralment determinades per la configuració interna del procés de treball assalariat).

Els procediments cap als que s'orienten típicament capital i treball es focalitzen en controlar el procés de treball per part de l'empresari i resistència al control per part de treballadors i sindicats. El mecanisme universal bàsic per a facilitar el control és la divisió dels treballadors i, en el cas òptim, la negociació individual (o, en el cas de les grans empreses, la negociació col·lectiva però extremadament segmentada en categories de condicions); el mecanisme universal bàsic per a resistir-se al control: la cohesió de la força de treball i, en el cas òptim, la desaparició de la competència entre els treballadors. Com explica Hoxie (1985:40-41):

[L]a negociació individual entre l'empresari i el treballador, és a dir, la competència entre els treballadors individuals del grup pel treball i pels salaris, tendirà a resultar en una baixada dels salaris i de les condicions d'ocupació i en mantenir-los a la baixa fins aquell punt que pot ésser demanat i garantit pel més dèbil dels negociadors del grup de treball. (...)

El resultat d'aquests supòsits ... constitueix el programa econòmic positiu del sindicalisme, el perfil aproximat del qual pot condensar-se en dues proposicions: (a) si no es vol que els salaris i les condicions del grup caiguin fins aquell punt que pot ésser exigint pel més dèbil dels negociadors per la banda del treball, s'ha d'aconseguir que la força del negociador més dèbil quedi igualada amb la força del grup; (b) si es vol impedir que els salaris del grup caiguin o es vol que s'incrementin i que les condicions d'ocupació es mantinguin o millorin, s'ha d'intentar permanentment elevar la força negociadora del grup front els empresaris del grup i front altres grups.

A vegades pot interessar a l'empresa éls seu tancament per reiniciar les activitats amb una altra raó social i nous processos de producció i formes de contractació, o, en el cas de les empreses transnacionals, per decisions estratègiques

Aleshores, com poden els sindicats portar a terme aquest programa? En primer lloc, com poden fer que la força del negociador més debil del grup sigui idèntica a la força negociadora del grup? ... (Això només pot fer-se, és evident, eliminant la possibilitat de qualsevol tipus de competència entre els treballadors individuals del grup. El mètode general ideat pels sindicats per assolir això consisteix en substituir la negociació individual per la negociació col·lectiva.)

Del conjunt d'interessos respectius bàsics d'empresaris i treballadors i dels procediments o orientacions centrals per afavorir uns i altres s'en deriven unes pautes d'acció col·lectiva en les relacions entre empresaris i treballadors-sindicats:

a) Principi de discriminació per part de l'empresari, principi d'uniformitat per part dels sindicats. El primer ens indica que, independentment de quina sigui la seva voluntat, si l'empresari vol mantenir i garantir el control del procés de treball tendrà a assignar treball i condicions entre el grup de treball de manera que es creïn diferències i s'activin estímuls de superació individual. De forma simètricament oposada, els sindicats disposen d'una eina per contrarrestar la discriminació: uniformitzar el salari i les condicions. D'aquí, diu Hoxie (1985:42), "la necessitat des del punt de vista dels sindicats, per tal de garantir l'uniformitat, de l'especificació minuciosa dels estandars en relació a totes les incidències del treball i la remuneració, uns estandars dels que no es pot permetre cap desviació. Això explica la multitud de minúscules i molestes restriccions de les que es queixen els empresaris".

El principi d'uniformitat que procuren aplicar els sindicats implica que, sempre que hi hagi la possibilitat real de que es creï competència entre els treballadors del grup, es garanteixi la homogeneïtat de condicions laborals al llarg d'un període considerable de temps.

b) Principi d'innovació per part de l'empresari, principi de continuïtat per part dels sindicats. El primer ens indica que l'empresari tendeix típicament a alterar els processos tecnològics i laborals per raons d'eficiència econòmica però també, perquè constitueix una eina per a mantenir el control sobre el procés de treball i mantenir o reforçar la discriminació pel que fa als membres individuals de la força de treball. Aquests canvis "permeten l'empresari crear noves tasques i llocs de treball per als quals no s'han establert estandars o uniformitats" (Hoxie, 1985:42). Els sindicats, en canvi:

si volen que es mantingui el principi d'estandarització o uniformitat, han de restringir els canvis en les condicions de treball i de remuneració per períodes considerables de temps. Això significa que els sindicats han de delimitar acuradament el camp de treball del grup i mantenir-lo incanviat. Aquest és en part el motiu de la tendència sindical a resistir-se a les noves activitats, la

nova maquinària, els nous mètodes i processos, i el que en part la seva oposició a l'estudi de temps (Hoxie, 1985:43)

c) Principi de llibertat econòmica per part de l'empresari, principi de solidaritat per part dels sindicats. El primer, restringint a les relacions laborals, ens indica que l'empresari tendirà típicament a impedir la formació de coalicions entre els treballadors del grup i de les que el sindicat es una forma organitzada i a fomentar l'acció individual (lliure) d'aquests. Com assenyala Gintis (1985:180-181):

[L]a solidaridad no esta constituida solo por los intereses comunes y la influencia mutua, sino tambien por la accion conjunta. Asi, pues, el capitalista debe organizar el proceso de produccion con el fin de minimizar la formacion de coaliciones entre los trabajadores. (...) En general, los mecanismos que minimizan la colusion deben ser incorporados a la estructura organizativa misma. (...)

El empleador puede ... impedir la formacion de coaliciones fragmentando los grupos de trabajo, aumentando la distancia social entre los superiores y los subordinados y canalizando el poder de toma de decisiones a traves de los niveles jerarquicamente superiores para minimizar el grado de control que un grupo de trabajadores puede ejercer sobre sus compañeros".

El principi de solidaritat es un aspecte central, i sovint entès de manera incompleta com coerció, de l'acció sindical. La cultura econòmica i laboral que acompanya una economia de mercat es, per definició, aclaparadorament fomentadora d'estímols individualistes i egoistes (es, en realitat, i lògicament, una extensió del principi de llibertat de l'empresari que acabem de comentar). Però es que, més important i a la seva base, els mecanismes efectius que operen en una economia de mercat es fonamenten en l'acció i l'interès individuals. Els sindicats, per tan, en una orientació que pot qualificar-se d'"egoisme racional", tendeixen a contrarrestar els estímols individualistes del medi on operen desenvolupant -i socialitzant la força de treball en ell- un principi de solidaritat que té per objecte neutralitzar els estímols a la competència entre els treballadors individuals. Hoxie (1985:43) ho exposa certament:

i obteniu guanys col·lectius superiors

"[A]mb la constant amenaça de canvi industrial, l'esforç constant de l'empresari per induir els treballadors individuals a competir amb els seus col·legues en benefici propi per pressions, o diferint les avantatges immediates en termes de treball i remuneració, la competència no pot evitar-se ni aquests principis mantenir-se a no ser que es dongui un elevat grau de solidaritat en el grup de treball. El sindicat ha de controlar el personal laboral del grup, i la totalitat dels membres del grup han de percebre que els seus interessos són comuns més que individuals i han d'estar disposats a sacrificar.

L'acció col·lectiva solidària com a instrument per a afavorir els interessos individuals

pel bé comú les aventatges individuals. En conseqüència, per mantenir aquests principis, el sindicat ha de determinar quins membres componen el grup i ha de ser capaç especialment de determinar qui entra en el centre de treball. Aquesta es la base real de la demanda de taller tancat i de l'aversion cap a l'esquirol o els obrers no sindicalitzats.

Una manera que té el sindicat d'assolir la solidaritat de grup es la difusió cultural de nocions anti-individualistes. Però una manera molt més efectiva, i historicament molt difosa, es senzillament imposar-la sempre que es donin les condicions apropiades. Es tracta d'introduir mecanismes coercitius que pressionin els treballadors individuals a observar una disciplina de grup i materialitzar així dins la classe l'"egoisme racional" del que parlàvem. Un d'aquests mecanismes, el central, es la tendència al control monopolista de la oferta de treball per part del sindicat. Però també el "closed shop", o taller tancat, o empresa sindicalitzada, mitjançant el qual un treballador no pot accedir a un lloc de treball si no es membre del sindicat, de manera que així aquest pot encarnar el control del personal laboral del que parla Hoxie. I també l'institució dels "piquets", mitjançant els quals els sindicats contribueixen, mitjançant mesures violentes o sancions morals a reforçar les ~~mesures~~ ^{condicions} disciplinades dins la força de treball. Com assenyala Olson (1971:71): "La pertinença ["membership"] obligatòria i els piquets son part de l'essència mateixa del sindicalisme". I ho explica així (1971:76):

"Aquesta dependència general de la pertinença obligatòria era d'esperar, doncs els sindicats de treballadors son típicament grans organitzacions que pugnen per assolir beneficis per a grups grans o latents. Un sindicat de treballadors opera principalment per a obtenir salaris més alts, millors condicions de treball, legislació favorable als treballadors i mesures similars: per la seva pròpia natura, aquestes coses no es poden correntment impedir que arribin a un treballador particular dins el grup representat pel sindicat. Els sindicats están per la 'negociació col·lectiva', no per la individual. Es segueix d'això que la major part d'allò que obte un sindicat, adhuc si fos més notable del que preten el més incondicional dels sindicalistes, no podria oferir al treballador racional cap incentiu per a afiliar-se (...) [E]ls sindicats son, i han sigut des de que esdevingueren organitzacions d'àmbit nacional, institucions que en allò fonamental treballen per als interessos comuns de grans grups de treballadors".

L'altra cara d'aquesta orientació instrumental dels sindicats cap a mesures coercitives i disciplinaries que afavorixin el seu contrari, la solidaritat col·lectiva es que eventualment poden ser analitzats com "grups de pressió" basat en un monopoli, grups d'interès que, sobre la base -retòrica- de la solidaritat col·lectiva, el que fan es afavorir grups privilegiats de treballadors a costa d'altres. Pensem que aquesta visió es bàsicament correcta per a explicar la conducta dels sindicats corporatius. Pensem també que es demostrable que tendències d'aquest tipus es troben en tot tipus de sindicat.

incluint els sindicats de classe. Pel que fa aquests últims, però, creiem que aquestes tendències són majoritàriament excepcionals i allò que prima, en canvi, és l'utilització de mesures coercitives instrumentals per a combatre les forces centrífugues, individualistes, que els mecanismes de mercat imposen a l'acció col·lectiva dels treballadors (vegeu al respecte i per al cas espanyol, Aguilar i Roca, 1991).

5. Les perspectives que hem proposat fins aquí, dins d'aquest epígraf, permeten copsar l'essència del sindicalisme com a) una forma associativa que emana de la classe treballadora amb poques mediacions i en aquest sentit, un reflexe generalment fidel d'aquesta, i b) una organització defensiva i fonamentada en una orientació a l'acomodació al sistema industrial capitalista. Es pot per tant caracteritzar encertadament la 'forma sindical' com una organització de 'col·lectivisme instrumental', com fa Parkin (1971:90-91) en la següent citació (que reproduïm in extenso perquè la filosofia bàsica del present treball pel que fa als sindicats és molt propera a aquesta formulació):

~~III~~ Deure nota repetida parcialment a p. 57 above!

Malgrat el fatalisme i l'acceptació reticent del fat propi es un tema prominent del sistema de valors subordinat, no es en absolut l'única resposta important compatible amb l'adaptació. Dins la perspectiva d'acomodació, un element no menys important és el 'col·lectivisme instrumental' típicat pel moviment sindical. El sindicalisme és una de les poques formes d'organització socio-política autòctona de la classe subordinada, i no obstant basada en la societat més que en la comunitat. I en la mesura que els individus s'uneixen en un intent de millorar la seva situació material, no es pot dir que tinguin una perspectiva purament fatalista: el compromís amb el sindicalisme porta implícita la creença que les condicions han de millorar-se i poden ser millorades (...). No obstant, el fet que el sindicalisme s'adapta estretament al marc moral del sistema de valors subordinat queda reflexat en els objectius del moviment pel que fa la distribució de les gratificacions. La negociació col·lectiva i estratègies concomitants impliquen una acceptació general de les regles que governen la distribució. El moviment obrer organitzat dirigeix els seus esforços més importants a aconseguir una porció més gran dels recursos per als seus membres no desafiant el marc de regles existent, sino treballant a l'interior d'aquest marc.

En aquest sentit, es raonable considerar el sindicalisme i, en general, el col·lectivisme instrumental com una resposta d'acomodació a la desigualtat. La negociació col·lectiva no posa en qüestió els valors subjacents de l'estructura de gratificacions existent, ni suposa tampoc cap amenaça a les institucions que suporten tal estructura. De fet, es podria dir del sindicalisme que estabilitza l'ordre capitalista contemporani al legitimar addicionalment les regles i procediments que governen l'assignació de recursos. (...)

La consciència sindical, en tant que una de les propietats emergents del sistema de valors subordinat, exemplifica allò que es pot ser la característica definitoria d'aquest sistema de significació [el subordinat]: el seu compromís inestable entre el rebuït i el recolzament total de l'ordre dominant'. (curious notes)

El que suggereix certerament Parkin, doncs, es que la forma sindicat es una creació cultural directa de la classe treballadora: que observa orientacions i contradiccions molt similars a les de la pròpia classe: i que específicament s'origina en el sistema de valors generat dins la pròpia comunitat obrera orientat a establir respostes d'acomodació col·lectiva a l'ordre industrial. Podria dir-se, en conseqüència, que es una estructura formal ambivalent que combina elements de consciència (la millora de les condicions, però també alguna perspectiva d'ordre social alternatiu) i elements d'acomodació a l'ordre social capitalista simètrics a l'ambivalència normativa (Parkin, 1971:94) que exhibeix la classe mateixa. Com assenvala Mann (1986:32):

'[L]a quasi exclusiva preocupació dels sindicats per l'economicisme no es una simple qüestió de 'traïció' per part dels seus líders: esta arrelada a l'experiència mateixa del treballador, i aquest reforça la posició del sindicat.'

Es aquesta una perspectiva que atorga implícitament al sindicat un caracter defensiu, d'acomodació ambivalent i reactiva a l'ordre capitalista. En termes històrics, com resumeix Hobsbawm (1962:248-249, 250):

" El moviment obrer va donar una resposta al lament dels pobres. Una resposta que no s'ha de confondre amb la pura reacció instantània i col·lectiva en contra la privació intolerable, que es dona a tot el llarg de la història coneguda (...). Allò que tenia de nou el moviment obrer dels inicis del segle XIX era la consciència de classe i l'ambició de classe. Els pobres' deixaven d'enfrontar-se als rics. Una classe específica, la classe dels treballadors, obrers, o proletariat, s'enfrontava a una altra, la dels empresaris o capitalistes. La Revolució francesa va donar confiança a aquesta classe: la revolució industrial va estampar-hi la necessitat de la mobilització permanent. Un modus de vida decent no podia assolir-se purament mitjançant la protesta ocasional que servia per a restaurar l'estable, però transitoriament perturbat, equilibri de la societat. Requeria la permanent vigilància, organització i activitat del moviment: el sindicat, la societat mutua o cooperativa, l'institut, el diari o l'agitació obreres. Però la pròpia novetat i rapidesa del canvi social que els envoltava aienta els treballadors a pensar en termes d'una societat enterament canviada, fonamentada en la seva experiència i les seves idees en oposició a l'experiència i idees dels seus opressors. Es tractaria d'una societat cooperativa i no competitiva, col·lectivista i no individualista. Seria una societat 'socialista'. I representaria, no l'etern somni d'una societat lliure, que la gent pobre sempre ha tingut al fons de la seva ment però que només hi pensa en les rares ocasions de revolució social general, sino una alternativa permanent i practicable al sistema existent. (...)

L'experiència de la classe obrera dona a la població pobre treballadora les principals institucions d'autodefensa quotidiana, el sindicat i la societat d'ajuda mutua, així com les armes principals per a tal lluita col·lectiva, la solidaritat i la vaga (que implicaven, al seu torn, organització i disciplina)'.

«Les dos últimes, cursives nostres.»

El compendi històric de Hobsbawm requereix moltes matitzacions al traslladar-lo al capitalisme avançat i, més específicament, a l'època recent de crisi del moviment obrer clàssic als països centrals'. COMPLETAR text nota
Però malgrat les matitzacions, que són substantives, el subsistema industrial capitalista que estem aquí considerant produeix universalment tres efectes que hem mencionat i sintetitzem a continuació per acabar:

Primer efecte: el sistema industrial genera el nucli dur de l'estructura de classes. Treball assalariat i capital són els dos pols estructurals del capitalisme i donen lloc a dos sectors socials simètrics i oposats. Aquests dos sectors estan formats per col·lectius molt diversos, però l'operació del sistema industrial proveeix la fracció que catalitza respectivament l'activitat del conjunt. Aquests col·lectius bàsics, actius, simètrics en termes d'ubicació, però oposats, són l'empresariat i la força de treball. En ambdós casos ens trobem que:

- No són per si sols la classe, però aquesta és impensable sense la seva presència (de fet, aquests col·lectius absents ens trobaríem parlant d'un altra sistema social).
- Dinamitzen l'acció de conjunt de la classe i en són el seu punt de referència permanent, especialment pel que fa les lluites socials.
- Moldegen les actituds, tradicions, subcultures i formes de representació d'interessos i de lluita de la resta dels segments de la classe.
- Són per al conjunt de la classe el sector estratègic: els membres d'aquests col·lectius bàsics operen com una mena de líders d'opinió pel que fa el conjunt de la classe respectiva.
- Generen un conjunt d'institucions i organitzacions de classe, és a dir, que explícitament no representen interessos generals. Aquestes institucions, simètriques i oposades, entre elles els sindicats, formen el nucli del conflicte de classes organitzat.

Segon efecte: la força de treball assalariada opera en el capitalisme en el marc d'una ambivalència normativa: d'una banda, l'orientació col·lectiva principal és a l'acomodació permanent i practicable a l'ordre industrial capitalista; d'una altra, l'experiència del treball genera també nocions d'oposició sistemàtica i sistema social alternatiu. A l'experiència diària mateixa dels treballadors hi ha una tensió permanent entre la conformitat a l'ordre social representat per l'empresari, la necessitat d'actuar col·lectivament per obtenir guanys immediats i l'idea d'un ordre social alternatiu al capitalisme'.

---

* Vegeu al respecte els punts de vista enfrontats del propi Hobsbawm (1989) i de Goran Therborn (1984)

* I de fet una de les formes de perioditzar l'història del sistema industrial capitalista fora establint quina d'aquestes ~~de~~ actituds de la força de treball ha prevalgut en cada moment. Cal afegir a la afirmació que acaba de fer-se que en "la necessitat d'actuar col·lectivament per obtenir guanys immediats" per part de la força de treball i els sindicats hi ha implícita

Tercer efecte: els sindicats de classe reflecteixen organitzacionalment l'ambivalència de l'experiència dels treballadors i són en aquest sentit, contradictoriament, institucions d'ordre i institucions de consciència alternativa. Sociològicament parlant hi ha pocs dubtes sobre la dimensió dels sindicats com instruments de control social. Pel que fa la consciència, les experiències dels moviments sindicals nacionals són molt variades però aquí, basant-nos en les més properes, tendim a pensar que, contràriament a la proposta de Parkin, que excloueix que els elements de consciència orientats a un ordre social alternatiu puguin sorgir del sindicalisme (funció que atribueix en canvi al partit polític de masses basat en la classe subordinada, 1971:97), els sindicats de classe -i no els partits de masses contemporanis- els que contribueixen a organitzar dins la classe els elements de (fragmentada) consciència d'ordre social alternatiu que l'experiència laboral genera entre els treballadors.

6. Acabarem aquest epígraf amb una consideració sobre les relacions laborals al capitalisme avançat. Malgrat aquest aspecte de la qüestió l'aprofundim en el model mateix, cal caracteritzar ara breument la forma específica que pren l'entramat de relacions i institucions que configura el sistema industrial -i que es el que estableix les condicions del conflicte posicional entre capital i treball- a on operen les confederacions dels sindicats de classe objecte del present treball. Es tracta per tant d'un entramat que conforma una de les condicions o estipulacions contextuals del model que es proposa més avall.

Abans hem fet menció de que el capitalisme avançat ha passat, a grans trets, per dues fases diferenciades que hem anomenat, seguint altres autors, 'capitalisme organitzat' i 'capitalisme desorganitzat'. L'entramat de relacions i

---

una important influència ideològica sobre ambdós per part de l'empresariat produïda en el procés de treball mateix. Un punt de vista que es present a l'anàlisi marxiana del fetitxisme de la mercaderia però que contemporàniament ha estat recollit per pocs autors, un d'ells Burawoy. Amb certes matitzacions pel que fa l'èmfasi, estariem d'acord amb Burawoy (1979:201) quan afirma que 'L'a conformitat es produeix i reproduïx en el centre de treball i no depèn de la legitimitat inculcada en la ment de la gent a les escoles ni de la formació del caràcter a la família (...) Naturalment, les activitats productives i la reproducció de la conformitat si que depenen d'unes certes característiques mínimes produïdes a l'exterior del treball i que són comunes a tots els treballadors'

Hobsbawm (1964:339), 'Inevitablement, adhoc els més revolucionaris han de donar les batalles per la millora i la reforma d'acord amb la natura del terreny, que es la d'un càlcul realista en una economia capitalista i un Estat capitalista. Es a dir, han d'arribar a compromisos, fer aliats i, en general, actuar com a reformistes. Si vol ser efectiu en una economia capitalista estable adhoc el líder sindical comunista ha de fer això independentment de les reserves i càlculs privats que pugui tenir (...) No té res d'extrany doncs que, per a molts militants obrers espontanis, l'alternativa a la militància cega es a efectes pràctics, un reformisme eficient dins un entorn capitalista al que es considera de facto permanent o que com a molt es considera subjecte únicament a un canvi gradual i fragmentari'

'L'autoritat en la matèria, com es ben sabut, es Lenin, que a ¿Que hacer? oposava la consciència de classe a la 'consciència sindical'

institucions que configura el sistema industrial es pot també, a efectes analítics, diferenciar de forma similar i corresponent. Ben entès que no es tracta de formes alternatives pures de capitalisme ni de model de relacions industrials sinó, més aviat, de tendències que coexisteixen però que per raons diverses, ocupen alternativament el primer pla de la dinàmica social.

La hipòtesi que aquí es proposa és que, pel que fa al model de relacions laborals, a la fase de capitalisme organitzat, aproximadament entre 1945 i 1973, correspon en termes generals una situació de pluralisme neocorporativista:

- a. Es pot parlar de situació pluralista pel que fa a les relacions laborals on tot actor organitzat té dret a actuar legítimament en defensa d'interessos parcials.
- b. A la vegada, però, d'una banda existeixen actors que gaudeixen d'un monopoli de representació (les confederacions sindicals de classe i les patronals de cúpula); i d'altra, es produeixen entre aquests dos actors i l'Estat intercanvis regulars i basats en el més estricte càlcul racional de tipus neocorporativista.

Seguint Lash (1987: 232), el model neocorporativista es pot caracteritzar per sis components:

- a. Existeix a la societat civil una estructura institucional que canalitza els diversos interessos, allò que més amunt hem identificat i anomenat organització social del conflicte.
- b. En particular, dins d'aquest entramat d'institucions, i en una ubicació no compartida amb cap altra institució, trobem les associacions d'interessos - patronals i sindicats - que són organitzacions d'àmbit nacional.
- c. Al si de la societat civil hi ha disponibles un conjunt considerable de recursos organitzatius i culturals mitjançant els quals aquestes associacions mobilitzen els respectius interessos.
- d. L'Estat és relativament modernitzat o racionalitzat, en el sentit que hi ha una sèrie de ministeris amb capacitats funcionals pel que fa al "policy-making" i la posta en pràctica de les decisions.
- e. En un esperit d'"unitat nacional", les associacions d'interessos, que controlen les seves respectives bases socials, accepten acords socials i econòmics imperatius - i al marge del Parlament - a canvi dels quals obtenen poders considerables dins dels aparells d'Estat.
- f. En certs casos les organitzacions de treballadors queden incloses en els acords neocorporativistes (com a Suècia, Regne Unit o Espanya), mentre que queden exclouïdes en altres (la França de Vichy o de De Gaulle).

Una condició necessària per als acords neocorporativistes és la presència d'un moviment sindical d'àmbit nacional i amb forta implantació entre la força de treball (mesurada per l'afiliació, la capacitat de mobilització o ambdós). Una condició propícia és, a més, que hi hagi una coalició entre els principals sindicats i un partit de base obrera i que aquest es trobi en una

situació d'autoritat vers el moviment sindical) i si no existeix tal coacció i els sindicats no depenen de l'autoritat de cap partit, les condicions no són propícies per a un acord neocorporatiu). El neocorporativisme s'ha interpretat adequadament com un compromís entre classes relatiu a la distribució de recursos d'àmbit nacional.

La fase de 'capitalisme desorganitzat' (aproximadament entre 1973 i l'actualitat) ha comportat una alteració notable de la situació de pluralisme neocorporativista. Des d'adalt, d'una banda. D'entrada, en efecte, la internacionalització creixent de l'economia ha fet entrar en crisi projectes de tipus nacional com són, acabem de veure-ho, els acords neocorporatius. I aquests comencen a tenir problemes, o a colapsar, durant els anys 70 (Regne Unit, Alemanya Federal) i els 80 (França, Suècia). En segon lloc, i com a efecte derivat, la importància estratègica relativa dins de cada economia nacional de la força de treball ocupada en indústries de producció de masses -un dels sectors centrals dels acords neocorporatius- ha disminuït. En tercer lloc, la crisi econòmica mateixa ha disminuït el marge de que disposaven Estat i empresariat per a integrar socialment la força de treball via creixement salarial¹, i per tant, també, via acords neocorporatius.

Les alteracions de la situació de pluralisme neocorporativista, a més, s'han produït també 'des d'abaix'. En primer lloc, dins la classe treballadora mateixa, que ha vist com es debilitaven o desapareixien les comunitats obreres locals clàssiques. Com indica Parkin (1971:96): "Es podria dir que la densa concentració de poblacions de la subclasse en comunitats homogènies produeix una certa 'densitat moral'; i la difuminació progressiva d'aquestes concentracions en el període considerat ha introduït un dels elements del decliu d'aquesta 'densitat moral' i, conseqüentment, de l'identitat col·lectiva de cada classe treballadora nacional (Lash, 1987:234). En segon lloc, i a l'origen del que s'acaba d'indicar, les estratègies empresarials per afrontar la crisi han transformat dràsticament els processos de treball. Aquestes estratègies, orientades en allò fonamental cap a la flexibilització², la precarietat i l'introducció massiva de tecnologies adaptables a ambdues, han significat la

---

¹ Amb lo qual es posa en perill una de les condicions bàsiques per al "trade-off" entre treballadors i empresaris que va propiciar a les economies occidentals, entre 1945 i principis dels 70 i "època d'or del capitalisme": els creixements salarials. Com assenyalava un qualificat observador del procés (Therborn, 1979:45): "Los aumentos en la productividad hacen posible un incremento simultaneo tanto de las tasas de explotación como de los ingresos reales de las masas explotadas. Esto, por supuesto, no es en si mismo algo que conduzca a la democracia. Pero resulta relevante en la medida en que suministra a la burguesia un terreno de una amplitud sin precedentes para maniobrar en sus relaciones con la mayoría explotada".

² "...La flexibilidad que hoy interesa a los empresarios va mas alla de la alterabilidad -a la baja- de las condiciones del mercado de trabajo o de los márgenes de variación de los acuerdos negociados entre distintas empresas, sectores, grupos de trabajadores etc., en tanto en cuanto lo que con ese nombre se persigue es una propiedad no solo de los sistemas de relaciones industriales sino también de las empresas y de las unidades de producción. A este respecto, la flexibilidad se podría definir como la capacidad general de las empresas para reorganizarse en respuesta directa a las fluctuaciones de su entorno". Streeck, 1986:141.

progressiva difuminació del concepte de gran fabrica i del principi de continuïtat dels processos de treball amb que ho hem dit abans, operen habitualment els sindicats. Un efecte d'això, en tercer lloc, ha estat la multiplicada segmentació de la força de treball que d'un col·lectiu relativament homogeni en termes d'experiència laboral, condicions de treball i cultura ha passat a escindir-se en diversos fragments heterogenis i amb interessos emergents molt diversos.

Aquest conjunt de transformacions han erosionat l'identitat col·lectiva de la força de treball però també el protagonisme que les confederacions sindicals van tenir fins als anys 70. Prescindint-les podem esmentar també l'activació d'un principi general de la dinàmica capitalista, ben resumit per Streeck (1986:140).

"La fuerza relativa de los sindicatos y de los empresarios en el ámbito de las relaciones industriales sube y baja en paralelo con el ciclo económico. Cuando la actividad económica decrece, las iniciativas sindicales orientadas a la mejora de los salarios y las condiciones de trabajo obtienen peores resultados, y se hacen menos frecuentes. Puede suceder incluso que los sindicatos pierdan su capacidad de defensa de las condiciones de empleo vigentes y que de su pérdida de capacidad de negociación se siga una disminución de los salarios reales o nominales. Hasta cierto punto, la iniciativa en materia de relaciones industriales, que normalmente corresponde a los sindicatos, en su papel de portavoces de las demandas de sus afiliados, pasa a los empresarios".

En conjunt, la situació de pluralisme neocorporativista característica de la fase de capitalisme organitzat ha donat pas a una altra situació més confosa, i complexa, de desagregació organitzacional que certs autors (Lash 1987:236, per exemple) han denominat dualisme. Al dualisme existent dins la força de treball -amb un "sector primari" i un "sector secundari", treball estable i treball precari- respon l'empresariat amb estratègies duals (entre elles, el sindicalisme d'empresa dins el mercat de treball primari). Des de la nostra perspectiva "desagregació organitzacional" caracteritza millor la transformació:

- a. Les grans confederacions de sindicats i associacions patronals segueixen jugant papers indispensables, tant pel que fa les relacions laborals com pel que fa el "decision making" políarquíic. I en aquells països, que no són tots, on les pràctiques neocorporatives han recedit no és impensable el seu resorgiment.
- b. Però han de conviure -i adhuc propicien- el protagonisme paral·lel dins les relacions laborals d'altres nivells organitzacionals, de les pròpies confederacions o creats al marge d'aquestes pel que fa els sindicats.
- c. La pauta general és la de discriminació de situacions: per a cada conjunt homogeni de situacions dins les relacions laborals, es troben estratègies xarxes institucionals i nivells organitzacionals diferenciats. En el conflicte posicional entre treballadors i empresaris al que ens hem referit, la etapa de

capitalisme desorganitzat es caracteritza per l'avenc o prominència del principi de discriminació que cerca l'empresari per a defensar els seus interessos. Un principi que es materialitza no tan en negociació i assignació de condicions individuals per l'empresari quan en la negociació i assignació de condicions segmentades, desagregades per grups homogenis, per part de l'empresariat.

ADORNO, Theodor W.

1964 "Television and the patterns of mass culture", a Bernard Rosenberg i David White (Eds.), 1964. L'article original es de 1954.

AGUILAR, Salvador

1985 "El asociacionismo empresarial en la transición posfranquista", a Papers 24, pp. 53-84.

1991 i Jordi Roca, "Trabajadores y sindicatos en una sociedad compleja. Las estrategias de los sindicatos españoles durante la transición", comunicació a les Jornades de la UIMP a Sevilla, 21-25 d'octubre, "La integració sindical en estructures socials complexes". Mimeo

1991 i Carlos Zeller, "Los expertos entran en escena: tecnologías mediáticas para situaciones de crisis", capítol 3 de AA VV. Las mentiras de una guerra. Desinformación y censura en el conflicto del Golfo, Deriva, Barcelona.

ANDERSON, D.

1943 i P. Davidson. Ballots and the democratic class struggle, Stanford University Press, Stanford

BACHRACH, Peter

AHRNE, Göran

1990. Agency and organization. Towards an organizational theory of society, Sage, London

1970 i Morton Baratz Power and poverty. Theory and practice. Oxford University Press. Nova York

BALBUS, Isaac

1974 The concept of interest in Pluralist and Marxian analysis . capitol 10 de Ira Katznelson et al (1974), pp 278-303. L'article original es de 1971 (Politics and society 12 pp 151-178).

BALL, Allan

1986 i Frances Millard Pressure politics in industrial societies. A comparative introduction. Macmillan. Londres

BARCELO, Alfons

1974 'Historia i teoria economica', a Recerques, nº 4. Ariel. Barcelona

BAY, Christian

1968 Needs, wants, and political legitimacy a Canadian Journal of Political Science.

BELL, Daniel

1976 El advenimiento de la sociedad post-industrial, Alianza Editorial, Madrid. L'edició original es de 1973

BENTLEY, Arthur

1908 The process of Government, University of Chicago Press. Chicago

BERGER, Peter

1967 i Thomas Luckmann. The social construction of reality. A treatise in the sociology of knowledge. Doubleday. Garden City. Nova York

BERGER, Suzanne

1981 Ed., Organizing interests in Western Europe. Pluralism, corporatism, and the transformation of politics. Cambridge University Press. Londres

BLAU, Peter

1963 i W. R. Scott. Formal organizations: a comparative approach. Routledge and Kegan Paul. Londres

1975 Ed., Approaches to the study of social structure. Free Press. Nova York

BLUMER, Herbert

1969 Social movements . a B. McLaughlin (Ed.), Studies in social movements. A social psychological perspective. Free Press. Nova York. pp. 8-28 L'article original es de 1951

BULMER, M.

1975 Ed. Working-class images of society, Routledge & Kegan Paul
Londres

BURAWOY, Michael

1979 Manufacturing consent. Changes in the labor process under
monopoly capitalism, The University of Chicago Press

CLEGG, Hugh

1985 El sindicalismo en un sistema de negociacion colectiva. Una teoria
basada en la comparacion de seis paises, Ministerio de Trabajo, Madrid. Edicio
original anglesa. 1976

CONNOLLY, ~~William~~

1974 'On interest' in politics, capitol 9 de Ira Katznelson et al (1974), pp.
259-276.

CROUCH, Colin

1982 Trade unions: the logic of collective action, Fontana Londres

DAHL, Robert

1970 Who governs? Democracy and power in an American city, Yale
University Press, New Haven

1971a "A critique of the ruling elite model", capitol 10 de Alessandro
Pizzorno (1971), pp. 126-134. Article original aparegut a American Political
Science Review, 1958, vol. 52, pp. 463-469.

1971b Polyarchy. Participation and opposition, Yale University Press, New
Haven i Londres

DAHRENDORF, Ralf

1962 Las clases sociales y su conflicto en la sociedad industrial, Rialp,
Madrid. L'edicio original es de 1957.

1983 Oportunidades vitales. Notas para una teoria social y politica, Espasa-
Calpe, Madrid. L'edicio original es de 1979.

1990a El conflicto social moderno. Ensayo sobre la politica de la libertad,
Mondadori, Madrid. L'edicio original es de 1988.

1990b Reflections on the Revolution in Europe. In a letter intended to have
been sent to a gentleman in Warsaw, 1990, Chatto & Windus, Londres

DOMHOFF, G. William

1979 The powers that be. Processes of ruling class domination in America,
Vintage, Nova York

DUNLOP, John

1978 Sistemas de relaciones industriales, Peninsula, Barcelona. L'edicio
original es de 1958.

DYE, Thomas

1976 Who's running America? Prentice-Hall, Englewood Cliffs

EASTON, David

1965 A systems analysis of political life, John Wiley, Nova York.

1971 "The analysis of political systems", capítol 4 de A. Pizzorno (1971), pp. 39-55 Article original. "An approach to the analysis of political systems", aparegut a World politics, vol. 9, 1957, Nº 3, pp. 383-400.

ECKSTEIN, Harry

1963 i David Apter (Eds.), Comparative politics

EHRMANN, Henry

1976 "Interest groups", entrada a la International Encyclopedia of the social sciences, Vol. 7, Macmillan i The Free Press, Nova York

ELSTER, Jon

1989 The cement of society. A study of social order, Cambridge University Press, Cambridge

1990 Tuercas y tornillos. Una introducción a los conceptos básicos de las ciencias sociales, Gedisa, Barcelona. L'edició original es de 1989

FLANDERS, Allan

1985 "What are trade unions for?", cap. 1 de W.E.J. McCarthy (Ed.), Trade unions, Penguin, Harmondsworth, pp. 26-34. L'edició original es: A. Flanders, Management and unions, Faber & Faber, Londres 1970, pp. 37-47.

FLATHMAN, Richard

1966 The public interest, John Wiley, Nova York.

FUKUYAMA, Francis

1989 "¿El fin de la historia?", publicat a El País, 24.IX.1989.

1992

Planeta, Barcelona

GEERTZ, Clifford

1973 The interpretation of cultures, Basic Books, Nova York

GINER, Salvador

1980 "La revolucion", capítol 13 de J.F. Marsal i B. Oltra (Eds.) 1980.

1988 i Manuel Pérez Yruela. Sobre el origen, naturalesa y modalidades del corporatismo, capítol 1 de Manuel Pérez Yruela i Salvador Giner (Eds.), 1988.

GINTIS, Herbert

1985 "La naturalesa del intercambio laboral y la teoria de la producción capitalista", capítol 7 de Luis Tohária (Ed.), El mercado de trabajo: teorías y aplicaciones, Alianza Editorial, Madrid, pp.157-191.

GOLDTHORPE, John

1984 Ed. Order and conflict in contemporary capitalism, Clarendon

GOULDNER, Alvin

1983 Los dos marxismos. Contradicciones y anomalias en el desarrollo de la teoria, Alianza Editorial, Madrid. L edicio original es de 1980

HARRIS, Marvin

1971 Culture, man, and nature, Thomas Crowell, Nova York

1984 Introduccion a la antropologia general, Alianza Editorial (correspon a la tercera edicio anglesa)

HOBSBAWM, Eric

1962 The age of Revolution, 1789-1848, New American Library, Mentor, Nova York

1964 Labouring men. Studies in the history of labour, Basic, Nova York

1989 "Farewell to the classic labour movement?", a New Left Review, 173, pp. 69-74.

HOXIE, R.F.

1985 "The economic programme of trade unions", capitol 2 de W.E.J. McCarthy (1985). Conté un extracte de R.F. Hoxie Trade unionism in the United States, 1917, reimpressió de 1966, pp. 279-293, Appleton.

HUNT, Lynn

1984 "Charles Tilly's collective action", capitol 8 de Theda Skocpol (Ed.) (1984)

HYMAN, Richard

1981 Relaciones industriales. Una introducción marxista, H. Blume, Madrid

KAHN, Alfred

1968 "Cartels and trade associations", entrada de International Encyclopedia of the Social Sciences, Macmillan and the Free Press, Nova York, volum 2

KATZNELSON, Ira

1974 i Gordon Adams, Philip Brenner i Alan Wolfe (Eds.), The Politics and Society reader, McKay, Nova York.

KIRCHHEIMER, Otto

1980 "El camino hacia el partido de todo el mundo", capitol 24 de Kurt Lenk (1980)

MARUSE, E.

1971 The sociology of occupations Little Brown, Boston

LAPALOMBARA, Joseph

1964 Interests groups in Italian politics Princeton University Press
Princeton

LASH, Scott

1987 : John Urry. The end of organized capitalism, Polity Press Londres

LENK, Kurt

1980 : Franz Neumann (Eds.), Teoría y sociología críticas de los partidos políticos, Anagrama, Barcelona

LEVI-STRAUSS, Claude

1990 : Didier Eribon, De cerca y de lejos, Alianza Editorial, Madrid. Edició original es de 1988.

LINDBLOM, Charles

1977 Politics and markets. The world's political-economic systems, Basic,
Nova York

LIPSET, Seymour M.

1981 Political man. The social bases of politics, ed. ampliada, The Johns
Hopkins University Press Baltimore

LUKES, Stephen

1978 Power and authority , capítol 16 de Tom Bottomore i Robert Nisbet
(Eds.), A history of sociological analysis, Basic, Nova York

1985 El poder. Un enfoque radical, Siglo XXI, Madrid. Edició original de
1974.

MACPHERSON, C.B

1972 The real world of democracy, Oxford University Press, Nova York i
Londres. Edició original es de 1965.

1973 Democratic theory: essays in retrieval, Clarendon Press, Oxford

1981 La democracia liberal y su época, Alianza Editorial, Madrid.

MANN, Michael

1986 Consciousness and action among the Western working class,
Macmillan, Londres. Edició original es de 1973.

MAYER, Adrian C.

1966 The significance of quasi-groups in the study of complex societies
a Michael Banton (Ed.), The social anthropology of complex societies,
Tavistock, Londres.

- MacCARTHY, W.E.J.
1985 Ed. Trade unions. Penguin. Harmondsworth
- MERTON, Robert K.
1965 Teoría y estructura sociales. Fondo de Cultura Económica. Mexico.
Edición original es de 1949.
- MILIBAND, Ralph
1969 The State in capitalist society. An analysis of the Western system of power. Basic Books. Nova York.
- MILL, John Stuart
1978 "On liberty", sección primera de Three essays. Oxford University Press. Oxford. Edición original es de 1859
- MILLS, Charles Wright
1956 The power elite. Oxford University Press Londres
1959 The sociological imagination. Oxford University Press. Londres
1970 Power, politics and people. The collected essays of C. Wright Mills.
Ed. per Irving L. Horowitz. Oxford University Press. Londres
- MOORE JR., Barrington
1978 Injustice. The social bases of obedience and revolt. Sharpe, Nova York
- MOORE, Wilbert E.
1976 "Cambio social", entrada de la Enciclopedia Internacional de las Ciencias Sociales, Ed. Aguilar. Madrid
- OCDE
1991 Catalogue of publications. Paris.
- OFFE, Claus
1974 "Structural problems of the capitalist State" a von Beyme (1974).
1980 "Two logics of collective action: theoretical notes on social class and organizational form". a Political Power and Social Theory, nº 1.
- OLSON, Mancur
1971 The logic of collective action. Public goods and the theory of groups.
Harvard University Press. Cambridge. USA
1982 The rise and decline of nations. Economic growth, stagflation, and social rigidities. Yale University Press. New Haven 1 Londres
- PARSONS, Frank

1971 Class inequality and political order. Social stratification in capitalist and communist societies, Holt, Rinehart and Winston, Nova York

PARSONS, Talcott

1964 Social classes and class conflict in the light of recent sociological theory, capítol 4 de Essays in sociological theory, The Free Press, Nova York. Edició original es de 1949.

PEREZ YRUÉLA, Manuel

1988 i Salvador Giner (Eds.), El corporaismo en España, Ariel, Barcelona

PIKE, Kenneth

1954 Language in relation to a unified theory of the structures of human behavior, Glendale, California.

PIORE, Michael

1984 i Charles Sabel, The second industrial divide. Possibilities for prosperity, Basic Books, Nova York

PIZZORNO, Alessandro

1971 Ed. Political sociology, Penguin, Harmondsworth.

1981 "Interest and parties in pluralism", capítol 9 de Suzanne Berger (1981)

POLSBY, Nelson

1980 Community power and political theory. A further look at problems of evidence and inference, Yale University Press, segona edició ampliada

PRIETO, Carlos

1987 'Sistema productivo, sindicalismo y negociacion colectiva', capítol 8 de José A. Garmendia et al (Eds.), Sociologia industrial y de la empresa, Ed. Aguilar, Madrid.

ROSENBERG, Bernard

1964 i David M. White (Eds.), Mass culture. The popular arts in America, The Free Press, Nova York.

SCHATTSCHEIDER, E.E.

1960 The semisovereign people, Holt, Rinehart and Winston, Nova York.

SCHMITTER, Philippe

1981 i Wolfgang Streeck, The organization of business interests, Wissenschaftszentrum, Berlin

1983 'Organizzazione degli interessi e rendimento politico', a G. Pasquino (Ed.), Le società complesse, Il Mulino, Bologna. Citat a Carlos Prieto (1987:210)

SHONFIELD, Andrew

1969 Modern capitalism. The changing balance of public and private power. Oxford University Press, Londres (primera edició de 1965).

SKILLING, H. Gordon

1971a i Franklyn Griffiths (Eds.), Interest groups in Soviet politics, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

1971b "Groups in Soviet politics. Some hypotheses", capítol 2 de Skilling (1971a)

SKOCPOL, Theda

1984 Ed., Vision and method in historical sociology, Cambridge University Press, Cambridge

STREECK, Wolfgang

1986 "Management de la incertidumbre e incertidumbre del management: los empresarios, las relaciones laborales y el ajuste industrial durante la crisis", a Papeles de Economía Española 27, pp. 138-151

1988 "Interest heterogeneity and organizing capacity: two class logics of collective action?", working paper, contribució a la conferència internacional sobre "Political institutions and interest intermediation", Universitat de Konstanz

SWEEZY, Paul

1971 "Modern capitalism", a Monthly Review, Vol. 23, No. 2, pp. 1-10.

1980 "Post-revolutionary society", a Monthly Review, Vol. 32, No. 6, pp. 1-13.

1981 "Capitalismo y democracia", a Revista Mensual/Monthly Review, Vol. 4, No. 4, pp. 68-74.

TAYLOR, Frederick Winslow

1986 Management científico, Orbis, Barcelona. L'edició original es de 1911

THERBORN, Goran

1979 "Dominación del capital y aparición de la democracia", a En teoría, No. 1, abril-juny, pp. 5-63. L'article original es de 1977.

1984 "The prospects of labour and the transformation of advanced capitalism", a New Left Review, 145, pp. 5-38

THOMPSON, Edward

1979 Tradición, revuelta y consciencia de clase. Estudios sobre la crisis de la sociedad preindustrial, Critica, Barcelona.

TILLY, Charles

1978 From mobilization to revolution, Random House, Nova York

TRUMAN, David

1951 The Governmental process, Knopf, Nova York

VON BEYME, Klaus

1974 Ed., German political studies, Sage, Beverly Hills

WILSON, Graham S.

1981 Interests groups in the United States, Clarendon Press, Oxford

WOLFE, Alan

1972 i Charles McCoy, Political analysis, Thomas Crowell, Nova York

WORSLEY, Peter

1970 i altres, Introducing sociology, Penguin, Harmondsworth